

FRIEDRICH SCHILLER

LOUPEŽNÍCI

FIESCO

ÚKLADY A LÁSKA

DON CARLOS

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Praha 1959

MASARYKOVA UNIVERZITA

Filozofická fakulta
Knihovna KDS
Arna Nováka 1
602 00 BRNO

Přeložili Pavel Eisner a Dagmar Eisnerová (Úklady a láska), Valter Feldstein (Fiesco a Don Carlos) a Otokar Fischer (Loupežníci — překlad doplněn a revidován Jiřím Hájkem).

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY FRIEDRICH SCHILLERA

Svazek první

Ridi Jiří Hájek

LOUPEŽNÍCI
FIESCO
ÚKLADY A LÁSKA
DON CARLOS

Z německých originálů: Die Räuber (vyd. E. Schmidtem roku 1905 v 3. sv. saekulárního vydání Cottova), Schiller: Theater-Fiesco (1. zv. Lipsko-drážďanské verze, vyd. Hansem Heinrichem Borchertem ve Vymaru 1952, Hermann Böhlaus Nachfolger), Kabale und Liebe (Faksimiledruck der Ausgabe 1784, Henschelverlag Berlin 1955) a Don Carlos (Schillers Werke, Nationalausgabe, 7. Band, Hermann Böhlaus Nachfolger, Weimar (přeložili Pavel Eisner a Dagmar Eisnerová (Úklady a láska), Valter Feldstein (Fiesco a Don Carlos) a Otokar Fischer (Loupežníci — tuto hru revidoval Jiří Hájek podle Stubenrauchova vydání z roku 1953, Hermann Böhlaus Nachfolger, Weimar). Předmluvu napsal Jiří Hájek, poznámkami opatřil Valter Feldstein. Graficky upravil František Muzika.

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění n. p., jako svou 1.043. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1959. Odpovědná redaktorka Helena Kubová.

Z nové sazby písmem garmond Baskerville vytisklo Rudé právo, tiskárna vyd. ÚV KSČ, Praha. Formát papíru 84 × 108 cm — 27,89 autorských archů, 28,40 vydavatelských archů — D 597093

Náklad 7000 výtisků — Tematická skupina 13|2 — Vydání v SNKLHU první — Cena br.ž. 22,60 Kčs, váz 31,— Kčs 56|VIII-2

DON CARLOS
INFANT ŠPANĚLSKÝ

Dramatická báseň

OSOBY

FILIP DRUHÝ, *král španělský*
 ALŽBĚTA Z VALOIS, *jeho manželka*
 DON CARLOS, *korunní princ*
 ALEXANDR FARNESE, *princ z Parmy, králův synovec*
 INFANTKA CLARA EUGENIA, *tříleté dítě*
 VÉVODKYNĚ Z OLIVAREZU, *vrchní hofmistryně*
 MARKÝZA Z MONDECARU }
 PRINCEZNA Z EBOLI } *královniny dámy*
 HRABĚNKA FUENTES }
 MARKÝZ Z POZY, *maltézský rytíř* }
 VÉVODA Z ALBY }
 HRABĚ Z LERMY, *náčelník tělesné stráže* } *španělští*
 VÉVODA Z FERIE, *rytíř Zlatého rouna* } *grandové*
 VÉVODA Z MEDINY SIDONIE, *admirál* }
 DON RAIMOND Z TAXISU, *vrchní poštmistr* }
 DOMINGO, *králův zpovědník*
 NEJVYŠŠÍ INKVISITOR KRÁLOVSTVÍ
 PŘEVOR KARTUZIÁNSKÉHO KLÁŠTERA
 PÁŽE KRÁLOVNINO
 DON LUDVÍK MERCADO, *osobní lékař královnin*
Další dámy a grandové. Pážata. Důstojníci. Tělesná stráž a další
různé nemluvící osoby.

PRVNÍ DĚJSTVÍ

Královská zahrada v Aranjuezu.

VÝSTUP PRVNÍ

CARLOS. DOMINGO.

DOMINGO

Již u konce jsou tedy krásné dny
 zde v Aranjuezu. Leč Vaše Výsost
 je zasmušilá stejně jako dřív.
 Náš pobyt zde byl tedy bezvýsledný.
 Přestaňte s mlčením tím záhadným!
 Otevřte srdce srdci otcovskému!
 Vždyť nade všechno králi drahý je
 klid jeho syna — jediného syna.
(Carlos se dívá k zemi a mlčí.)
 Což zbývá ještě přání, jež by mohlo
 odepřít nebe nejdražšímu synu?
 Sám viděl jsem, jak ve zdech Toleda
 přijímal hrdý Carlos holdování,
 jak knížata mu ruku líbala
 a kterak u nohou mu leželo
 šest království v jediném pokleknutí —
 Sám viděl jsem, jak mladá, hrdá krev
 se do tváří mu žene, jak se mu
 dmou ňadra vladařskými záměry,
 já viděl jeho oči opojené,
 jak po shromáždění se rozhlízejí,
 tak plné blaha — principi, tyto oči
 pravily zřetelně: jsem spokojen.
(Carlos se odvrátí.)

Leč tento tichý, slavnostní váš stesk,
ježž osm měsíců vám, princí, v očích čteme,
záhada pro dvůr, vnukající strach
celému království, ten Jeho Veličenstvu
způsobil mnoho nocí bezesných,
stál mnohou slzu vaši matku.

CARLOS (*rychle se obrátí*)

Matku?

— Nebesa, kéž bych mohl odpustit
tomu, jenž matkou mou ji učinil!

DOMINGO

Jak?

CARLOS (*vzpamatuje se a přejede si rukou čelo*)

Ctěný pane — velkou smůlu mám
s matkami svými. První skutek můj,
jakmile světlo světa uzřel jsem,
byl vražda matky.

DOMINGO

Milostivý princí,
je možné, že by tato výčitka
tak mohla tížit vaše svědomí?

CARLOS

A moje druhá matka — což mi již
nevzala cele lásku otcovu?
Rád neměl mě můj otec vlastně nikdy.
Jen jedno zbývalo mi, byl jsem sám.
Ona mu dala dceru — Ó, kdo ví,
co ještě dřímá v lůně budoucnosti?

DOMINGO

Vy posmíváte se mi. Celé Španělsko
zbožňuje svoji královnu. A vy
že byste na ni hleděl s nenávistí?
Jen hlasem rozumu se na ni dívat?
Na nejkrásnější ženu na světě
a královnu — kdys vaši snoubenku?
Toť, princí, nemožné! A neuvěřitelné!
Kde všichni milují, nemůže Carlos

sám nenávidět; nelze připustit,
že takové je vaše smýšlení.
Nechť nedoví se, princí, proboha,
že tolik nelíbí se svému synu;
ta zpráva by ji bolela.

CARLOS

Že ano?

DOMINGO

Což Vaše Výsost nepamatuje
na turnaj v Zaragoze nedávný,
kde pán náš třískou dřevce raněn byl —
Královna byla v doprovodu dam
na střední palácové tribuně
a přihlížela boji. Tu se ozval hlas:
„Král krvácí!“ — Nastane zmatek, vzruch,
šum potlačený pronikne až k sluchu
královny. „Princ?“ tu vykřikne a chce —
chce vrhnouti se dolů přes zábradlí. —
„Ne, král to sám!“ zní na to odpověď —
„Nuž, zavolejte lékaře!“ Tak praví
a zhluboka si při tom oddychne.

(*po chvilce odmlky*)

Jste zamyšlen?

CARLOS

Mne udivuje pouze,
jak veselý je králův zpovědník,
že zná tak mnohé vtípné historky.

(*vážně a zachmuřeně*)

Vždy slýchal jsem, že ti, co špehují
a každou historku hned roznášejí,
na světě větší zlo prý působí
než jedem, dýkou dokázal by vrah.
Zbytečně jste se, pane, namáhal.
Dík čekáte-li, jděte ke králi.

DOMINGO

Je správné, princí, opatrný být
ve styku s lidmi — rozlišujte však!

S pokrytcem nezažehňte přítele!
Myslím to s vámi dobře.

CARLOS

Nedávejte
to mému otci najevo! Sic veta
je po purpuru vašem.

DOMINGO (*se zarazí*)

Jakže?

CARLOS

Ovšem.

Což neslíbil vám hodnost kardinálskou,
až ve Španělsku bude k mání?

DOMINGO

Princi,

vy posmíváte se mi.

CARLOS

Bůh mě chraň
bych posmíval se muži strašnému,
jenž může mého otce prohlásit
buď za svatého, či jej v klatbu dát!

DOMINGO

Já netroufám si, princi, proniknout
do tajemného smutku vašeho.
Jen prosím Vaši Výsost, aby byla
vždy pamětliva toho útočiště,
jakým je církev zlému svědomí.
K těm dveřím nemá žádný vladař klíč,
tam nejstrašnější činy skryty jsou
pod onou nejsvětější pečeti —
Však víte, princi, co mám na mysli.
Řekl jsem dosti.

CARLOS

Ne, Bůh uchovej,
abych tak zkoušel strážce pečeti!

DOMINGO

Ach princi, tato nedůvěra — Věřte,
že nejvěrnější jsem váš služebník.

CARLOS (*chopí jej za ruku*)

Mne raděj nechte být. Jste svatý muž,
to kdekdo ví — leč přiznám upřímně —
že pro mne jste až příliš přesvatý.
Jak daleká je, otče ctihodný,
ta vaše cesta na petrský stolec.
Vám škodilo by vědět příliš mnoho.
To králi povězte, jenž vás sem poslal.

DOMINGO

Mne že sem poslal — ?

CARLOS

Řekl jsem. Och, vím
až příliš dobře, že jsem zrazován
na tomto dvoře — vím, že oči sta
je najato, by hlídaly mne, vím,
že král by svého jediného syna
zaprodal poslednímu ze svých sluhů,
že za každé mé slůvko nedořčené
tak štědre donášeči zaplatí,
jak za nižádný sebelepší skutek.
Vím — Ale dost! Ni slova víc! Vždyť srdce
mi přetéká, a já již příliš mnoho
jsem pověděl.

DOMINGO

Král hodlá ještě dnes
se před večerem vrátit do Madridu.
Dvůr se již schází. Smím-li prosit, princi —

CARLOS

Nu dobře. Však já přijdu za vámi.
(*Domingo odejde. Po chvíli ticha.*)

Jak hoden politování jsi, králi,
jak hoden lítosti je i tvůj syn! —
Již vidím, jak tvá duše krvácí,
uštknuta hadím jedem pomluvy.
Neblahá tvoje podezřívavost
již předbíhá ten objev nejstrašnější,
jak budeš zuřit, až vše odhalíš.

VÝSTUP DRUHÝ

CARLOS. MARKÝZ POZA.

CARLOS

Kdo jde? — Co zřím? — Ó dobří duchové!
Můj Rodrigo!

MARKÝZ

Můj Carlosi!

CARLOS

Tos ty?

Jak? Nesním? Vskutku? — Ano, jsi to ty!
Na srdce své tě tisknu, cítím, jak
i tvoje srdce na mém prudce bije.
Ó, nyní je vše opět v pořádku.
Tvé objetí mé choré srdce léčí.
Teď spočívám v tvém drahém náručí.

MARKÝZ

Jak? Choré srdce? Co je v pořádku?
Co do pořádku má být uvedeno?
Snad chápete, že mě to zaráží.

CARLOS

Co z Bruselu tak náhle přivedlo tě?
A komu vděčím za to překvapení?
Proč ptám se? Odpusť štěstím zpitému,
ó Prozřetelnosti, za rouhání to!
Jen tobě, přelaskavá! Věděla jsi,
že Carlos nemá anděla, a proto
jsi poslala mi jeho, nač se ptám?

MARKÝZ

Promiňte, drahý princi, jestliže
na tuto vaši radost bouřlivou
tím odpovím jen, že jsem polekán.
Já nenadál se, že se takto shledám
se synem dona Filipa. Jak vzplanul
na vašich bledých lících divný nach,
jak vaše rty se chvějí horečně!

Co si mám myslet, princi můj? — To není
ten jinoch smělosti lví, k němuž mě
posílá hrdinský a utlačený lid —
Vždyť nestojím zde teď co Rodrigo,
co chlapec, jenž si s Carlosem kdys hrával —
dnes jako posel lidstva celého
vás objímám — na vašem hrdle pláčí
nešťastné provincie flanderské
a záchrany se na vás dožadují.
Ztracena bude drahá vaše země,
jestliže Alba, katan surový,
Bruselu vnutí zákon španělský.
K slavnému vnuku Karla císaře
se upíná těch zemí naděje.
Ta zhloutí se, jestliže zapomene
pro lidstvo tlouci srdce vznešené.

CARLOS

Pak zhroutí se.

MARKÝZ

Ó běda! Co to slyším!

CARLOS

Ty mluvíš o časech, jež minuly.
I já jsem kdysi o Carlosu snil,
jenž všecek vzplanul, když se hovořilo
o svobodě — leč ten je dávno mrtev.
Ten, koho zříš tu, není onen Carlos,
jenž v Alcale se s tebou rozloučil
a domýšlel se v sladkém opojení,
že bude tvůrcem nových zlatých časů
ve Španělsku — Ó jaká představa,
jak dětinská, a přece božsky krásná!
Leč tyto sny jsou dávno už ty tam. —

MARKÝZ

Sny, princi? — Což to všecko byly snad
jen pouhé sny?

CARLOS

Ó, vyplakat mě nech,
nech prolít žhavé slzy na svém srdci,
můj jediný, můj pravý příteli!
Vždyť nemám nikde — nikde nikoho,
ba nikoho na tomto širém světě.
Kam žezlo mého otce dosáhne,
kam lodi s naší vlajkou doplují,
tam nikde není místa jediného,
kde pláčem bych si mohl ulevit,
než toto zde. Ó, při všem, Rodrigo,
več oba věříme tam na nebesích,
mě neodháněj s místa tohoto.

MARKÝZ *(skloní se nad ním v tichém dojetí)*

CARLOS

Třeba si myslí, že jsem sirotek,
že ses mne, prince, ujal ze soucitu.
Vždyť nevím, co je otce mít — já jsem
syn královský — Ó, jestliže je pravda,
co srdce praví mi, když z milionů
ty jediný jsi, kdo mi rozumí,
a jestliže nás oba příroda
tak sobě podobnými učinila
a v jítro obou našich životů
do duší vdechla souzvuk líbezný,
jestliže slza, která uleví mi,
ti dražší je než přízeň mého otce —

MARKÝZ

Mně dražší je než všecko na světě!

CARLOS

Tak hluboko jsem klesl — tak jsem zchudl,
že musím ti ta léta připomenout,
kdy dětmi byli jsme — a prosit tě,
bys dluhy zapomenuté již vyrovnal,
jež udělal jsi jako malý chlapec —
Když ty a já co hoši rozpustili
jsme vyrůstali spolu jako bratři,

když nepoznal jsem bolest kromě té,
že tolik mě svým duchem zastíňuješ —
již tenkrát jsem se směle rozhodl,
že bezmezně tě budu milovat,
když vyrovnat se ti jsem nedokázal.
Tu začal jsem ti na obtíž být svou
bratrskou láskou, něžnou přichylností;
ty, srdce hrdé, chladem oplácel jsi.
Jak často čekal jsem — tys neviděl!
A horké, těžké slzy zalévaly
mé oči, když jsi tiskl do náruče
ostatní děti, mne si nevšímaje.
Proč jenom je? tak zarmoucen jsem volal:
Což nemám rád tě zplna srdce? — Ty však
jsi chladně, vážně klekal přede mnou:
Tak, říkal jsi, to princí náleží.

MARKÝZ

Nemluvte, princí, o těch dětských hrách,
nad nimiž ještě dnes se červenám.

CARLOS .

Od tebe jsem si tohle nezasloužil.
Ty pohrdnout jsi mohl srdcem svým
i rozdrásat je, ne však odpudit je.
Ač třikrát knížete jsi odehnal,
třikrát se vrátil jako prosebník,
jenž žebrá o lásku a vnucuje ji.
Pomohla náhoda, kde selhal Carlos.
Při jedné z našich her se přihodilo,
že míč tvůj českou královnou, mou tetu,
do oka udeřil. I myslila si,
že stalo se tak úmyslně; králi
si se slzami v očích stěžovala.
Ten svolá všechnu mládež z paláce,
by zjistilo se jméno viníka.
Král přísahal, že kruté potrestá
čin škodolibý, nechťsi spáchal jej
kdokoli, třeba jeho vlastní syn. —

Tu viděl jsem, jak stojíš opodál
a chvěješ se. Hned předstoupil jsem sám
a vrhl jsem se králi k nohám. Já,
já jsem to učinil, tak zvolal jsem:
Na synu svém svou pomstu vykonej!

MARKÝZ

Co připomínáte mi, princí!

CARLOS

Stalo se!

Před celým dvorem, který soucitně
stál dokola, byl ortel vykonán
na Carlosu tvém jako na otroku.
Na tebe hleděl jsem a nezaplakal.
Jen zuby mi ta bolest prudce stiskla;
já nezaplakal. Má krev královská
potupně tekla pod krutými šlehy;
na tebe hleděl jsem a nezaplakal —
Pak přišel jsi. Mně k nohám vrhl ses
a plakal jsi. Má pýcha, zvolal jsi,
ta tam je. Zaplatím, až budeš králem.

MARKÝZ (*podává mu ruku*)

Zaplatím, Carlosi. Ten dětský slib
co muž chci nyní splnit. Zaplatím.
Snad přijde jednou moje chvíle.

CARLOS

Již —

ó neváhej — ta chvíle nadešla.
Čas nadešel, kdy můžeš slib svůj splnit.
Já potřebuji lásku. — Strašlivé
tajemství hruď mou propaluje. Musí
být vyřčeno. Chci smrti rozsudek
si přečíst na tvé tváři pobledlé.
Slyš — ustrň se — Svou matku miluji.

MARKÝZ

Ó bože!

CARLOS

Ne! Jen nešetři mě, pověz,
jen pověz mi, že nikde světa kraj
se nenajde tak nelítostný úděl —
rci — předem vím, co můžeš říci mi.
Syn miluje svou matku. Zvyky světa,
řád přírody i římské zákony
tu vašeň zatracují. Nároky mé
se strašně střetly s právy otcovými.
Já cítím to, a přece miluji.
Vím, že ta cesta dovést může mě
k šílenství nebo na popraviště.
Miluji hříšně — nemám naděje —
mám hrozný strach a dávám hrdlo v sázku —
to všechno vím, a přece miluji.

MARKÝZ

Ví královna o citu tom?

CARLOS

Což mohu

se svěřit jí? Je Filipovou ženou
a královnou, zde španělská je půda.
Ji střeží mého otce žárlivost,
je obklíčena dvorskou etiketou,
jak beze svědků se k ní přiblížit?
Je to již strašných osm měsíců,
co z vysokých škol povolal mě král,
co odsouzen jsem zřít ji den co den,
na ni se dívat, mlčet jako hrob,
Rodrigo, děsných osm měsíců
mi v prsou tento požár plápolá,
již po tisíci na rty proniká
to hrozné vyznání a vždycky znovu
zpět zbaběle do srdce zalézá.
Ó Rodrigo — jen chvílek několik
být o samotě s ní —

MARKÝZ

A, princí, otec váš —

CARLOS

Nešťastný, proč mi jeho připomínáš?
Mluv třeba o všech hrůzách svědomí,
o otci mém však neříkej mi nic.

MARKÝZ

Chováte k otci nenávist?

CARLOS

To ne!

Ne, nemám otce v nenávisti -- děs
a úzkost zločince mě přepadá
při tomto jménu nejstrašlivějším.
Což mohu za to, že má výchova
již v mladém srdci tvrdým poddanstvím
zašlápla něžné símě lásky? Již šest let
jsem na světě byl, když jsem po prvé
uviděl toho muže strašného,
o kterém řekli mi, že je mým otcem.
Bylo to jednou ráno, chvíli poté,
co čtyři lidi k smrti odsoudil.
Pak jsem jej vídal jen, když za přestupek
mi trest byl uložen -- Ó bože můj!
Již cítím, že mě zmáhá zatrpkllost --
Pryč odtud -- pryč!

MARKÝZ

Ne, právě nyní, princí,
své nitro odhalte. Jen vymluvte se,
ať uleví si srdce sklíčené.

CARLOS

Jak často jsem sám v sobě sváděl boj
a o půlnoci, když mé strážce spaly,
kolikrát v horkých slzách klesl jsem
před obraz Panny blahoslavené
a prosil ji o dětskou přichylnost --
mé prosby nebyly však vyslyšeny.
Ach Rodrigo! Jak můžeš vysvětlit
podivné cesty Prozřetelnosti --
Proč z tisíců všech otců právě on

byl souzen mně? A proč byl jemu právě
z tisíců lepších určen tento syn?

Na světě nenašla by příroda
dva protiklady nesmiřitelnější.
Jak mohla takové dvě krajnosti
lidského pokolení -- mne a jeho --
tak svatým poutem svázat dohromady?
Jak hrozný úděl! Proč tak musí být?
Proč dva, jimž pranic není společné,
tak strašně v touze jediné se střetli?
Tu vidíš, Rodrigo, dvě hvězdy nepřátelské,
jež jedinkrát se během věků jen
setkají spolu na nebeské dráze,
až srazí se a navždycky se pak
rozletí v propast nekonečnosti.

MARKÝZ

Tušení neblahé mě jímá.

CARLOS

Také mne.

Jak běsi pekel nejděsnější sny
mě pronásledují. Mé lepší já
zoufale rve se s plány ohavnými;
tak proplétá se spleť sofismat
můj důvtip neblahý, až zarazí se
před jícnem propasti -- Ó Rodrigo,
což jestli otce přestanu v něm cítit --
zřím, Rodrigo, že pochopil jsi mne,
tvá na smrt bledá tvář to pochopila --
což jestli otce přestanu v něm cítit,
čím bude mi pak král?

MARKÝZ *(po chvíli mlčení)*

Smím odvážit se,
vznést ke Carlosu prosbu jedinou?
Nechť cokoli dále činit hodláte,
nic bez přítele nepodnikejte!
Slíbíte mi to?

CARLOS

Všecko, ano, vše,
co láska tvá mi velí. V náruč tvou
se vrhám cele.

MARKÝZ

Praví se, že vladař
chce nazpět do města se navrátit.
Je času namále. A toužíte-li
potají s královnou si promluvit,
jen v Aranjuezu to možné je.
To ticho zde — mrav volnější — toť vhod —

CARLOS

I já se kojil touto nadějí.
Žel, byla marná.

MARKÝZ

Ne tak docela.
Právě se chystám poklonu jí složit.
Jestliže zde je stále taková,
jak bývala na dvoře Jindřichově,
pak bude ke mně jistě upřímná.
Najdu-li v jejích očích naději,
zjistím-li, že je ochotna k té schůzce —
bude-li možno poslat dámy pryč —

CARLOS

Z nich většina mi přeje. — Zejména
jsem na svou stranu získal Mondecar,
syn její pážetem je u mne. —

MARKÝZ

Znamenitě.
Pak buďte, princí, nablízku a hned
na dané znamení se ukažte.

CARLOS

To věru rád — rád — jenom pospěš si.

MARKÝZ

Teď nesmím ani chvíli promarnit.
Tam tedy, princí, opět na shledanou!
(*Oba se rozejdou na rozličné strany.*)

Královnin dvůr v Aranjuezu.

*Prostá venkovská krajina, protatá alejí, na jejímž konci stojí krá-
lovnin letohrádek.*

VÝSTUP TŘETÍ

KRÁLOVNA. VÉVODKYNĚ Z OLIVAREZU. PRINCEZNA
Z EBOLI a MARKÝZA Z MONDECARU, *které přicházejí
alejí.*

KRÁLOVNA (*k markýze*)

Vás, Mondecar, chci mítí u sebe.
Ta radost v očích princezny mě trýzní
již celé jítro. Vidíte ji, kterak
své potěšení sotva umí skrýt,
že opustí dnes venkov.

EBOLI

Nezapírám,
má královno, svou radost upřímnou,
že do Madridu se zas vrátíme.

MONDECAR

Což Vaše Veličenstvo netěší se?
Což Aranjuez přirostl vám k srdci?

KRÁLOVNA

Ach — tento krásný kraj, ten dojistá.
Zde můj je svět. Vždyť toto zákoutí
již odedávna jsem si oblíbila.
Zde venkovská mě zdraví příroda,
ta přítelkyně mladistvých mých let.
Zde nacházím zas kouzlo dětských her,
zde vanou vánky z drahé Francie mé.
To nemějte mi za zlé. Myslím si,
že každého nás táhne srdce k vlasti.

EBOLI

Jak pusto zde, jak teskno! Připadá mi
to zde jak u trapistů.

KRÁLOVNA

Spíše opak!

Pro mne je pusto jenom v Madridu.
Co naše vévodkyně o tom soudí?

OLIVAREZ

Jsem, Veličenstvo, toho názoru,
že ustálen je mrav být jeden měsíc zde
a druhý v Pardu pobýt, v zimě žít
pak v rezidenci, tak je odjakživa,
co ve Španělsku vládnou králové.

KRÁLOVNA

Všech sporů s vámi, milá vévodkyně,
již dávno jsem se zřekla nadobro.

MONDECAR

A jaký život záhy nastane
zas v Madridu! Již k byčím zápasům
se Plaza Mayor chystá slavnostně,
a slíbili nám také autodafé —

KRÁLOVNA

Nám slíbili? Což tohle doopravdy
mi říká moje něžná Mondecar?

MONDECAR

Proč ne? Vždyť kacíře tam budou pálit.

KRÁLOVNA

Má Eboli, ta jistě smýšlí jinak.

EBOLI

Já? — Prosím snažně Vaše Veličenstvo,
by nemělo mě za křesťanku horší,
než jakou je markýza Mondecar.

KRÁLOVNA

Ach! Zapomínám patrně, kde jsem. —
List obraťme. — My o venkovu, tuším,
jsme mluvily. Ten měsíc, zdá se mi,
tak neuvěřitelně rychle uplynul.
Já mnoho, přemnoho si slibovala
od pobytu zde, nenašla jsem však,
več doufala jsem. Děje se tak vždy

s nadějí každou? Ani nemohu
zjistit to přání, jež se nesplnilo.

OLIVAREZ

Nám neřekla jste dosud, princezno,
zda Gomez doufat smí? Zda pozdravíme
vás brzy jako jeho nevěstu?

KRÁLOVNA

Je dobře, že jste mi to připomněla.
(k princezně)

Těž poprosil mě o přímlovu u vás.
Jak mohu však? Muž, kterému vás dám,
vás musí hoden být.

OLIVAREZ

Je, Veličenstvo;

je muž to vskutku velmi ctihodný,
muž, jehož zjevně milostivý král
svou vzácnou přízní vyznamenává.

KRÁLOVNA

Což dojista jej činí velmi šťastným —
Chci vědět však, zda milovat ji může
a zaslouží si lásku. — Eboli,
vás ptám se.

EBOLI *(stojí mlčky, zmatena, s očima sklopenýma, posléze padne
královně k nohám)*

Milostivá královno,

nade mnou slitujte se. Nedopusťte —
jen probůh, nedopusťte — abych obětí
se stala.

KRÁLOVNA

Jakže? Obětí? To stačí!

Víc není třeba. Vstaňte. Úděl zlý
je obětován být. Vám věřím. Vstaňte. —
Již dávno hraběte jste odmítla?

EBOLI *(vstává)*

Již mnoho měsíců je tomu. Tehdy byl
princ Carlos ještě na vysokých školách.

KRÁLOVNA *(se zarazí a pátravě na ni pohledne)*

A našla jste v svém srdci příčinu?

EBOLI (*dosti prudce*)

Má královno, já nechci, nemohu
a příčin tisíc je.

KRÁLOVNA (*velmi vážně*)

Mně stačí jediná.

Že vážit si ho nemůžete — To
mi zcela stačí. Nemluvme již o tom.

(*k ostatním dámám*)

Dnes ještě infantku jsem neviděla.

Markýzo, prosím, přiveďte mi ji.

OLIVAREZ (*podívá se na hodinky*)

Nenastal ještě stanovený čas.

KRÁLOVNA

Čas nenastal pro srdce matčino?

Toť věru zlé. Nu, nezapomeňte
mi připomenout stanovenou dobu.

(*Vejde páže a hovoří tiše s vrchní hofmistryní, která se poté obrátí
ke královně.*)

OLIVAREZ

Pan markýz Poza, Vaše Veličenstvo —

KRÁLOVNA

Jak, Poza?

OLIVAREZ

Z Francie se vrací, z Nizozemí
a žádá o laskavé svolení,
by listy od královny matky vám
směl odevzdat.

KRÁLOVNA

To smí se?

OLIVAREZ (*na rozpacích*)

V předpisech
mých není veden případ výjimečný,
když přijde kastilský grand s dopisy
z ciziny pro španělskou královnu
a chce je odevzdat zde, v letním sídle.

KRÁLOVNA

Pak na svůj vrub se toho odvážím.

OLIVAREZ

Leč dovolte mi, Vaše Veličenstvo,
bych na tu dobu vzdálila se. —

KRÁLOVNA

Čiňte,

jak sama chcete, milá vévodkyně.

(*Vrchní hofmistryně odejde a královna pokyne pážeti, které okamžitě
odejde.*)

VÝSTUP ČTVRTÝ

KRÁLOVNA. PRINCEZNA Z EBOLI. MARKÝZA Z MONDE-
CARU a MARKÝZ Z POZY.

KRÁLOVNA

Buďte mi vítán na španělské půdě.

MARKÝZ

S tak oprávněnou hrdostí jsem nikdy
ji nenazýval dosud vlastní svou. —

KRÁLOVNA (*k oběma dámám*)

Pan markýz Poza, který v Remeši
s mým otcem lámal dřevce v turnaji
a získal trojí vítězství mým barvám —
Příslušník první svého národa,
jenž naučil mě vážit si té slávy,
že královnou jsem Španělů.

(*obráť se k markýzovi*)

Když v Louvru

jsme naposledy setkali se, tu
jsem, kavalíre, ani netušila,
že v Kastilii budete mým hostem.

MARKÝZ

Já, velká královno — též nenadál se,
že Francie nám vydá jediné,
co jsme jí dosud ještě záviděli.

KRÁLOVNA

Jaká to pýcha vpravdě španělská!
Jak, jediné? — A tohle troufáte
si říci dceři domu Valois?

MARKÝZ

Teď smím to, Vaše Veličenstvo, říci —
protože nyní k nám již patříte.

KRÁLOVNA

Jak slyšela jsem, cesta vedla vás
též Francií. — Co přinášíte mi
od matky mé, tak nade všechno ctěné,
a od mých vše milovaných bratrů?

MARKÝZ (*odevzdává jí dopisy*)

Královnou matku zastihl jsem chorou
a vzdálenou všech světských radostí
krom jediné, že její dcera šťastna
je na španělském trůnu.

KRÁLOVNA

Což je možné
nebýti šťasten při vzpomínce drahé
na rodinu svou milou? Při vzpomínkách
tak sladkých na — Vy mnoho dvorů jste
na cestách, kavalíre, navštívil,
i mnoho zemí, různých lidí mrav
jste poznal — ale teď prý zamýšlíte
žít doma, ve vlasti, jen sobě sám?
Být v tichých zdech svým větším panovníkem,
než Filip je na trůně královském —
a svobodně žít — jako filosof! —
Mám velké pochyby, že v Madridu
se bude líbit vám. Je totiž velmi —
je velmi klidno v Madridu.

MARKÝZ

A to
je víc, než může celá Evropa
o sobě říci.

KRÁLOVNA

Tak jsem slyšela.

Já nevím již, co ve světě se děje,
a už jen vzpomínka mi zůstala.

(*k princezně Eboli*)

Hle, princezno, tam, nemýlím-li se,
rozkvétá hyacint — Nuž, prosím, jděte
a přineste mi jej!

(*Princezna odejde na označené místo. Královna k markýzi poněkud
tišeji.*)

Jak asi, kavalíre,
bych mýlila se, kdyby příchod váš
na tomto dvoře nebyl učinil
kohosi šťastným.

MARKÝZ

Zarmouceného
jsem nalezl jej — trochu radosti
mu v životě dá jen —
(*Princezna se vrací s květinou.*)

EBOLI

Když kavalír
tak mnoho zemí navštívil, pak bude
nám jistě moci leccos vyprávět,
co zajímalo by nás.

MARKÝZ

Dojista.
A dobrodružství hledat, jak je známo,
toť rytířova povinnost — a první
je ochraňovat dámy.

MONDECAR

Před obry snad!
Dnes obři nejsou již.

MARKÝZ

Leč násilí
je pro slabého ve všech dobách obrem.

KRÁLOVNA

Má pravdu kavalír. Jsou ještě obři,
jen rytíři již nejsou.

MARKÝZ

Nedávno,
když vracel jsem se nazpět z Neapole,
stal jsem se svědkem tklivé příhody,
jež pro posvátné pouto přátelství
se vlastním příběhem mým stala. Kdybych
strach neměl, že bych Vaše Veličenstvo
svým vyprávěním unavil —

KRÁLOVNA

Jak mohu
zde rozhodnout? Vždyť nelze potlačit
již princeznu zvědavost. Jen mluvte!
Já sama též mám ráda vyprávění.

MARKÝZ

Dva rody šlechtické jsou v Mirandole;
ty zástím, nepřátelstvím dlouhým znaveny,
jež po ghibellínech a guelfech dědily
již celá staletí, teď rozhodly se,
že věčný smír navěky zabezpečí
něžnými pouty, svazkem příbuzenským.
Určeno bylo, aby Fernando,
mocného Pietra synovec, si vzal
Colonny dceru, božskou Mathildu,
a sňatkem svým ten svazek zpečetili.
Snad ještě nikdy nevytvořila
příroda srdce tak si spolu blízká,
nebylo nikdy volby šťastnější.
Líbeznou nevěstu svou Fernando
jen na obraze zatím zbožňoval —
Jak chvěl se Fernando, až skutečnost
mu zjeví, več si věřit netroufal,
když obrazem tím horoucně se kochal!
Dlel tenkrát na studiích v Padově,
tam čekal jen na šťastný okamžik,

444

až k Mathildiným nohám poklekne
a po prvé jí složí lásky hold.

*(Královna zbystří pozornost. Markýz po krátké odmlce pokračuje
ve vyprávění, a pokud to dovoluje královnina pozornost, obrací se
spíše k princezně Eboli.)*

Mezitím zemře žena Pietрова.
On volný je. — S mladistvým zanícením
ten stařec hltá hlasy velebící
nadšeně slávu Mathildiny krásy.
Jde za ní! Zří ji! — Miluje! Cit nový
potlačí ztichlou mluvu přírody.
Strýc za nevěstou synovcovou chodí
a posvětit svou loupež před oltářem.

KRÁLOVNA

A Fernando, co ten?

MARKÝZ

Na křídlech lásky,
nevěda o té změně strašlivé,
do Mirandoly chvátá opojen.
Za hvězdné noci jeho rychlý kůň
bran dosáhne — tu bakchantický hluk
cymbálů, bubnů vstříc mu náhle zahřmí
z paláce, jasným světlem zalitého.
Po schodech vzhůru vyjde rozechvěn,
octne se v hluku svatebního sálu,
kde v kruhu hostí vínem zmožených
Pietro sedí — vedle něho anděl,
zná Fernando jej, anděl, jakého
si ani ve snách uzřít netroufal.
Jediný pohled poví mu, co měl,
a zároveň, co ztratil navždycky.

EBOLI

Nešťastný Fernando!

KRÁLOVNA

Ta příhoda
je zřejmě ukončena? — Jistě musí být
již konec.

445

MARKÝZ

Ještě ne.

KRÁLOVNA

Což neřekl jste,
že Fernando byl vaším přítelem?

MARKÝZ

Já nemám dražšího.

EBOLI

Jen pokračujte
dál ve svém vyprávění, kavalíře.

MARKÝZ

Dál velmi smutné je — a vzpomínka
mou bolest jitrí. Proto promiňte
mi její závěr —

(Všichni se odmlčí.)

KRÁLOVNA *(obrátil se k princezně z Eboli)*

Teď snad konečně
mi bude přáno obejmout svou dceru —
Princezno, jděte pro ni.

(Eboli odejde. Markýz pokyne pážeti, které se ukáže v pozadí a hned zase zmizí. Královna otvírá dopisy, které jí dal markýz, a je zřejmě překvapena. Mezitím rozmlouvá markýz potají a velmi naléhavě s markýzou z Mondecaru. — Královna dočte dopisy a obrátí se zkoumavě na markýze.)

Neřekl jste
mám ani slova o Mathildě? Neví,
jak nesmírná je Fernandova trýzeň?

MARKÝZ

To její srdce nikdo neprobádal —
leč trpí mlčky duše vznešené.

KRÁLOVNA

Kam díváte se? Koho hledáte?

MARKÝZ

Jen myslím si, jak šťasten byl by kdosi,
ježž nesmím jmenovat, ten kdyby byl
teď na mém místě.

KRÁLOVNA

A či je to vina,
že není?

MARKÝZ *(živě vpadne)*

Jak? Smím opovázat se
to po svém vysvětlit si? — Došel by
vládného sluchu, kdyby přišel teď?

KRÁLOVNA *(polekaně)*

Teď, markýzi, teď? Co tím míníte?

MARKÝZ

Směl doufat by — jak, směl by?

KRÁLOVNA *(se vzrůstajícím zmatkem)*

Lekáte mě,
snad, markýzi — by přece —

MARKÝZ

Již je zde.

VÝSTUP PÁTÝ

KRÁLOVNA. CARLOS.

Markýz Poza a markýza Mondecaru ustoupí do pozadí.

CARLOS *(vrhne se královně k nohám)*

Je konečně zde chvíle vytoužená
a Carlos smí se dotknout drahé ruky! —

KRÁLOVNA

Jaký to krok — jaké to trestuhodné
a smělé překvapení! Vstaňte!
Vždyt vidí nás. Můj dvůr je nablízku.

CARLOS

Já nevstanu — zde věčně klečet chci,
na tomto místě ležet očarován,
zde do země vrůst svými kořeny —

KRÁLOVNA

Vy šílíte! Což k téhle troufalosti

vás vede moje shovívavost? Víte,
že královna to je, že je to matka,
k níž mluvíte tak opovážlivě?
Já — sama řeknu o tom přepadení
vladaři —

CARLOS

A já na smrt půjdu rád!
Ať kat mě přímo odtud odveče!
Jedinou chvíli v ráji prožítou,
tu věru rád svou krví zaplatím.

KRÁLOVNA

A vaše královna?

CARLOS (*vstane*)

Ó bože, jdu —
chci od vás odejít. — Což mohu zůstat,
když takto prosíte mě? Matko, matko,
jak strašlivě si se mnou hraje!
Jen pokyn stačí, pouhý pohled, hles,
a je to rozkaz: žít anebo zemřít.
Co ještě chcete, abych učinil?
Což může býti něco pod sluncem,
co nebyl bych vždy hotov obětovat,
když vy to chcete?

KRÁLOVNA

Utecte.

CARLOS

Ó bože!

KRÁLOVNA

Jen o to, Carlosi, vás v slzách prosím,
vás zapřísahám — utecte! — než dámy —
než žalárnici moji naleznou
zde vás a mne a velkou novinu
donesou k sluchu otce vašeho —

CARLOS

Svůj osud přijmu — život nebo smrt.
Což proto všechny svoje naděje
jsem vkládal v tuto chvíli jedinou,

kdy konečně jsem s vámi beze svědků,
abych snad pro strach nedosáhl cíle?
Ne, královno! Svět stokrát otočí se,
a možná tisíckrát kol osy své,
než vrátí se tak šťastná náhoda.

KRÁLOVNA

Ba, nikdy již se nesmí navrátit.
Co, nešťastníče, chcete ode mne?

CARLOS

Ó královno, já bojoval jsem tak,
jak dosud žádný člověk nebojoval.
Bůh je mi svědkem — marně, královno!
To tam je hrdinství mé. Prohrál jsem.

KRÁLOVNA

Dál ani slova — mlčte, pro můj klid —

CARLOS

Vy má jste byla — před světem a lidmi
mně zaslíbena dvěma královstvími,
mně přírodou i nebem přisouzena,
a Filip, Filip mi vás uloupil —

KRÁLOVNA

Je otec váš.

CARLOS

Váš manžel.

KRÁLOVNA

Který vám
dědictvím dává říši nejmětší.

CARLOS

A za mou matku vás —

KRÁLOVNA

Vy šílíte —

CARLOS

A ví, jak bohat je? Má v srdci cit,
jenž ocenit by uměl vaše srdce?
Ne, nestěžuji si a zapomněl bych,
jak nevýslovně šťasten byl bych býval
já s vámi — kdyby šťasten byl teď *on*.

On není však — Té trýzně pekelné!
On šťasten není, nikdy nebude.
Jen proto ďábel vzal mi blaho mé,
aby je zničil v rukou Filipových.

KRÁLOVNA

Ohavná úvaha!

CARLOS

Ó, dobře vím,
vím, kdo je strůjcem toho manželství —
vím, kterak Filip umí milovat,
jak ucházel se o vás. Poslyšte!
Co vlastně v této říši znamenáte?
Jste vladařkou snad? Kdež! Jak mohli by
Albové rdousit, kde vy byste vládla?
Což Flandry pro víru by krvácely?
Či jste snad vskutku ženou Filipovou?
Ne! Nevěřím. Vždyť žena srdce má
manžela svého — komu jeho patří?
Což před žezlem a šedinami svými
se nestydí za každý projev něhy,
jenž unikl mu v okamžicích vášně?

KRÁLOVNA

Kdo řekl vám, že hoden soucitu
je život můj po boku Filipově?

CARLOS

Mé srdce cítí žhavě, že by byl
po boku mém víc hoden závisti.

KRÁLOVNA

Jak domýšlivý jste! A co když srdce
mi praví opak? Co když dojí má
mě Filipova něha uctivá
a mlčelivá jeho láska víc
než smělá vychloubání jeho syna?
Když rozmyslná úcta starcova —

CARLOS

Toť něco jiného — Pak — odpusťte,
já nevěděl — že krále milujete.

KRÁLOVNA

Jej ctít je přáním mým i radostí.

CARLOS

Nikdy jste nemilovala?

KRÁLOVNA

Toť otázka!

CARLOS

Nikdy jste nemilovala?

KRÁLOVNA

— Již nemiluji.

CARLOS

Že vám to srdce, slib váš zapovídá?

KRÁLOVNA

Mne opusťte a nikdy nechodte
mi, princi, víckrát s řečí takovou.

CARLOS

Že vám to slib i srdce zapovídá?

KRÁLOVNA

Že povinnost má — — Nešťastníče, nač
tak rozpitvávat nadarmo svůj osud,
jejž vy i já nést musíme.

CARLOS

Že musím?

Proč musíme jej nést?

KRÁLOVNA

Jak? Co to je?

Co znamenat má slavnostní ten tón?

CARLOS

Že Carlos musit nijak nehodlá,
kde může chtít; že Carlos nehodlá
být dále z lidí nejnešťastnějším
v království tomto, když jde o to jen,
převrátit dané zákony a stát se
tak nejšťastnějším.

KRÁLOVNA

Rozumím-li vám,

doufáte ještě? Troufáte si doufat,
ač vše je ztraceno?

CARLOS

Já doufám, ano,
a nevzdávám se ničeho krom mrtvých.

KRÁLOVNA

Vy ve mne doufáte, ve svoji matku?
(hledí naň dlouze a pronikavě — potom důstojně a vážně)
Proč ne? Vždyť král pak nově zvolený
víc ještě může — může zničit ohněm
i nařízení, jež dal nebožtík,
on může skácet jeho obrazy,
a dokonce — kdo zabrání mu? — smí
na světlo vynést jeho mrtvolu
z jejího klidu v Escorialu,
prach znesvěcený rozvát do čtyř stran,
a nakonec, by dovršil to vhodné —

CARLOS

Proboha, mlčte, nevyslovte to!

KRÁLOVNA

Nakonec se svou matkou oženit se.

CARLOS

Syn prokletý!
(stojí okamžik nehnutě, neschopen slova)
Je konec. Po všem veta. —

Tak jasně cítím to, co navěky
mi mělo zůstat skryto. Navždycky
jste vzata mi, mně vzata — vzata — vzata —
Teď o osudu mém je rozhodnuto.
Jste pro mne ztracena — Ó, v tomto citu
je skryto peklo — peklo je i v touze
vás mít. — Ó běda! Nepochopím to,
a moje nervy nesnesou ten tlak.

KRÁLOVNA

Ubohý, drahý Carlosi! Jak cítím —
jak plně cítím nevýslovné hoře,
které vám nyní prsa rozrývá.

Jak vaše láska, bol váš bez konce je.
Jak bol ten bez konce i sláva je,
když překonáte jej. Nuž vybojujte
tu slávu, mladý hrdino! Ta cena
je hodna vznešeného bojovníka,
jinocha, jehož srdcem protéká
ctnost nespočetných předků královských.
Vzmužte se, princi! — Velikého Karla
vnuk do boje se znovu postaví,
kde děti jiných v beznaději končí.

CARLOS

Je pozdě! Pozdě je!

KRÁLOVNA

Nač, mužem být?

Ó Carlosi, jak veliká je ctnost,
již oddáme se, ač nám srdce puká!
Vás, princi, sudba postavila výš
než miliony vašich vrstevníků.
Vám, miláčkovi svému, dala to,
co vzala jim. A oni se teď ptají:
Což zasloužil již v lůně mateřském,
aby byl víc než druzí smrtelníci?
Nuž, strážte to, co nebe dalo vám!
Jste v čele světa, *zaslužte* si toho,
přineste oběť, jako dosud nikdo!

CARLOS

To možné je. — Mám sílu obrovskou
si dobýt vás, vás pozbyt, nemám síly.

KRÁLOVNA

Carlosi, připusťte — je to jen vzdor
a hořkost, pýcha, která vaše touhy
tak prudce k matce táhne. Láska, srdce,
mně obětované tak marnotratně,
náleží zemím, kterým budete
sám jednou vládnout. Hleďte, mrháte
těmito statky, svěřenými vám.
Váš úrad vysoký, toť láska. Doposud

zbloudila k vaší matce. — Věnujte,
ó věnujte ji příštím říším svým,
ať cítíte jen rozkoš svého božství,
ne svědomí zlé. Vaší první láskou
Alžběta byla. Druhou nechť je vám
teď Španělsko. Jak ráda, Carlosi,
milence lepší přenechám své místo!

CARLOS (*překonán citem, vrhne se jí k nohám*)
Jak vznešená jste, nebeská! — Ó ano,
co žádáte, to také učiním!

(*ustane*)

Já při Všemohoucím zde přísahám —
a přísahám vám, že chci na věky —
ó nebesa, ne! věčně mlčet jen,
leč zapomenout, ne, to ne.

KRÁLOVNA

Což mohla bych

snad od Carlose žádat, co já sama
bych nedokázala?

MARKÝZ (*přiběhne z aleje*)

Král!

KRÁLOVNA

Bože!

MARKÝZ

Pryč!

Pryč odtud, princí!

KRÁLOVNA

Jeho podezření
strašlivé bude, uvidí-li vás —

CARLOS

Já zůstanu.

KRÁLOVNA

Kdo obětí pak bude?

CARLOS (*táhne markýze za ruku*)

Pryč, Rodrigo!

(*odchází a znovu se vrací*)

Co smím si s sebou vzít?

454

KRÁLOVNA

Prátelství matky.

CARLOS

Matky! Prátelství!

KRÁLOVNA

A ještě tyto slzy z Nizozemí.

(*Dá mu několik dopisů. Carlos a markýz odejdou. Královna se nepokojně ohlíží po svých dámách, které není nikde vidět. Ve chvíli, kdy chce odejít do pozadí, objeví se král.*)

VÝSTUP ŠESTÝ

KRÁL. KRÁLOVNA. VÉVODA Z ALBY. HRABĚ LERMA.
DOMINGO. *Několik dam a grandů, kteří zůstanou v náležitě vzdálenosti.*

KRÁL (*udiveně se rozhlíží a chvíli mlčí*)

Tak sama, madame? Ani jedna z dam
tu s vámi není? To mě překvapuje —
kde vaše paní jsou?

KRÁLOVNA

Můj milostivý choti —

KRÁL

Proč sama jste?

(*ke svému průvodu*)

Toť neodpustitelné!

Nechť nejpřísněji je to vyšetřeno.
Kdo dvorskou službu u královny má?
Kdo má být u ní podle pořadí?

KRÁLOVNA

Ó nezlobte se, choti můj — já sama
jsem vinna tím — — to na můj příkaz jen
odešla odtud kněžna Eboli.

KRÁL

Jak, na váš příkaz?

455

KRÁLOVNA

Šla jen pro komornou,
já po infantce zatoužila jsem.

KRÁL

A proto jste ji odtud poslala?
To omlouvá však jenom první dámu.
Kde vězí druhá?

MONDECAR (*která se zatím vrátila a vmísila se mezi ostatní dámy, vystoupí*)

Vaše Veličenstvo,
cítím, že trest si zasloužím —

KRÁL

A proto
vám dávám deset roků, abyste
o věci mimo Madrid přemýšlela.

(*Markýza plačle odstoupí. Všichni mlčí a hledí zaraženě na královnu.*)

KRÁLOVNA

Nad kým to pláčete, má drahá?
(*ke králi*)

Jestliže
jsem pochybila, choti milostivý,
pak má mě této říše koruna,
po níž jsem sama nikdy nesahala,
před uzarděním aspoň uchránit.
Je v této zemi zákon takový,
že volá na soud dcery královské?
Což bdí jen hlídač nad ženami Španěl?
Spíš svědek střeží je než jejich ctnost?
A nyní promiňte, můj vzácný choti —
já nejsem zvyklá v slzách propouštět
ty, kdož mi rádi slouží — Mondecar!

(*svlékne pás a dá jej markýze*)

Jen krále pohněvala jste — ne mne —
to vezměte na důkaz přízně mé,
památku na dnešek. — A z říše odejděte —
Jen ve Španělsku jste se provinila;
v mé Francii by slzy setřeli

456

vám s láskou. — Stále musím na to myslit!
(*poděpře se o vrchní hofmistryni a zastře si tvář*)
V mé Francii vše bylo jiné.

KRÁL (*zřejmě pohnut*)

Jakže,
což zarmoutila vás mé lásky výtky?
Že zarmoutilo by vás slůvko, které na rty
mi nejněžnější starost vložila?

(*obráti se k dvořanstvu*)

Zde stojí vasalové mého trůnu.
Kdykoli spánek sklízí víčka má,
já každodenně večer naslouchám,
jak bijí srdce všech mých národů
i v nejuvzdálenějších mých končinách —
A měl bych se snad více o svůj trůn
než o svou ženu v srdci strachovat? —
Za národy mé ručí mi můj meč
a — vévoda zde z Alby: za lásku
mé ženy však jen moje oči.

KRÁLOVNA

Což
jsem urazila vás, můj choti, snad —

KRÁL

Jsem nejbohatší v světě křesťanském;
v mém státě slunce nikdy nezapadá —
leč toto vše již také jiný měl
a leckdo po mně ještě bude mít.
Toto je mé. Co král má, náleží
Štěstěně — Alžběta však patří Filipovi.
Toť ono místo, kde jsem smrtelný.

KRÁLOVNA

Vy máte, Sire, strach?

KRÁL

Snad pro ty šediny?
Jakmile bych se začal někdy bát,
v tom okamžiku strach můj končí —
(*ke grandům*)

457

Sčítám
velmože svého dvora — první chybí.
Kde je don Carlos, kde je infant můj?
(*Nikdo neodpovídá.*)
O toho chlapce začínám mít strach.
On vyhýbá se mi již od té doby,
co z vysokých škol v Alcaie se vrátil.
Krev horkou má, proč má tak chladný pohled?
Proč bývá obřadný tak, odměřený?
Na stráži buďte. To vám radím.

ALBA

Jsem.
Dokud mi srdce pod pancířem bije,
don Filip může klidně uléhat.
Jak cherub boží stojí u bran ráje,
tak před trůnem vévoda Alba bdí.

LERMA

Smím odvážit se vznésti pokornou
námitku králi nejmoudřejšímu? —
Ctím příliš svého krále majestát,
než abych přísně soudil jeho syna.
Mám strach, že Carlos má snad horkou krev,
leč srdce jeho nebojím se.

KRÁL

Dobře
sic, hrabě Lermo, k *otci* mluvíte,
oporou *krále* vévoda však bude —
Již ani slova —
(*obrátil se k svému průvodu*)
Do Madridu spěchám,
mne královský můj úřad volá. Mor
kacířství moje země zachvátil,
v mém Nizozemí vzpoura narůstá.
Je svrchovaný čas, by obrátil
ty pobloudilce příklad výstražný.
Já splním zítra velkou přísahu,
s níž každý král se víře zaslíbil.

Soud krvavý to bude, bezpříkladný;
zvu na něj slavnostně svůj celý dvůr.
(*O dvádti královnu, ostatní jdou za nimi.*)

VÝSTUP SEDMÝ

DON CARLOS *s dopisy v ruce*, MARKÝZ POZA *vchází z opač-*
ných stran.

CARLOS

Jsem rozhodnut. Chci Flandry zachránit.
Chce tomu ona — to mi stačí.

MARKÝZ

Nelze
ni chvilku ztrácet. Říká se, že byl
již Alba guvernérem jmenován.

CARLOS

Požádám zítra otce o slyšení,
ten úřad pro sebe si vyžádám.
Toť první prosba, kterou k němu vznesu.
Nebude moci mi ji odmítnout.
Již dávno nerad v Madridu mě vidí.
Vítaná záminka mě poslat pryč!
A — mám se, Rodrigo, ti s něčím svěřit?
Já doufám ve víc — Snad se podaří,
když takto promluví s ním tváří v tvář,
znovu si získat jeho důvěru.
On dosud neslyšel hlas přírody —
chci, Rodrigo, se o to pokusit,
co na mých rtech hlas tento dokáže.

MARKÝZ

Teď konečně zas slyším Carlose.
Teď poznávám vás opět.

VÝSTUPOSMÝ

PŘEDEŠLÍ. HRABĚ LERMA.

LERMA

Výsosti,
král Aranjuez právě opustil.
Mám rozkaz —

CARLOS

Dobrá, hrabě Lermo, hned
dostihnu krále.

MARKÝZ (*tváří se, jako by se chystal odejít. Obřadně*)

Jinak pro mne nemá
již Vaše Výsost žádné příkazy?

CARLOS

Nic, kavalíre. Šťěstí přeji vám,
až do Madridu přijedete. Ještě
mi budete o Flandrech vyprávět.

(*k Lermovi, který ještě čeká*)

Hned přijdu.

(*Hrabě Lerma odejde.*)

VÝSTUP DEVÁTÝ

DON CARLOS. MARKÝZ.

CARLOS

Dobře jsem tě pochopil.
Děkuji ti. Tu obřadnost však chápu
jen v přítomnosti třetího. Což nejsme
si bratry? — Tato fraška hodnostářství
necht' budoucně již nekalí náš svazek!
Jako bychom se byli setkali
na plese maškarním a oba v maskách,
ty jako otrok a já z rozmaru
zakuklen do purpuru. Dokud trvá

rej maškarní, hru tuto dodržujme,
svou roli mějme v směšné vážnosti,
ať nerušíme opojení davu.
Leč za škraboškou Carlos na tě mrkne,
ty kolem jda mi zase ruku stiskneš
a budeme si dobře rozumět.

MARKÝZ

Toť božský sen. Leč neulétne jednou?
Je Carlos můj tak jist, že bude čelit
všem svodům neomezeného majestátu?
Den velký nadejde — teď vám jej připomenu —
den, ve kterém by mohlo podlehnout
hrdinské vaše dnešní smýšlení
ve zkoušce přetěžké. Don Filip zemře.
A Carlos zdědí říši největší
v křesťanském světě. — Propast ohromná
jej oddělí od rodu smrtelných,
a bude bohem, kdo dnes člověkem je.
Již nemá slabůstek. A umlká
hlas věčných povinností v něm. Vždyť lidstvo —
dnes ještě velké slovo v jeho sluchu —
se zaprodá mu, bude plazit se
kolem své modly. Zmizí útrapy,
a s nimi v něm též vytratí se soucit,
ctnost jeho zemdlí v hojných požiticích,
Peru mu bude zlato posílat,
a dvůr mu ďábly bude vydržovat.
Tak usne opojen v tom nebi svém,
jež lstivě vytvoří kol něho jeho rabi.
Jak jeho sen to božství potrvá. —
A běda šilenci, jenž ze soucitu
by probudil jej. Čím by Rodrigo byl? —
Vždyť přátelství je smělé, upřímné —
a chorý majestát, ten nesnese
jas jeho strašný. Vám by překázal
vzdor občana, mně pýcha knížecí.

CARLOS

Jak pravdivý a děsný je tvůj obraz
vladaře. Ano, věřím ti. — Leč věz,
že hříchu chci jen srdce otvít. —
Ačkoli mám již třiatvácet let,
jsem ještě čistý. To, co promarnili
zbůhdarma přede mnou již tisíce
ve chtivých objetích, svou mužnou sílu,
tu lepší polovinu ducha zachoval
jsem vládci příštímu. Co mohlo by
tě z mého srdce vypudit, když ženy
to nikdy nedokáží?

MARKÝZ

Kdo? Já sám.

Jak mohl bych tak vroucně milovat vás,
kdybych se bát vás musil, Carlosi?

CARLOS

Ne, to se jistě nikdy nestane.
Což potřebuješ mě? Máš libůstky,
jež chodí žebrot k trůnu? Chceš snad zlato?
Vždyť ty jsi bohatší co poddaný,
— než já kdy budu jako král. — Či toužíš
snad po počtách? Již jako jinoch přec
jsi užil jich — a sám je odmítal.
Kdo věřitelem druhého z nás bude,
kdo dlužníkem? — Teď mlčíš? Chvěješ se
před pokušením? Nejsi jist sám sebou?

MARKÝZ

Je dobře. Věřím. Zde je ruka má.

CARLOS

Jsi můj?

MARKÝZ

Jsem navěky a v nejsmělejším
významu toho slova.

CARLOS

Věrně tak

a vroucně jak dnes oddán infantu
i králi jednou oddán býti chceš?

MARKÝZ

Na to vám přísahám.

CARLOS

I tenkrát, kdyby
červ lichotek mi v srdce znenadání
přec pronikl — a kdyby moje oči
si slzám odvykly, jež kdysi prolévaly —
kdyby se sluch můj prosbám uzavřel,
chceš být mé ctnosti strážcem neúplatným,
mnou zatrást, chceš mé nejvlastnější já
mi mocným hlasem připomenout?

MARKÝZ

Ano.

CARLOS

A nyní ještě prosbu! Tykej mi.
Já záviděl jsem vždycky tobě rovným
to oprávnění důvěrného tónu.
To bratrské ty sluchu lahodí
a srdce věří, že jsme zajedno. —
— Nic nenamítej — vím, co říci chceš.
Pro tebe je to maličkost — a pro mne,
pro syna králova, to mnoho je.
Chceš mi být bratrem?

MARKÝZ

Chci tvým bratrem být!

CARLOS

Jdu ke králi. Teď věru ničeho
se nebojím — A ruku v ruce s tebou,
já svoji dobu vyzvu na souboj.
(Odejdou.)

DRUHÉ DĚJSTVÍ

V královském paláci v Madridu.

VÝSTUP PRVNÍ

KRÁL FILIP *pod baldachýnem trůnu*. VÉVODA Z ALBY *v předepsané vzdálenosti od krále, s kloboukem na hlavě*. CARLOS.

CARLOS

Království přednější je. Ochotně ustoupí Carlos ministromi. Ten zde mluví jménem Španělska — A já jsem jenom syn, já patřím k rodině.
(Ukloní se a ustoupí.)

FILIP

Vévoda zůstane a infant bude mluvit.

CARLOS *(obraceje se k Albovi)*

Pak musím, vévodo, si krále darem od *vaší* velkomyslnosti vyprosit. Však víte — dítě může všelicos mít na srdci, co otci říci chce, a třetí osoba pak vadí. Krále vám nikdo nevezme — já jenom chci si se svým otcem krátce promluvit.

FILIP

Zde stojí přítel.

CARLOS

Což jsem zasloužil, bych vévodu kdy přítelem svým zval?

FILIP

Snažil ses o to? — Nelíbí se mi

synové, kteří líp si vybírají než otcové.

CARLOS

Což hrdost rytířská vévody z Alby strpí tento výjev? Já jakživ nechtěl bych být vetřelcem, jenž nepozván a bez uzardění se mezi syna tak a otce vtírá, v drtivém vědomí své nicoty si troufá tady takto postávat, to nechtěl bych — byt' šlo i o diadém.

FILIP *(vstane s trůnu, dívaje se hněvivě na prince)*

Vévodo, jděte!
(Alba odchází k hlavnímu vchodu, kterým přišel Carlos; král mu ukáže na druhé dveře.)

Do kabinetu,
než zavolám vás.

VÝSTUP DRUHÝ

KRÁL FILIP. DON CARLOS.

CARLOS *(jakmile vévoda opustí pokoj, předstoupí před krále a padne mu k nohám s výrazem horpucího citu)*

Teď jste otcem mým, jste zase můj a já vám děkuji za tuto milost. — Vaši ruku, otče. — Ó sladký den! — Slast z toho políbení již dlouho syn váš nesměl okusit. Proč jste tak dlouho, otče, odháněl mě od svého srdce? Co jsem učinil?

FILIP

Tvé srdce, infante, to necítí. Nech toho, protiví se mi to.

CARLOS *(vstane)*

Tak!

To slyším vaše dvořany — Můj otče!
To není správné, Bůh mi svědkem buď!
Není vše správné, co vám praví kněz,
co říkají vám kněžské kreatury.
Já nejsem zlý, můj otče — žhavá krev
je špatnost má a mládí zločin můj.
Já nejsem zlý, zlý věru ne — i když
mé srdce vznítí často prudké hnutí,
mé srdce dobré je —

FILIP

Je čisté, vím,
jak modlitba tvá.

CARLOS

Teď, anebo nikdy! —
Jsme sami. Trudná stěna etikety
neodděluje otce od syna.
Teď, nebo nikdy! Zásvit naděje
se ve mně vznítí, sladké tušení
mi srdcem proniká — A celé nebe
se sklání k zemi, andělů sbor plesá,
Bůh zástupů sám shlíží v dojetí
na krásný tento výjev! — Otče můj!
Smíření!

(Padne mu k nohám.)

FILIP

Nech mě, povstaň!

CARLOS

Smíření!

FILIP *(chce se mu vyprostit)*

Je příliš smělá tahle komedie —

CARLOS

Je příliš smělá láska tvého syna?

FILIP

A ještě slzy? Pohled nedůstojný! —
Klid se mi z očí!

CARLOS

Teď, anebo nikdy!

Smíření, otče!

FILIP

Z očí se mi klid!

Vrať se z mých bitev třeba pokryt hanbou,
já rozevru svou náruč dokořán
a obejmů tě — Takto tebou zhrdám! —
Jen vina zbabělá se omývá
v takových pramenech tak potupně.
Kdo nezardí se ve své lítosti,
ten lítostí svou nikdy neskrblí.

CARLOS

Kdo je to? Jakým nedorozuměním
ten cizinec zde k lidem zabloudil? —
Slzy vždy byly znakem lidskosti;
je suchý jeho zrak, jej nezrodila žena —
Přinuťte oči nikdy nezrosené,
ať ještě včas se slzet naučí —
sic mohl byste pykat v těžké chvíli.

FILIP

Chceš vážnou nedůvěru otce svého
krásnými slovy zviklat?

CARLOS

Nedůvěru?

Já rozptýlit chci tuto nedůvěru —
chci zavěsit se otci na srdce,
chci s toho srdce strhat všechn nános,
by opadala s něho jednou provždy
kamenná kůra této nedůvěry. —
Kdo vypudil mě z přízně mého krále?
Co nabídl mnich otci místo syna?
Co dá mu asi Alba náhradou
za život bez dítěte promarněný?
Vy chcete lásku? — V této hrudi věru
zdroj svěžejší i ohnivější tryská
než v hnilobných a kalných rybnících,

jež teprv zlato krále Filipa
rozproudit musí.

FILIP

Zadrž, smělče, mlč! —

Ti mužové, jež si tak tupit troufáš,
jsou služebníky osvědčenými.

Já si je vybral, ty je budeš ctít.

CARLOS

To nebudu! Já vím, co dovedu.

Co dokáží ti vaši Albové,
i Carlos svede, ba i víc. Což ptá se
kdy žoldák po království, které nikdy
mu patřit nebude? — Co je mu po tom,
že Filipovi šedivější vlasy?

Váš Carlos by vás miloval. — Mě děsí
to pomyslení, že tak opuštěn,
tak sám jste na trůně. —

FILIP (*dojat těmito slovy stojí zamyslen a v sebe pohroužen.
Po chvíli*)

Tak jest. Jsem sám.

CARLOS (*přistoupí k němu, živě a vřele*)

Sám byl jste. Přestaňte mě nenávidět,
budu vás dětsky, vroucně milovat, —
jen přestaňte mě, otče, nenávidět. —

Jak úchvatné je sladké vědomí,
že v krásné duši zbožňování jsme,
že naše radost zbarví druhé líce,
že strach náš druhá prsa rozechvěje,
že bol náš druhé oči zarosí! —

Jak krásné, skvělé, ruku v ruce jít
se synem drahým, vřele milovaným,
zas cestou mládí, stlanou růžemi,
a ještě jednou prosnít žití sen!

Jak velké, sladké, v ctnosti dítěte
být nesmrtelný, dál v ní věčně trvat
a věky činit dobro! — Jak je krásné

sázet, co sklídí jednou milý syn,
sbírat, co jemu užitek dá, tušit,
jak děkovat mu bude jednou! — Otče,
o tomto zemském ráji pomlčeli
prohnaní vaši mniši.

FILIP (*ne bez pohnutí*)

Milý synu,

sám, synu můj, nad sebou lámeš hůl.

Tak líbezně tu líčíš štěstí, jaké

sám jsi mi neposkytl.

CARLOS

Bůh to sud! —

Vy z otcovského srdce jste mne vyhnal
a účasti mě zbavil na vládě.

Až dodnes — bylo dobré to a správné? —
já, dědic koruny, jsem dodnes musil
být cizincem zde ve Španělsku, vězněm
v té zemi, jejímž pánem jednou budu.
Je to tak správné, spravedlivé? — Často,
jak často, otče, studem jsem se rděl,
když od vyslanců cizích vladařů,
když z novin jsem se musil dovídat,
co nového je v Aranjuezu!

FILIP

V tvých žilách bije příliš prudká krev.
Ty bys jen ničil.

CARLOS

Tedy dejte mi,

co nutno zničit, otče. — Prudce bije
mi v žilách krev — Mám třiadvacet let,
a pro svou slávu nic jsem nevykonal!
Jsem dospělý, jsem silný. — Ze spánku
co věřitel mě stále burcuje
můj úděl královský, a každá hodina,
jež v mládí mém je ztracena, se hlásí
co čestný dluh. Je zde, ten veliký
a krásný okamžik, jenž po mně žádá

konečně úrok z vysokého vkladu:
mne historie, sláva předků volá
i pozouny mé příští proslulosti.
Je nyní na čase mi otevřít
dokořán brány slávy. — Králi můj,
smím přednést prosbu, která přivedla mě?

FILIP

Jak, ještě prosbu? Nuže, přednes ji!

CARLOS

Již vzbouření po celém Brabantsku
hrozivě vzrůstá. Neústupnost vzpurných
si žádá silné, vtipné obrany.
By zkrotil odpor těchto fanatiků,
má vévoda jít s vojsky do Flander,
vybaven plnou mocí královskou.
Jak čestný je to úkol, vhodný k tomu,
by syn váš uveden byl v slávy chrám! —
Mně svěřte vojska ta. Vždyť milují
mě Nizozemci; a já krví svou
si troufám jejich věrnost zaručit.

FILIP

Jak ze sna hovoříš. Vždyť úkol ten
si žádá muže, a ne chlapce —

CARLOS

Žádá

si člověka jen, otče, a to je
to jediné, čím Alba nikdy nebyl.

FILIP

Jen tvrdá ruka zkrotí povstání,
zde šílenstvím by bylo slitování. —
Máš měkkou duši, synu, vévoda,
ten budí hrůzu — Odvolej svou prosbu!

CARLOS

Mne pošlete s tím vojskem do Flander,
na moji měkkou duši spolehněte.
Již pouhé jméno královského syna,
jež před prapory mými poletí,

tam bude dobývat, kde katani
vévody z Alby jenom pustoší.
Na kolenou vás o to prosím. Je to
má první prosba v životě mém — otče,
svěřte mi Flandry —

FILIP (*dívaje se na infanta pronikavým pohledem*)

A tím nejlepší
svá vojska tvoji vládychtivosti?
Nůž svému vrahu?

CARLOS

Dobrý bože můj!

Dál nedostal jsem se, což to je plod
té dávno vytoužené velké chvíle?

(*po chvílce přemýšlení vážně a mírně*)

Mně laskavější dejte odpověď!
Tak nepropouštějte mě! Se zlou odpovědí
bych nerad odtud odcházel a nerad
bych odcházel s tak obtížným srdcem.
Jednejte se mnou laskavěji. Je
to pro mne nutné, je to poslední
můj pokus zoufalý — já nechápu,
já nesnesu to dále jako muž,
že mi tak všechno, všechno odpíráte. —
Mne nyní propustíte. Nevyslyšen
a zklamán ve všech sladkých nadějích
mám od vás odejít. — Váš Alba však,
váš Domingo, ti vítězoslavně
se budou nyní roztahovat tam,
kde syn váš v prachu slzy proléval.
Dav dvořanů, to roztřesené panstvo,
a hříchem zbledlý mnichů dav byl svědkem,
když slavnostně jste mi dal slyšení.
Nezahanbujte mě! Tak smrtelně
mě neurážíte, bych nebyl terčem
drzého posměchu té dvorské čeládky,
že Carlos nepochodí s prosbou tam,
kde cizinci se těší vaší přízni.

Na důkaz toho, že mě v úctě máte,
mne pošlete do Flander s armádou!

FILIP
Při královském mém hněvu neopakuj
již vícekrát tato svoje slova!

CARLOS
Já troufám si hněv svého krále vzbudit
a naposledy prosím — Svěřte mi
flanderské tažení. Ze Španěl musím.
Zde sotva dýchám, jako před popravou —
zde na mne padá nebe Madridu
jak tíha vraždy. Změna podnebí jen
co nejrychlejší dá mi uzdravení.
Když zachránit mě chcete — pošlete
mě ihned do Flander.

FILIP (*se strojenou vlídností*)
Ta tvoje nemoc
si vyžaduje velké péče, synu,
dohledu lékaře. Ty zůstaneš;
do Flander s vojskem půjde vévoda.

CARLOS (*všecek bez sebe*)
Teď při mně stůjte, dobří duchové —

FILIP (*ucouvne o krok*)
Jak? Co má znamenat ten výraz?

CARLOS (*nejistým hlasem*)
Otče,
je toto rozhodnutí konečné?

FILIP
Král vyřkl je.

CARLOS
Má věc je ztracena.
(*Odejde v prudkém vzrušení.*)

V Ý S T U P T Ř E T Í

FILIP *zůstává jistou dobu ponořen v chmurné zamyšlení. Nakonec přejde sálem několikrát sem i tam. ALBA se rozpačitě přiblíží.*

FILIP
Teď každé chvíle buďte připraven
k odchodu na Brusel.

ALBA
Vše hotovo je,
můj králi.

FILIP
Plná moc je přichystána
již v kabinetu pod pečeti. Zatím
královně složte poklonu a jděte
se také k infantovi rozloučit.

ALBA
Jej právě viděl jsem, když odcházel
z tohoto sálu zmítán zuřivostí.
Též Vaše Veličenstvo královské
je vzrušeno a zřejmě rozechvěno —
Snad obsah rozmluvy té?

FILIP (*přejde několikrát sem a tam*)
Obsahem
vévoda z Alby byl.
(*zadívá se na Albu upřeně, zachmuřeně*)

— Rád slyšel bych,
že Carlos moje rádce *nenávidí*;
leč mrzí mě, že jimi *pohrdá*.

ALBA (*zbledne a chce vybuchnout*)

FILIP
Teď nemluvte. Já dovoluji vám
se s princem smířit.

ALBA
Sire!

FILIP

Povězte,
kdo byl to, jenž mě první varoval
před temnými prý plány mého syna?
Tenkrát jsem slyšel vás jen, jeho ne.
Chci, aby zkoušku podstoupil. Teď bude
don Carlos blíže mému trůnu. Jděte!
(Král odejde do kabinetu. Vévoda vyjde druhými dveřmi.)

Předstř před královninou komnatou.

VÝSTUP ČTVRTÝ

DON CARLOS přichází prostředními dveřmi, rozmlouvaje s pážetem. Dvořané, meškající v předpokojí, rozejdou se při jeho příchodu do přilehlých pokojů.

CARLOS

Jak, dopis pro mne? — A nač tento klíč?
A obé mně tak tajně posíláno?
Jen přístup blíž. — Kde dostals to?

PÁŽE (tajuplně)

Ta dáma

mi dala znát, že milejší jí bude,
když uhodnete, než abych ji popsal —

CARLOS (se zarazí)

Ta dáma?

(prohlížeje si páže pozorněji)

Jak? — Kdo jsi?

PÁŽE

Jsem pážetem

Jejího Veličenstva královny —

CARLOS (polekán k němu přistoupí a přitiskne mu ruku na ústa)

Se smrtí hraješ! Mlč! Já vím již dost!

(Rozlomí chvatně pečeť a odejde na samý konec sálu, aby si přečetl dopis. Mezitím přijde vévoda z Alby a přejde kolem něho do králov-

nina pokoje, aniž ho princ zpozoruje. Carlos se začne silně třást a střídavě bledne a červená. Když dočte, stojí dlouho beze slova a hledí upřeně na dopis. — Konečně se obrátí k pážeti.)

Ten list ti dala sama?

PÁŽE

Vlastnoručně.

CARLOS

Ten list ti dala sama? — Nežertuj!
Nic dosud nečetl jsem z její ruky,
musím ti věřit, odpřisáhneš-li to.
A byla-li to lež, jen přiznej se
a žerty ze mne netrop si.

PÁŽE

Jak, z vás?

CARLOS (nahlédne znovu do listu a prohlíží si páže pochybovacím, zkoumavým pohledem. Chvilí přechází sálem)
Máš ještě rodiče? A slouží králi
tvůj otec? A je synem této země?

PÁŽE

U Saint Quentin svůj život položil,
byl plukovníkem jízdy savojské
a slul Alonzo hrabě Henarez.

CARLOS (jej vezme za ruku a významně se na něho zadívá)
Král nedal ti ten list?

PÁŽE (dotčeně)

Ó Výsosti,

proč podezříváte mě?

CARLOS (čte dopis)

„Tento klíč

otvírá zadní síně pavilónu
královny. Nejjazší z těch pokojů
sousedí bočně s kabinetem, kam
slídilů noha nikdy nevzkročí.
Zde láska svobodně a nahlas zjevit smí,
co pohledům tak dlouho svěřovala.

Na bázlivého čeká vyslyšení
a na skromného krásná odměna.“

(jako by se probouzel z omráčení)

Ne, nesním — neblouzním — Vždyť toto je
má pravice — a toto je můj meč —
Zde písmena jsou. Je to skutečnost,
jsem milován — já jsem — ó ano, jsem —
jsem milován!

(Všecek bez sebe přebíhá po pokoji a zvedá ruce k nebi.)

PÁŽE

Nuž pojďte, princí, já vás povedu.

CARLOS

Já nejprve se musím vzpamatovat. —
Chvěje se ve mně úděs z toho štěstí!
Měl jsem tak pyšnou naději? A směl
jsem troufat si jen o tom snít? Kdo jen
tak rychle by si zvykl, že je bohem? —
Čím byl jsem a čím nyní jsem? To jiná
je obloha a jiné slunce to je,
než bylo předtím — Ona miluje mě!

PÁŽE *(chce jej odvést)*

Zde není, princí, místo — Zapomněl jste —

CARLOS *(pojednou ustrne)*

Na krále, svého otce!

(paže mu klesnou, plaše se rozhlíží a začíná se upamatovávat)

To je strašné,
máš pravdu, příteli můj. Děkuji ti,
nebyl jsem chvíli zcela při smyslech. —
Je strašné, že mám o tom pomlčet,
že tolik blaha musím zazdít v hrudi.

(vezme páže za ruku a odvádí je stranou)

Co viděl jsi i co jsi neviděl,
buď ve tvých prsou navždy pohřbeno.
Teď odejdi. Já potom přijdu sám.
Odejdi, aby nás tu nezastihli.
Jdi —

PÁŽE *(chce odejít)*

CARLOS

Počkej přece! Počkej, poslechni! —

*(Páže se vrátí. Carlos mu položí ruku na rameno a hledí mu vážně
a slavnostně do tváře.)*

Tajemství strašné s sebou odnášíš,
jež jako prudký jed tu nádobu,
ve které vězí, může roztrhnout. —
Na každý pohyb opatrný buď.
Ať neví hlava, co tvé srdce skrývá.
Buď hláskou troubou, která přijímá
a vydává zvuk, sama neslyšíc.
Jsi ještě chlapec — buď jím nadále
a nadále se bezstarostně tvař —
Jak dobře chytrá pisatelka umí
si vybrat příhodného posla lásky!
Zde král své zmije nevyhledává.

PÁŽE

A já, můj princí, budu hrdý na to,
že je mi známo jedno tajemství,
o kterém neví ani král —

CARLOS

A toho,

ty mladý bloude ješitný, se střež! —
Když na veřejnosti se setkáme,
chovej se ke mně plaše, ostýchavě.
Nechť nikdy nesvede tě marnivost,
bys najevo dal, kterak nakloněn
ti infant je. Vždyť není většího
pro tebe hřichu, než se líbit *mně*. —
Co napříště mi budeš přinášet,
to v hláskách nevyslov, to nesvěř rtům;
nedávej zprávy cestou obvyklou.
Řasami hovoř, ukazováčkem:
já očima ti budu naslouchat.

I světlo, vzduch jsou Filipovy stvůry,
i hluché zdi jsou jeho náhončími —
Kdos přichází —
(*Dveře královnina pokoje se otevřou a vyjde vévoda z Alby.*)
Pryč! Na shledanou!

PÁŽE

Princi,
jen abyste ty pravé dveře našel!
(*Odchází.*)

CARLOS

Toť vévoda. — Nu ovšem, najdu je!
Však vyznám se.

VÝSTUP PÁTÝ

DON CARLOS. VÉVODA Z ALBY.

ALBA (*mu vstoupí do cesty*)

Dvě slova, vzácný princí.

CARLOS

Nu dobrá — ano — jindy.
(*Chce odejít.*)

ALBA

Místo snad
se nezdá právě vhodné. Ráčila
by tedy Vaše Výsost královská
dopřát mi sluchu ve svém pokoji?

CARLOS

Nač? To i zde je možné. — Rychle jen,
jen stručně —

ALBA

Co mě vlastně přivedlo,
to, Výsosti, je ponížený dík,
ježž chtěl bych vzdát vám, jak vám známo —

CARLOS

Dík mně? A zač? — Dík od vévody z Alby? Dík?

ALBA

Jen odešel jste z vladařovy síně,
tu oznámil mi, abych do Bruselu
se ihned odebral.

CARLOS

Tak! Do Bruselu!

ALBA

A komu, princí, ne-li milostivé
přímluvě vaší u krále bych mohl
se za to poděkovat? —

CARLOS

Jakže, mně?
Mně vůbec ne — mně doopravdy ne.
Vy jdete tam — nuž jděte si!

ALBA

Dál nic?
To udivuje mě. — Což Vaše Výsost
mi nechce pro Flandry dát žádný úkol?

CARLOS

A co? Co tam?

ALBA

Vždyť nedávno se zdálo,
jako by osud těchto zemí žádal
si přítomnosti dona Carlose.

CARLOS

Jak? Ano — pravda — bylo tak — A je
i *takto* dobře, dobře, mnohem lépe —

ALBA

To ovšem překvapuje mě —

CARLOS (*nikoli ironicky*)

Vždyť jste
veliký generál — to každý ví.
I závistivý vám to musí přiznat.
Já — mlád jsem. Tak to také mnil král.

A král má pravdu, pravdu docela.
Teď uznávám to, spokojen jsem, tedy
nemluvmе o tom. Šťastnou cestu. Já teď,
jak vidíte, nemohu právě — jsem
tak trochu zaneprázdněn — ostatní
až zítra nebo, chcete-li, pak třeba,
až z Bruselu se navrátíte —

ALBA

Jakže?

CARLOS (*po chvíli mlčení, když vidí, že vévoda tu dále setrává*)
Příhodnou dobu máte. — Cesta povede
vás přes Milán, Lotrinsko, Burgundsko
i přes Německo — přes Německo? — Ano,
vás znají v Německu! — Teď máme duben:
máj — červen — bezpochyby v červenci
a nejpozději na počátku srpna
budete v Bruselu. Jsem přesvědčen,
že uslyšíme o vítězstvích vašich.
A dojista se ukážete hoden
důvěry naší milostivé.

ALBA (*s důrazem*)

Vskutku,

v drtivém vědomí své nicoty?

CARLOS (*chvíli mlčí, pak důstojně a hrdě*)

Jste citlivý — a právem, vévodo.

Já musím doznat, málo ohledů
jsem měl, když na vás použil jsem zbraň, jí,
jimž čelit nejste s to.

ALBA

Že nejsem s to? —

CARLOS (*podává mu s úsměvem ruku*)

Škoda, že nemám právě nyní kdy
na souboj, jenž by Alby hoden byl.
Až tedy jindy snad —

ALBA

My počítáme

oba dva chybně, principi, každý jinak.

480

Vy vidíte se o dvacet let starší,
já o tolikéž mladšího vás vidím.

CARLOS

Jak?

ALBA

Přítom napadá mi, kolik nocí
u krásné portugalské choti své,
u vaší matky, byl by vladař dal,
aby tím za to mohl vykoupit
takové rámě pro svou korunu.
Však dobře věděl, oč je snadnější
královské rozmnožovat potomstvo
než království — jak mnohem rychleji
lze světu krále dát než králi svět.

CARLOS

Toť věru pravda! Avšak, vévodo —

ALBA

A kolik krve téci musilo,
vašeho lidu krve, nežli *vás*
dvě kapky mohly králem učinit.

CARLOS

Toť věru pravda — v pouhá slova dvě
vše shrnuto, co může pýcha zásluh
postavit proti pýše štěstí. — Jenže,
vévodo Albo, jaký v tom je smysl?

ALBA

Ó běda nemluvněti královskému,
jež kojné své se může posmívat!
Jak sladce se mu to spí na měkkých
poduškách našich vítězství! Vždyť planou
na koruně jen perly, a ne rány,
kterými byla vybojována. —
Španělské zákony psal tento meč
národům, skvěl se před krucifixem
a vyrýval pro setbu pravé víry
po celém světě brázdy krvavé:
Bůh na nebesích, na zemi já soudil —

481

CARLOS

Bůh nebo čert, co na tom! Vy jste byl ramenem jeho. Však to vím — a teď již ani slova o tom. Proším. Chci se uvarovat jistých vzpomínek. — Mám v úctě ty, jež vybírá si otec. Je třeba Alby otci mému; to já věru nikterak mu nezávidím. Jste velký muž. — I tohle připouštím; ba věřím tomu. Toho jen se bojím, že dřív jste přišel o tisíciletí. Vždyť Alba, jak se domnívám, by měl být tím, jenž přijde na konci všech dní. Až přemíra všech hříchů vyčerpá velikou shovívavost nebes, až žeň bohatá stát bude v těžkých klasech a bude třeba strašlivého žence, pak budete vy zcela na místě. — Ó bože, ráji můj! mé Flandry! — Teď však na to nesmím myslet. Mlčím tedy. Prý vezete si s sebou zásobu rozsudků smrti, předem podepsaných? Toť chvályhodná předvídavost. Netřeba pak bát se svévole. — Ó otče můj, jak špatně jsem tě pochopil! Já tebe z tvrdosti obvinil, že odepřel jsi mě poslat tam, kde Albům kyne sláva! — Tím dokázals, jak vážíš si mne!

ALBA

Princi,

za tato slova bych vás —

CARLOS (*vzplane*)

Jak?

ALBA

Vás chrání

jen královský váš rod.

CARLOS (*sahaje po meči*)

To žádá krev! —

Vévodo, taste!

ALBA (*chladně*)

Proti komu?

CARLOS (*prudce naň dotíraje*)

Taste,

já probodnu vás.

ALBA (*tasí*)

Musí-li to být —

(*Šermují.*)

VÝSTUP ŠESTÝ

KRÁLOVNA. DON CARLOS. VÉVODA Z ALBY.

KRÁLOVNA (*polekána vychází ze svého pokoje*)

Jak, vytasené meče!

(*k princí rozhorleně a velitelským hlasem*)

Carlosi!

CARLOS (*při pohledu na královnu je vyveden z míry, paže mu klesne, stojí bez hnutí a všecek bez sebe, pak se rozběhne k vévodovi a políbí jej*)

Smíření, vévodo! A odpuštění!

(*Vrhne se mlčky královně k nohám, pak rychle vstane a vzrušen odběhne.*)

ALBA (*stojí tu všecek užaslý a upřeně oba sleduje*)

To, přísambůh, je zvláštní!

KRÁLOVNA (*stojí několik okamžiků zneklidněna a na rozpacích, pak odchází zvolna do svého pokoje, ve dveřích se obrátí*)

Vévodo!

(*Vévoda vejde za ní do pokoje.*)

Kabinet princezny z Eboli

V Ý S T U P S E D M Ý

PRINCEZNA *oblečená s neobvyklým vkusem, krásně, ale prostě, hraje na loutnu a zpívá. Vejde* KRÁLOVNINO PÁŽE.

PRINCEZNA *(rychle vyskočí)*

Již přichází!

PÁŽE *(chvatně)*

Jste sama? Divím se,
že ho tu ještě nevidím; leč musí
zde v okamžení být.

PRINCEZNA

Že musí? Tedy
si to i přeje — a je rozhodnuto —

PÁŽE

Jde v patách za mnou. Milostivá kněžno,
jste milována — milována tak,
jak žádná nikdy nebyla a není.
Jakou to scénu viděl jsem!

PRINCEZNA *(jej netrpělivě přitáhne k sobě)*

Jen rychle!

Tys hovořil s ním? Mluv! Co řekl ti?
Jak počínal si? Co ti pověděl?
Byl na rozpacích? Překvapen byl? Poznal,
kdo je ta, která poslala mu klíč?
Tak honem, mluv! — Či neuhodl nic?
A nehádal snad na jinou? — Nu, jak?
Což neřekneš mi ani slovo? Fuj,
fuj, styď se: neobratný tak,
tak strašně loudavý jsi nikdy nebyl.

PÁŽE

Což pustíte mě k slovu, Milosti?
Klíč odevzdal jsem mu i dopis váš
v předsíni královnině. Zarazil se,

pohlédl na mne, když jsem utrousil,
že posílá mě žena.

PRINCEZNA

Zarazil se?

Tot znamenité! Výborné! Mluv dál!

PÁŽE

Já ještě dál chtěl hovořit, tu zbledl
a vytrhl mi dopis z ruky, na mne
pak hrozivě se podíval a pravil,
že všechno ví. List četl ohromen
a náhle roztrásl se.

PRINCEZNA

Že ví vše?

Že všechno ví? To řekl?

PÁŽE

Ptal se mě
snad třikrát, čtyřikrát, zda vskutku sama
ten dopis jste mi dala.

PRINCEZNA

Jak, já sama?

Pak tedy také vyslovil mé jméno?

PÁŽE

Ne — jméno neřekl, ne. — Mohli by,
tak pravil, naslouchat zde donašeči
a vyžvanit to králi.

PRINCEZNA *(překvapeně)*

To že řekl?

PÁŽE

Tak, králi, pravil, velmi záleží,
ba nesmírně a obzvlášť záleží mu
na tom, by dověděl se o dopisu.

PRINCEZNA

Jak, králi? Slyšels dobře? Vskutku králi?
Použil právě toho slova?

PÁŽE

Ano!

Prý nebezpečné je to tajemství,
mě varoval, bych se měl na pozoru
i ve slovech i v každém posunku,
jen aby nepojal král podezření.

PRINCEZNA (*po chvílce přemýšlení, všechna udivena*)

Vše souhlasí — je tomu zřejmě tak —
zná historku tu. — Neuvěřitelné!
Kdo mu ji asi mohl prozradit?
Nač ještě ptám se? — Kdo tak bystře vidí,
tak hluboko, jak orlí pohled lásky?
Jen dál, mluv dál, nu: přečetl
ten list —

PÁŽE

Pak pravil, že ho obšťastnil
tak, až se rozechvěl; o tomto štěstí
prý netroufal si nikdy ani snít.
Vtom do sálu, žel, vešel vévoda,
což přimělo nás —

PRINCEZNA

Ale proboha,
co vévoda tam měl co dělat? Kde,
kde zůstává však on? Proč otálí?
Proč nepřichází? — Vidíš, jak ses mylil!
Jak šťasten mohl být již po tu dobu,
co vyprávěls, že šťasten býti chce!

PÁŽE

Mám strach, že vévoda —

PRINCEZNA

Zas vévoda?

Co ten tu chce? Co muž ten statečný
má společného s blažeností mou?
Mohl ho nechat stát či poslat pryč,
kdo neudělal by to? — Opravdu,
tvůj princ se vyzná v lásce asi tak,
jako se, tuším, vyzná v srdcích dam.
Vždyť nechápe, co minuta je — Tiše!

Již slyším ho, již jde. Pryč! Je to princ!

(*Páže odběhne.*)

Pryč, honem pryč! — Kde moje loutna je?
Ať překvapí mě — Zpěv můj povede ho. —

V Ý S T U P O S M Ý

PRINCEZNA *a brzy na to* DON CARLOS.

PRINCEZNA (*se vrhne na pohovku a začne hrát*)

CARLOS (*vběhne dovnitř. Pozná princeznu, a stojí tu, jako by
do něho udeřil blesk*)

Můj bože, kde to jsem?

PRINCEZNA (*upustí loutnu a jde mu vstříc*)

Ach, toť princ Carlos?

Je, skutečně!

CARLOS

Kde jsem? Toť k zbláznění —
já zmýlil jsem se ve dveřích.

PRINCEZNA

Jak dobře

si umí Carlos najít pokoje,
kde dámy bez svědků jsou.

CARLOS

Princezno —

promiňte, princezno — já — v předsíni
jsou dveře otevřeny.

PRINCEZNA

Je-li možná?

Vždyť jsem je, myslím, sama zamykala.

CARLOS

To zdá se vám, to zdá se vám — mně věřte,
jste na omylu! Zamknout chtěla jste,
to připouštím, ba věřím — nezamkla však.
Zamčeno není, doopravdy není!

Já kohosi na — loutnu slyšel hrát —
či nebyla to loutna?

(rozhlíží se rozpačitě)

Hle! Zde leží —

a loutnu — Bůh mi buď svědkem! — loutnu,
tu miluji až k zbláznění. Jen ji
jsem slyšel, při smyslech jsem nebyl, běžel
jsem do pokoje za tou umělkyní,
jež mě tak uchvátila, okouzčila,
abych jí v krásné oči pohleděl.

PRINCEZNA

Jak roztomilá zvědavost! A tu
jste ukojil, jak mohu dosvědčit.

(po chvíli mlčení, významně)

Jak nutno cenit muže skromného,
jenž aby ženu studu ušetřil,
teď zaplétá se do takových lží.

CARLOS *(upřimně)*

Sám cítím, princezno, že situaci
tím více zhoršuji, čím víc ji zlepšit chci.
Mně odpusťte, že nezvládl jsem roli,
na kterou nikterak jsem nestačil.
Zde hledala jste úkryt před světem.
Zde přála jste si, lidí vzdálena,
se oddat tichým tužbám svého srdce.
A tu se já, já neblahý zde zjevím;
váš krásný sen je rázem porušen. —
Co nejrychleji musím tedy zmizet —
(Chce odejít.)

PRINCEZNA *(je překvapena a zaražena, ale hned se vzpamatuje)*

To bylo, princí, vskutku zlomyslné.

CARLOS

Já, kněžno — rozumím, co znamená
tento váš pohled v tomto pokoji,
ctím tyto vaše ctnostné rozpaky.
A běda muži, který kuráž má,

když žena zardívá se! Já jsem sklíčen,
když přede mnou se ženy zachvívají.

PRINCEZNA

Toť vskutku neobvyklá svědomitost
u muže mladého a královského syna!
Teď, princí — teprv musíte zde zůstat,
teď sama o to prosím: každé děvče
přestane bát se před takovou ctností.
Víte-li, že váš nenadálý příchod
mě vylekal při nejmilejší písni?

(dovede jej k lenošce a vezme si opět loutnu)

Tu píseň, princí Carlosi, si musím
teď zahrát ještě jednou; a vy za trest
naslouchat budete mi.

CARLOS *(sedne si, ne bez přemáhání, vedle kněžny)*

To je trest

tak žádoucí jak přestupek můj — věru
i obsah písně se mi líbil tak,
tak božsky krásný byl — že po třetí
bych mohl slyšet jej.

PRINCEZNA

Jak? Vše jste slyšel?

Toť, princí, ošklivé — Mně zdá se, že
se v písni té o lásce vyprávělo?

CARLOS

A nemýlím-li se, o šťastné lásce —
Text nejkrásnější v těchto krásných ústech;
ne sice pravdivý, i když byl krásný.

PRINCEZNA

Ne pravdivý? — Vy tedy nevěříte? —

CARLOS *(vážně)*

Já téměř nevěřím, že by si Carlos s kněžnou
Eboli mohli někdy rozumět,
když o lásku jde.

*(Princezna se zaráží; Carlos to upozoruje a pokračuje s lehkou
galantností.)*

A kdo uvěří,
když spatří tyto růže na tvářích,
že může vášeň v těchto nadrech bouřit?
Je v nebezpečí kněžna Eboli,
že nadarmo kdy bude vzdychat? Lásku
zná jenom ten, kdo rád má beznadějně.

PRINCEZNA (*s celou svou předešlou živostí*)
Ó mlčte! To zní hrozně — Skutečně
se zdá, že *vás* ten osud především
dnes pronásleduje — a právě dnes.
(*vezme jej za ruku, s lichotným zájmem*)
Vy nejste šťasten, princi. — Trpíte —
ví bůh, že trpíte. Jak je to možné?
Proč, princi, trpět? Vždyť jste povolán
užívat světa, nabízejí se
vám všechny dary štědré přírody
a máte právo z života se těšit!
Vy — velikého krále syn a *víc*,
víc nadto, od kolébky obdařen
nadáním takovým, jež dokonce
váš původ zatemňuje jasem svým!
Vy — který v celé přísné radě žen
má soudce podplacené, u těch žen,
jež soudí o ceně a o věhlasu mužů
s konečnou platností a neomylně!
Jenž dobývá již tím, že všimne si,
jenž vzněcuje, ač zůstává sám chladný,
a kdyby vzplanul, vykouznil by ráj
a božské štěstí poskytl by — muž,
kterého týmiž dary vyzdobila
příroda ke štěstí tak mnohým, zároveň
však nemnohým — že sám by nebyl šťasten? —
Ó nebe, které dalo jsi mu vše,
proč jenom oči selhávají mu,
že nevidí svá vítězství?

CARLOS (*který byl po celou tu dobu pohroužen v nejhlubší zamyšlení, vzpomíná se náhle, když se princezna odmlčí, a prudce se zvedne*)

Jak skvělé!

Jak znamenité, kněžno! Zazpívejte
to místo ještě jednou.

PRINCEZNA (*hledí naň užasle*)

Carlosi,

kde toulal se váš duch?

CARLOS (*vyskočí*)

Můj bože, pravda!

Včas upozornila jste mě. — Já musím,
já musím rychle odtud.

PRINCEZNA (*ho zadržuje*)

Kam?

CARLOS (*v hrozné úzkosti*)

Chci odejít —

Princezno, propusťte mě — zdá se mi,
jako by svět mi hořel za zády —

PRINCEZNA (*jej násilím zadržuje*)

Co je to s vámi? Z čeho pramení
to podivné a zvláštní chování?

(*Carlos se zastaví a zamyslí se. Princezna využije tohoto okamžiku a přitáhne jej k sobě na pohovku.*)

Vám třeba klidu — Carlosi — vám krev
se rozbouřila — posaďte se ke mně —
 pryč s těmi horečnými vidinami!
Když zeptáte se upřímně sám sebe,
ví tato hlava snad, co srdce tíží?

A kdyby věděla — což nezasloužil by
si žádný rytíř královského dvora
a žádná z jeho dam — vás uzdravit,
chci říci, pochopit?

CARLOS (*letmo, bezmyšlenkovitě*)

Snad princezna

Eboli —

PRINCEZNA (*radostně, rychle*)
Opravdu?

CARLOS

Nuž, dejte mi
list prosebný, list doporučující
pro mého otce. Dejte! Říká se,
že velký vliv naň máte.

PRINCEZNA

Kdo to říká?

(To podezření nutilo tě mlčet!)

CARLOS

Ta věc je patrně již všude známa.
Mám v úmyslu do Brabant odejít,
abych si — vysloužil tam ostruhy.
Otec však nechce. — Dobrý otec můj
se bojí, kdybych armádám tam velel —
že hlas můj utrpěl by.

PRINCEZNA

Carlosi!

Falešně hrajete. Jen přiznejte se,
že chcete mi tou kličkou uklouznout.
Na mne se podívejte, pokrytče!
Mně přímo do očí! Kdo o rytířských činech
snívá — jak ten, jen doznejte — jak ten
by natolik se mohl ponížit,
že dychtivě by kradl dámám stužky,
jež spadnou jim a — prosím, promiňte —

(*lehce mu prstem odhrne nabíraný límec a vytáhne odtud stuhu, která
zde byla ukryta*)

a jako poklad takto by je skrýval?

CARLOS (*s úžasem ucvoune*)

Toť příliš — princezno. — Jsem prozrazen.
Vás nelze ošálit. — Vy patrně
jste ve spojení s duchy, s démony.

PRINCEZNA

Zdá se, že vás to překvapuje? Tohle?
Oč vsadíme se, princi, že vám povím

historky, které vaše srdce skrývá —
jen zkuste to a vyptávejte se.
Když neušly mi vaše nálady,
ni hles jen napolovic vydechnutý,
ni úsměv, rychle skrytý vážností,
ba ani náznaky a posunky,
když vaše duše byla nepřítomna,
sám posuďte, zda pochopila jsem
tam, kde jste sám chtěl býti pochopen?

CARLOS

Nu, to je odvážné. — Ať platí sázka.
Vy, princezno, mi chcete odhalit
v mém srdci něco, o čem samo neví.

PRINCEZNA (*poněkud dotčena, vážně*)

Že neví, princi? Jen se rozpomeňte.
A rozhlédněte se kol sebe. Pokoj,
ve kterém jste, ten přece nepatří
ke královniným komnatám, kde trocha
té přetvářky je možná chvályhodná. —
Jste zaražen? A nach vás náhle polil?
Kdo ovšem byl by chytrý, smělý tak,
kdo Carlose by měl kdy sledovat,
když Carlos myslí, že je samotný? —
Kdo všiml si, jak při posledním plesu
svou dámu, královnu, při tanci nechal
a protlačil se k nejbližšímu páru,
jak místo královské své tanečnici
princezně Eboli svou ruku podal?
Král sám, jenž právě přišel v tuto chvíli,
si všiml, princi, této zmýlené!

CARLOS (*s ironickým úsměvem*)

Jak, dokonce i *on*? To ovšem, milá kněžno,
se *jeho* nijak netýkalo.

PRINCEZNA

Tak

jak onen výjev v kapli zámecké,
na nějž se patrně princ Carlos sám

již nepamatuje. Tam ležel jste u nohou svaté Panny v modlitbách, když — což jste za to mohl? — zašustily za vámi šaty jistých dam. V tu chvíli se hrdinný syn dona Filipa jak kacír roztrásl před svatým soudem; na bledých rtech mu náhle odumřela modlitba jako jedem otrávená — v záchvatu vášně — jaká dojemná to byla fraška, princí — chopíte se ruky Matky boží, chladné ruky, na mramor prší žhavé polibky.

CARLOS

Vy křivdíte mi. Byla to jen zbožnost.

PRINCEZNA

Nu, to je jiná, princí — potom ovšem i tenkrát byl to jen strach ze ztráty, když Carlos při hře s královnou a se mnou tak zručně vzal mi tuto rukavičku —

(Carlos zděšeně vyskočí)

a hned ji opět velmi způsobně namísto karty do hry vyhodil.

CARLOS

Ó bože — bože — Co jsem učinil!

PRINCEZNA

Nic, co byste zas popřel, aspoň doufám. Jak radostné mé bylo leknutí, když do prstů mi vklouzlo znenadání psaníčko, jež jste v rukavičku skryl. Romance byla to tak dojemná, že —

CARLOS *(rychle jí upadne do řeči)*

Poetický pokus jen. — Můj mozek vypouští občas zvláštní bubliny, jež jako vzniknou, rychle zaniknou. To bylo vše. A nemluvme již o tom.

PRINCEZNA *(užasle od něho poodejde a dlouho na něho hledí z dálky)*

Jsem vyčerpána — všechny pokusy mé se smekají po této hladké kůži.

(odmlčí se na několik okamžiků)

Či nesmírná snad mužská hrdost je to, jež tváří se, jako by nechápala jen proto, aby slast tím sladší byla?

(opět přistoupí blíže k princí a nejistě se naň zařívá)

Konečně, princí, vysvětlete mi —

Je přede mnou skříň kouzlem zamčená, a žádný klíč můj k ní se nehodí.

CARLOS

Tak jako před vámi já.

PRINCEZNA *(rychle od něho odejde, přejde několikrát mlčky kabinetem a zřejmě přemýšlí o něčem důležitém. Konečně po dlouhé pause vážně a slavnostně)*

Tedy staň se —

Musím se odhodlat a promluvit.

Za soudce svého zvolila jsem vás.

Jste ušlechtilý člověk — kníže, muž,

jste rytíř. Vrhám se vám na prsa.

Vy, princí, dojistá mě zachráníte,

a není-li už pro mne záchrany,

pak ze soucitu pro mne zapláčete.

(Princ přistoupí blíže, s dychtivým, soucitným údivem.)

O ruku mou se králův oblíbenec —

Ruy Gomez, hrabě Silva, drze uchází —

Král tomu přeje, již se domluvili,

jsem prodána té stvůře.

CARLOS *(mocně pohnut)*

Prodána?

I vy jste prodána? A opětovně tím proslaveným obchodníkem jihu?

PRINCEZNA

Ne, napřed si vše vyslechněte. Nejen že obětovali mě politice, i o nevinnost moji ukládají —

Hle! Tento dopis odhalí vám vše!
(*Carlos vezme list a nedočkavě sleduje její vyprávění, aniž si dopřeje čas k tomu, aby si dopis přečetl.*)

Kde najdu, princi, záchranu? Až dosud
má hrdost byla ochráncem mé ctnosti;
leč nakonec —

CARLOS

Vy podlehla jste? Ne!

Ne! Podlehla? Ne, proboha!

PRINCEZNA (*hrdě a vznešeně*)

A komu?

Jak ubohý to závěr! Chabě soudí
duchové silní, když i přízeň žen
a štěstí lásky cení jako zboží,
na které možno přihazovat! Láska,
toť jediné na tomto širém světě,
co kupce nestrpí krom lásky samé.
Vždyť cenou lásky jenom láska je.
Je diamantem nejdrahocennějším,
jenž musí být buď *darován*, anebo
být bez užitku navždy *zahrabán* —
jak vypráví se o velikém kupci,
jenž nedbal zlata Rialta a králům
navzdory vrátil bohatému moři
svou perlu, neboť příliš hrdý byl,
než aby odprodal ji *pod* cenou.

CARLOS

(Při bohu — jak je krásná tato žena!)

PRINCEZNA

Ať zvou to vrtochem — či ješitností:
Já rozkoše své *nedělím*. Jen muži,
jen jedinému, jež si vyvolím,
já za všechno dám vše. Navěky jediného
má láska šťastným učiní — jen jeho —
a tento jediný se stane bohem mým.
Úchvatný soulad duší — polibek —
rozkošné slasti chvílek milostných —

to nebeské, to vznosné kouzlo krásy,
jsou barvy jediného paprsku
i lístky jediného květu. Nač
bych pošetile měla rozdávat
z krásného kalichu té květiny
jen útržky? Já sama, majestát,
mistrovské dílo božské ženskosti,
proč bych se sama měla mrzačit,
osladit večer prostopášníkovi?

CARLOS

(Toť k nevěře! Jak? děvče takové
se skrývá v Madridu — a já až dnes —
až dnes se teprv o tom dovídám?)

PRINCEZNA

Dávno bych byla opustila dvůr,
i celý svět a do zdí klášterních
se zahrabala; avšak jedno ještě
zde pouto zůstává, a toto pouto
mě mocně víže k světu tomuto.
Ach, snad jen prelud! Mně však vzácný tak!
Já miluji a — nejsem milována.

CARLOS (*přistoupí k ní, ohnivě*)

Jste! Jako že Bůh na nebi je! Jste!
Přisahám, nesmírně.

PRINCEZNA

Vy přísaháte?

Ó, toto byl hlas mého anděla!
Když ovšem, Carlosi, vy přísaháte,
pak tomu věřím, pak jsem milována.

CARLOS (*něžně ji objímaje*)

Dívčino sladká, duše líbezná!
Ty zbožňování hodné stvoření!
Jen tebe slyším — vidím — uchvácen —
pln obdivu. — Kdo honosit se může,
že uviděl tě zrakem smrtelným,
že uzřel tě — a nikdy nemiloval? —
Zde však na dvoře krále Filipa?

Co, anděli můj krásný, co zde počít?
Co u těch kněžourů, v té káznici?
To není půda pro takové květy. —
Což, rádi by jej zlámali — to věřím. —
Leč to se nesmí stát co živ jsem, nikdy! —
Své rámě kolem tebe ovinu,
na rukou svých tím peklem pronesu tě!
Chtěl bych se stát tvým strážným andělem!

PRINCEZNA (*s pohledem plným lásky*)
Ó Carlosi! Jak málo jsem vás znala!
Jak bohatě to vaše krásné srdce
mi splácí za námahu, pochopit je!

(*Vezme jeho ruku a chce ji políbit.*)

CARLOS (*odtáhne ruku*)

Co je vám, kněžno?

PRINCEZNA (*jemně a půvabně, hledíc upřeně na jeho ruku*)

Jaká krásná ruka!

Jak bohatá je! — Princi, tato ruka
ušetří jednou dvojí vzácný dar —
dá diadém i Carlosovo srdce —
a obojí jen jedné? — Jediné? —
Jak velký dar! — Pro jednu příliš velký!

Co když ty dary, princi, rozdělíte?

Královny milovat prý nedovedou —

a ta, co umí, nedovede vládnout:

Líp tedy bude, princi, rozdělít je,

a sice hned — teď okamžitě — Jakže?

Či rozhodl jste snad již? Opravdu?

Ó, pak je to tím lepší! Znáš tu šťastnou?

CARLOS

Věz, dívko, všc, já se všim se ti svěřím —

tvé nevinnosti, čistotě se svěřím.

Na tomto dvoře jsi to jenom ty,

jež hodna toho jsi, ty jediná,

jež rozumí mé duši — Ano! Slyš!

Já nezapírám — miluji!

PRINCEZNA

Ty zlý!

Což bylo ti tak těžké vyznat to?

Což hodna pláče musila jsem být,

než jsem se stala hodna lásky tvé?

CARLOS (*se zarazí*)

Jak? Co to je?

PRINCEZNA

Tak zahrávat si se mnou!

To vskutku, princi, pěkné nebylo!

A dokonce klíč zamlčet!

CARLOS

Klíč! Klíč!

(*těžce srovnává myšlenky*)

Tak — ano — bylo to. — Již chápu — Bože můj!

(*Podlamují se mu kolena, drží se židle a zakrývá si tvář.*)

(*Dlouhé ticho na obou stranách. Kněžna hlasitě vykřikne a klesne.*)

PRINCEZNA

Jak hanebné! Co jsem to učinila?

CARLOS (*se vztyčí, vybuchne v nejprudší bolesti*)

Jak hluboko jsem sražen s výšin nebes! —

Jak strašné!

PRINCEZNA (*skrývající tvář do podušky*)

Bože! Co se dovidám!

CARLOS (*vrhne se před ní na zem*)

Já nejsem vinen — kněžno — vášeň jen —

nešťastné nedorozumění — Bože!

Já nejsem vinen.

PRINCEZNA (*odstrčí jej od sebe*)

Pryč mi z očí jděte,

proboha —

CARLOS

Nikdy! Teď vás opustit

v tak strašném rozrušení?

PRINCEZNA (*násilně jej odstrkuje*)

Odejděte,

ze soucitu či velkomyslnosti! —

Chcete mě zabít? Nemohu vás vidět!
(*Carlos chce odejít*)

Ten dopis vraťte, dejte mi můj klíč!
Kde je ten druhý list?

CARLOS

Jak, druhý list?

Jaký to druhý list?

PRINCEZNA

Ten od krále.

CARLOS (*zarazí se*)

Jak, od koho?

PRINCEZNA

Co prve jsem vám dala.

CARLOS

Od krále? Komu? Vám snad?

PRINCEZNA

Nebesa!

Jak strašně jsem se zapletla! Ten dopis!
Sem s ním! Já musím mít jej nazpátek.

CARLOS

Jak, dopis od krále, vám napsaný?

PRINCEZNA

Ten list!

Pro všechny svaté!

CARLOS

Dopis, který měl

kohosi ukázat mi v pravém světle — ten?

PRINCEZNA

Je po mně veta! — Dejte —

CARLOS

Dopis ten —

PRINCEZNA (*v zoufalství lomí rukama*)

Jak unáhleně jsem si počínala!

CARLOS

Ten list — byl od krále? — To, princezno,
věc ovšem rázem mění. — *Toto je*
(*vtězoslavně zvedaje dopis*)

list neocenitelný — převzácný,
jejž nevyváží všechny Filipovy
koruny sebetěžší. — Tento list
si ponechám.

(*Odchází.*)

PRINCEZNA (*vrhne se mu do cesty*)

Jsem ztracena, můj bože!

V Ý S T U P D E V Á T Ý

PRINCEZNA *sama.*

(*Stojí ještě jako omráčena, bez sebe; když don Carlos odejde, roz-
běhne se za ním a chce jej zoufale přivolat nazpět*)

PRINCEZNA

Jen slůvko, princi, slyšíte — Je pryč!
Ještě i to! Mnou pohrdá — Jsem zde
tak strašně opuštěna — odstrčena
i zavržena —

(*klesne na židli. Po chvíli*)

Ne! Jen vytlačena

neznámou sokyní. On miluje.

Již není pochyb. Sám to přece doznal.

Leč *která* je ta šťastná? — Jisto je —

že miluje, co milovat by neměl.

Vždyť bojí se, že bude prozrazen.

Před králem ukryvá se jeho vášeň —

Proč právě před ním, který by jí přál? —

Či otce snad se nebojí v svém otci?

Když o záletných cílech králových

se dověděl — jak zaradoval se,

jak zajásal, jak znát dal, že je šťasten...

Proč umlkla zde jeho přísná ctnost?

Proč právě zde? — Co mohl by tím získat,

když král se královně —

(*náhle se odmlčí, překvapena jistou myšlenkou. — Zároveň prudce*)

vytáhne ze záhadří stužku, kterou jí prve dal Carlos, rychle si ji prohlédne a pozná ji.)

Já bláhová!

Teď konečně — Že byla jsem tak slepá!
Teď teprv se mi oči otevřely —
Měli se rádi, než ji vladař zvolil.
Princ nikdy bez ní neviděl mě. — K ní,
k ní tedy vzhlížel, když jsem měla za to,
že mne tak vroucně, z duše zbožňuje?
Jaký to podvod, věru bezpříkladný!
A já jí prozradila slabost svou —

(odmlčt se)

Že miloval by zcela beznadějně?
To nevěřím — Vždyť beznadějná láska
nemůže obstát v boji takovém.
Snít pouze tam, kde nevyslyšen touží
sám nejmocnější vladař na světě —
Dojista! láska beznadějná nikdy
by tuto obět přinést nemohla.
Jak ohnivý byl jeho polibek!
Jak něžně objal mě, jak něžně tiskl
na bušící své srdce! — Zkouška to
pro romantickou věrnost vsutku smělá,
když nemá opětována být — Klíč
si tedy vezme, namluví si, že
mu královna jej posílá — a věří,
že jejich láska už tak pokročila —
jde, jde, a vsutku přijde! — Tolik věří
v šílenou smělost Filipovy ženy. —
Jak uvěřit by mohl, kdyby se
mu povzbuzení nedostávalo?
Toť zjevné. Vyslyšen je. Miluje!
Ó nebesa, ta světice má vášeň!
Tak jemná, ona!... Sama jsem se chvěla
před vznešeným tím ztělesněním ctnosti.
Jak vyšší bytost čněla nade mnou.
Já hasla v jejím lesku. Její kráse

jsem záviděla vznešený ten klid,
prostý všech vznětů lidí smrtelných.
A tento klid byl pouze předstírán?
U obou tabulí se chtěla sytit?
Na odiv stavěla zář božské ctnosti
a zároveň si při tom troufala
mlsat i hříchu tajné rozkoše?
To že by směla? To že by se mělo
bez pomsty kejklírce té podařit?
Podařit tím jen, že tu není mstitel?
Ne, přísámboh! Já jsem ji zbožňovala —
To volá po pomstě! Král o podvodu zví —
Král?

(chvilí uvažuje)

Ano — to je cesta k jeho sluchu.

(Odejde)

Komnata v královském paláci.

V Ý S T U P D E S Á T Ý

VÉVODA Z ALBY. PÁTER DOMINGO.

DOMINGO

Co jste mi říci chtěl?

ALBA

Že učinil

jsem právě důležité odhalení,
a velmi rád bych přišel věci na kloub.

DOMINGO

Jak, odhalení? O čem mluvíte?

ALBA

Dnes v poledne se s princem Carlosem
setkáme v královnině předpokoji.
On urazí mě. Vzplaneme. A spor
je trochu hlučný. K mečům sáhne.

Hřmot uslyšela královna; i vyjde z komnaty své a mezi nás se vrhne, na prince pohlédne pak despoticky i důvěrně. — Ten jeden pohled stačil. — Ruka mu klesne — rozběhne se ke mně, ucítím vřelý polibek — a rázem je již ten tam.

DOMINGO (*po chvíli mlčení*)

 Tot velmi podezřelé —

Mně cosi, vévodo, tím připomněl jste. — —

Již odedávna, doznávám, v mé duši klíčily právě tyhle myšlenky. —

Vyhýbal jsem se těmto představám.

Nikomu jsem se s nimi nesvěřil.

Jsou ostří dvojsečná a přátelé též pochybní — ti vnukají mi strach.

Je těžko lidi poznat, ještě těžší

je vyznat se v nich. Slůvko uklouzne,

a někdo urazí se. Tajemství to

jsem skryl, než na svět vynese je čas.

Některé služby králům prokazovat

je ošidné — jak střela odvážná,

jež odrazí se nazpět na střelce,

jestliže nestrefí svou kořist. — To, co pravím,

bych na hostii mohl odpřisáhnout —

očitě svědectví však, zachycené slůvko,

list papíru, to na váhu víc padá

než to, co cítím sebeurčitěji. —

Škoda, že jsme tu na španělské půdě!

ALBA

 Proč?

DOMINGO

 Protože na každém jiném dvoře

se vašeň snadno zapomene. Zde

je varována strachem ze zákonů.

Pro naše královny je svízelné

si zahřešit — mám za to — na neštěstí

jen zde — jen právě *zde*, kde bychom mohli je nejlíp při tom hříchu překvapit.

ALBA

 Leč poslouchejte dál — Don Carlos měl

u krále slyšení dnes. Hodinu

trvala audience. Požadoval

pro sebe správu nad Nizozemím.

Hlasitě prosil, velmi naléhavě;

však jsem to slyšel v kabinetu. Měl

do krve oči vyplakané, když

jsem ve dveřích jej potkal. V poledne však

jak triumfátor vyhlíží. Je nadšen,

že král se z nás dvou pro mne rozhodl.

Prý je mu vděčen. Vše je prý teď jiné,

a je tak líp! A přetvářku on nezná.

Jak si mám srovnat tyto rozpory?

Princ libuje si, že je odmítnut,

a mne král svojí přízní obdaří,

jsa zřejmě pohněván! — Co si mám myslit?

Vždyť vskutku tato nová moje hodnost

se podobá spíš vyobcování

než významání.

DOMINGO

 Tak daleko

to tedy dospělo? Že pouhý okamžik by zničil to, co léta budujeme?

A vy tak klidně? mírně? — Neznáte

snad toho chlapce? Máte zdání, co

nás čeká, dosáhne-li moci? — Princ —

— Já nejsem jeho nepřítelem. Jiné

starosti klid můj ruší, starosti

o trůn a o Boha, o jeho církev. —

Znám infanta — znám naskrz jeho duši

má strašný záměr — vězte, Toledo —

šilný záměr stát se vladařem

a přitom být bez naší svaté víry. —

Vznítla jeho srdce nová ctnost,

jež hrdá, pevná sama sobě stačí
a od víry nic nežádá. — Princ *myslí!*
Podivný přelud rozpálil mu hlavu —
on člověka ctí — rcete, vévodo,
což může takový být naším králem?

ALBA

Co je to všecko? Přeludy! Snad též
i hrdost chlapce, jenž chce něčím být.
Co jiného mu zbývá? To ho přejde,
až bude jednou rozkazovat sám.

DOMINGO

Já pochybuji. — Vždyť si zakládá
na svobodě své, nátlaku se vzpírá,
ježž musí snášet, aby jednou mohl
sám užívat ho. — Patří na náš trůn?
Ten smělý, silný duch nám rozerve
předivo všeho státnického umu.
Nadarmo jsem se snažil oslabit
tu vzdornou smělost svody rozkoše;
v té zkoušce obstál — Věru, budí strach
v takovém těle takovýto duch —
a Filipovi bude šedesát.

ALBA

Dohlédá zrak váš věru daleko.

DOMINGO

On s královnou je zcela zajedno.
V hrudi jich obou, ještě ukryt, číhá
jed novotářů; avšak zanedlouho
se prosadí a trůnu zmocní se.
Však znám rod Valois. — Na pozoru se mějme
před pomstou této tiché nepřítelky,
až bude Filip sláb. Nám doposud
je osud přízniv. Předejdeme je!
Do jedné smyčky zapletou se oba. —
Teď nutno králi něco naznačit,
ať s důkazy či bez nich. Mnoho již
tím získáme, když bude kolísat.

My sami, my dva váhat nebudeme.
A přesvědčit, to věru není těžké
pro toho, kdo sám přesvědčen je. Pak
tím více odhalíme, čím víc předem
budeme věřit v nutnost odhalení.

ALBA

Teď otázka však nejdůležitější:
Kdo úkol převezme dát králi zprávu?

DOMINGO

Ne vy a ani já. Již vezte tedy,
co odedávna pro veliký plán
jsem zatím s tichou pílí nachystal.
Mně schází ještě do našeho spolku
osoba třetí, nejdůležitější. —
Král miluje princeznu Eboli.
Živím tu vašeň, sloužící mým plánům.
Jsem jeho prostředníkem — v zájmu plánu
tu mladou dámu uzpůsobuji.
V ní, zdaří-li se moje dílo, vzkvete
nám společnice, snad i královna.
Mne sama pozvala do této síně.
Mám pevnou naději. — Za jednu půlnoc
španělská dívka možná rozšlape
lilie Valois.

ALBA

Jak? Správně slyšel jsem?
To, nebesa, je překvapení! Ano,
to je to pravé! Dominikáne,
můj obdiv přijmi, máme vyhráno —

DOMINGO

Pst! Kdo to jde? — Toť ona — ona sama.

ALBA

Já budu vedle v pokoji, a kdyby —

DOMINGO

Je dobře, zavolám vás.

(*Vévoda z Alby odejde.*)

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

PRINCEZNA. DOMINGO.

DOMINGO

Vzácná kněžno,
jsem hotov splnit vaše rozkazy.

PRINCEZNA (*dívajíc se zvědavě za vévodou*)

Což nejsme sami? Máte zde, jak vidím,
jednoho ještě svědka?

DOMINGO

Jakže?

PRINCEZNA

Kdo to byl,
kdo právě od vás odešel?

DOMINGO

To byl
vévoda z Alby, milostivá kněžno,
jenž prosí o svolení, aby po mně
směl mluvit s vámi.

PRINCEZNA

Vévoda? Co chce?
Co ten mi může chtít? Snad dovedete
mi něco o tom říci?

DOMINGO

Já? Než zvím,
co důležitého se přihodilo,
že jsem se dočkal této šťastné chvíle,
a opět vidím kněžnu Eboli?
(*Pausa, v níž očekává její odpověď.*)
Snad naskytlo se něco konečně,
co příznivé je přání královi?
Mohu se nadít, že snad smířila
vás moudrá úvaha s tou nabídkou,
již odmítal jen rozmar, svéhlavost?
Nedočkavostí hořím —

PRINCEZNA

Vyřídil

jste králi poslední mou odpověď?

DOMINGO

Já odložil to, abych neranil ho.
Je, milostivá kněžno, ještě čas.
Je na vás, abyste ji zmírnila.

PRINCEZNA

Pak sdělte králi, že jej očekávám.

DOMINGO

Je možno tomu věřit, krásná kněžno?

PRINCEZNA

Což žertovat bych mohla? Je mi z vás
bezmála úzko. — Co jsem učinila,
že dokonce i vy — vy blednete?

DOMINGO

To překvapení, princezno — já ani
nemohu pochopit —

PRINCEZNA

To, velebnosti,
též není třeba. Za nic na světě
bych nepřála si, byste pochopil.
Vám musí stačit, že je tomu tak.
A nesnažte se dopídit se toho,
či výmluvnosti za to vděčíte.
Pro útěchu vám řeknu: nemáte
sám podíl na tom hříchu. Ani církev;
ačkoli sám jste mi již dokazoval,
že jsou i případy, kdy svatá církev
pro vyšší cíle používat smí
dokonce *těl* svých mladých, krásných dcer.
To také ne. — Tak zbožné důvody jsou
mně, velebnosti, nedosažitelné —

DOMINGO

Rád, princezno, je zase beru zpět,
jestliže jich už není potřebí.

PRINCEZNA

Poproste za mne tedy vladaře,
ať mi mé chování již nezazlívá.
Jsem stejná jako předtím. Jen stav věcí
mezitím doznal změny podstatné.
Když odmítla jsem jeho nabídku
tak rozhořčeně, to jsem věřila,
že s nejkrásnější královnou je šťasten —
že věrná choť je hodna oběti mé.
To jsem si tenkrát myslila. Teď ovšem,
teď znám vše mnohem líp.

DOMINGO

Dál, kněžno, dál.

Jak slyším, rozumíme si.

PRINCEZNA

Je konec,

je přistižena. Již jí nešetřím.
Prohnaná zlodějka je chycena.
Klamala krále, Španělsko i mne.
Miluje. Víím to, ona miluje.
Důkazy podám, že se zachvěje.
Král podváděn je — ale, přísámboh,
on nesmí podváděn být bez pomsty!
Já strhnu jí tu masku vznešené
a nadpozemské odříkavosti,
nechť uzří celý svět tvář hříšnice.
Jak strašnou cenu musím zaplatit,
leč těší mě to, je to triumf můj —
a ona ještě dráž to zaplatí.

DOMINGO

Vše nyní dozrálo. Mně dovolte,
bych zavolat směl vévodu.

(*Vyjde.*)

PRINCEZNA (*udivena*)

Co je to?

VÝSTUP DVANÁCTÝ

PRINCEZNA. VÉVODA ALBA. DOMINGO.

DOMINGO (*přivádí vévodu*)

Vévodo z Alby, opožděně přišla
již vaše zpráva. Kněžna Eboli
nám přišla říci o tajemství, které
se měla od nás dovědět.

ALBA

Pak tedy
má návštěva ji tolik nepřekvapí.
Svým očím nedůvěřuji. Vždyť k odhalením
tak vážným třeba bystrozraku ženy.

PRINCEZNA

Vy o odhaleních zde mluvíte? —

DOMINGO

My chtěli zvědět, milostivá kněžno,
kde, v kterou hodinu snad byste —

PRINCEZNA

Ovšem!

Čekám vás tedy zítra v poledne.
Mám důvody, bych toto trestuhodné
tajemství déle neskrývala — abych
je netajila déle před králem.

ALBA

To právě přivedlo mě sem. A bez meškání
král o tom musí zvědět. Od vás jen,
jen od vás, princezno, to musí zvědět.
Vždyť komu spíš by mohl uvěřit,
než bdělé společníci ženy své?

DOMINGO

Ba, komu víc než vám, jež kdykoli
naň můžete tak mocně zapůsobit?

ALBA

Jsem vyhlášený princův nepřítel.

DOMINGO

A totéž o mně obecně je známo.
Princezně Eboli však nutno věřit.
Kde musíme *my* mlčet, tam váš úřad
vám ukládá, vás nutí promluvit.
Král neujde nám, zasáhnete-li,
a potom *my* to dílo dokonáme.

ALBA

Však brzy, ihned musí se to stát.
Je nyní vzácný každý okamžik.
Vždyť každá další hodina mi může
přinést rozkaz k odchodu.

DOMINGO (*po chvíli přemýšlení se obrací ke kněžně*)

Což listy

by bylo možno získat? Zachytit
tak listy od infanta, to by mělo
náramný význam. — Vida! — Pravda? — Ovšem!
Vy spíte — tuším — v jednom pokoji
s královnou?

PRINCEZNA

V tom, jenž s jejím sousedí. —

Co s tím však?

DOMINGO

Kdyby se tak někdo vyznal
na příklad v zámcích! — Všimla jste si snad,
kam ukládá si klíček od skříňky?

PRINCEZNA (*zamýšleně*)

To by snad šlo — Ten klíček bych snad našla —

DOMINGO

A dopisy chtí posla — — královna
má velkou družinu — — Zde kdyby někdo
tak našel stopu! — — Zlato zmůže hodně —

ALBA

Ví někdo snad, zda infant přátele má?

DOMINGO

Ni *jediného* v celém Madridu.

ALBA

Toť podivné.

DOMINGO

A můžete mi věřit.

Mám důkazy, že všemi pohrdá.

ALBA

Teď právě napadá mi, když jsem prve
vycházel z královniny komnaty,
stál infant s jedním z jejích pážat; s ním
tam tajně rozmlouval —

PRINCEZNA (*rychle vpadne*)

To ne! To bylo —

to bylo o docela jiných věcech.

DOMINGO

Jak

to můžem vědět? — Je to podezřelé. —

(*k vévodovi*)

A znáte ono páže?

PRINCEZNA

Třesky plesky!

Co na tom? Stačí snad, že já to vím. —

My sejdeme se tedy znovu, než
si s králem promluví. — A do té doby
se mnoho vyjasní.

DOMINGO (*odvádí ji stranou*)

A král smí doufat?

Smím mu to sdělit? Vskutku? Která jen
to bude šťastná hodina, jež splní
mu jeho touhu? Řeknete i to?

PRINCEZNA

Za několik dní budu nemocna;
pak odloučí mě od královny — jak
je obvyklé u dvora našeho.

Já zůstanu pak ve svém pokoji.

DOMINGO

O jaké štěstí! Vyhráli jsme slavně.

Teď do boje se všemi královnami —

PRINCEZNA

Pst! Hledají mě — královna mě volá.
Nuž na skledanou.

(*Odkvápí.*)

VÝSTUP TŘINÁCTÝ

ALBA. DOMINGO.

DOMINGO (*po pause, ve které sledoval princeznu zrakem*)

Vévodo, ty růže

a vaše bitvy —

ALBA

A tvůj Bůh — chci vidět
ten blesk, jenž by si troufal srazit nás!

(*Odejdou.*)

V kartuziánském klášteře

VÝSTUP ČTRNÁCTÝ

DON CARLOS. PŘEVOR.

CARLOS (*vhazuje, k převorovi*)

Již byl zde tedy? — To mě velmi mrzí.

PŘEVOR

Dnes od rána zde byl již po třetí.

Odešel před hodinou —

CARLOS

Vrátí se?

Nic nevzkázal?

PŘEVOR

Prý přijde před polednem.

CARLOS (*přistoupí k oknu a rozhlíží se po kraji*)

Váš klášter daleko je od silnice.

Tam ještě vidět věže Madridu.

A skutečně, zde teče Manzanares —

Kraj, jaký odpovídá přáním mým. —

Vše je zde tiché, jako v tajemství.

PŘEVOR

Jako by člověk vstoupil v jiný život.

CARLOS

Důstojný pane, vaší čestnosti

jsem svěřil nejsvětější tajemství.

Nikdo se nesmí dovědět ni tušit,

s kým potají jsem tady rozmlouval.

Mám velmi vážné příčiny, proč tajím

před celým světem toho, jež zde čekám:

Jen proto jsem si zvolil tento klášter.

Jsmo jisti před zrádci i přepadením?

Jste pamětliv, co jste mi přísahal?

PŘEVOR

Nám věřte, vzácný pane. Podezření

královo *hroby* neprohledává.

Zvědavé ucho ke dveřím se tiskne

jen tam, kde štěstí, vášeň přebývá.

Svět končí v těchto zdech.

CARLOS

Snad myslíte si,

že za tou bází, obezřetností

se asi skrývá špatné svědomí?

PŘEVOR

Nic nemyslím si.

CARLOS

Mýlíte se, otče,

jste na omylu. Moje tajemství

se bojí lidí, ale boha ne.

PŘEVOR

To, synu, zajímá nás pramálo.

Náš útulek je stejně přístupný

i zločinu i nevině. Co chystáš,

zlo nebo dobro, hřích či skutek čestný —
to vyřídí si jen se svým svědomím.

CARLOS (*vřele*)

Co tajíme, to nijak nezneuctí
vašeho boha. Je to jeho vlastní
a nejkrásnější dílo. — Vám však, vám
bych mohl o něm povědět.

PŘEVOR

A nač?

Mne toho, princi, raděj ušetřte.
Již dávno leží svět a jeho marnost
zde zapečetěn na velikou pouť.
Nač ještě krátce před mým odchodem
tu pečeť lámat? — Věru pramálo
je k blaženosti pravé potřebí. —
Zvon volá k hůře. Jdu se pomodlit.
(*Převor odchází*)

VÝSTUP PATNÁCTÝ

DON CARLOS. *Vstoupí* MARKÝZ POZA.

CARLOS

Ach, konečně jsi tady —

MARKÝZ

Jaká zkouška

pro přítelevu netrpělivost!
Již dvakrát slunce vyšlo, dvakrát zašlo,
co rozhodnut byl osud Carlosův,
a teď, až teď se o tom dovím. — Mluv,
jste smířeni?

CARLOS

Kdo?

MARKÝZ

Ty a Filip král,
a padlo rozhodnutí o Flandrech?

CARLOS

Že vévoda tam zítra vytáhne?
Toť rozhodnuto, ano.

MARKÝZ

Není možná.

Což obelhán byl celý Madrid? Vždyť
jsi měl prý tajnou audienci. Král —

CARLOS

Byl neoblomný. Rozešli jsme se
na věky, víc než až do této chvíle —

MARKÝZ

Ty nejdeš do Flander?

CARLOS

Ne! Ne!

MARKÝZ

Má naději!

CARLOS

To mimochodem. Co jsem, Rodrigo,
vše prožil do našeho rozchodu!
Teď především však radu tvoji. Musím
s ní promluvit —

MARKÝZ

S tvou matkou? — Ne! — A nač?

CARLOS

Mám vyhlídky. — Ty bledneš? Jen buď klidný.
Chci šťasten být a budu. — O tom však
až jindy. Nyní poraď mi, jak bych
s ní promluvil. —

MARKÝZ

Co je to? Kde se vzal
ten nový horečnatý sen?

CARLOS

Ne sen!

Při bohu zázračném! — Toť pravda, pravda!

(*vytáhne králův dopis kněžně Eboli*)

Je obsažena v tomto vzácném listě!
Je volná královna, tak před lidmi,

jako je volná před očima nebes.
Zde čti a přestaneš se divit.

MARKÝZ (*otvíraje dopis*)

Jak?

Co vidím? Psal to vlastní rukou král?

(*po přečtení dopisu*)

Komu je určen dopis?

CARLOS

Princezně

Eboli. — Páže královnino mi přineslo předevčírem list, jenž psán byl rukou neznámou, a s ním i klíč. Najdu prý v levém křídle paláce, v němž sídlo královny je, v komnatě tu, kterou dávno miluji. Ten pokyn hned poslechnu —

MARKÝZ

Ty, šílený, jsi šel?

CARLOS

Vždyť neznám rukopis — leč takovou jen jednu dámou znám. A která jiná by myslila, že zbožňuje ji Carlos? Hned v sladké závratí tam odkvapím; zpěv božský, který z nitra pokoje mi zazní vstříc, mi ukazuje cestu — otevru dveře — koho vidím tam? — Mé zděšení si představ!

MARKÝZ

Tuším vše.

CARLOS

A kdybych nebyl padl do rukou andělu, byl bych ztracen, Rodrigo, a beznadějně. Neblahá to shoda! Jsouc oklamána neprozřetelnou mých očí mluvou, tak se oddala sladkému klamu, že to ona sama je modlou pohledů těch. Dojata

tím mlčenlivým žalem duše mé, své měkké srdce velkomyslně i nerozvázně přemluví, by lásku mou opětovalo. A domnívá se, že ostych ukládá mi mlčení; i rozhodne se sama promluvit — jak na dlani mám její krásnou duši —

MARKÝZ

Tak klidně pravíš to? — Vždyť Eboli tě prohlédla. A není pochyby, že vnikla do tajemství lásky tvé. Tys urazil ji těžce. Ona však má krále v hrsti.

CARLOS (*důvěřivě*)

Ctnostná je.

MARKÝZ

To je

v zájmu své lásky. — Ale tato ctnost — mám strach z ní, znám ji — jak je vzdálena od ideálu, který z mateřské duševní půdy hrdě, spanile jsa počat, pučí, raší, bez sadaře sám bohatě a bujně rozkvétá! Toť větev cizí, v drsném podnebí narostlá tak, že padělkem je jihu; jak chceš to nazvi, výchovou či vůlí, to *nevinnost je umělá*, jež byla lstí, těžkým bojem teprv vydobyta na krvi vznícené a promyšleně i pečlivě pro nebe sepsána, jež žádá ji a odměňuje za ni. Sám uvaž! Jak by mohla odpustit kdy královně, že bez povšimnutí tak těžce vybojovanou tu její ctnost pominul muž, jen aby trápil se pro Filipovu ženu beznadějně?

CARLOS

Což znáš tak dobře kněžnu?

MARKÝZ

Jistě ne.

Snad sotva dvakrát jsem ji viděl. Ale jen jedno slovo ještě dovol mi: mně zdálo se, že obratně se umí nástrahám hříchu vyhýbat, že *ví* až příliš dobře, že je ctnostná. Pak i královnu jsem viděl. Carlosi, jak jiné bylo vše, co zde jsem našel! Jak vrozená a tichá ušlechtilost, nedbalá bezstarostnost, neschopná té promyšlené vypočítavosti, daleká bázně jako smělosti, tak pevně kráčí heroickým krokem po úzké střední cestě *vhodnosti* a neví, že je hodna zbožňování, neschopna sama sebe obdivovat. Což ani v tomto zrcadle můj Carlos nepozná svoji kněžnu Eboli? — Jen z lásky kněžna odolala svodům; v ctnost byla její láska vpletena. Ctnost neodměněná — teď padne.

CARLOS (*prudce*)

Ne!

(*přechází prudce po místnosti*)

Ne, pravím ti. — Ó, kdyby Rodrigo jen věděl, jak mu sluší, okrádá-li Carlose svého o tu blaženost, již dává víra v lidskou dobrotu!

MARKÝZ

Což zasloužím si tohle? — Ne, můj drahý, to nechtěl jsem, a Bůh mi svědkem buď! — Ta Eboli — ta andělem by byla a já bych jako ty sám poklekl

před její svatozáří pokorně,
jen kdyby — neznala tvé tajemství.

CARLOS

Hleď, jak je lichá tvoje obava!
Což má snad jiné důkazy než ty,
jež samotnou ji kompromitují?
A vykoupí snad smutnou radost ze msty
svou vlastní ctí?

MARKÝZ

Však hanbě leckterá
se obětovala, by odčinila
svůj ruměnc.

CARLOS (*prudce vstávaje*)

Toť tvrdé, příliš kruté!
Je hrdá, šlechtaná. Znáám ji a nebojím se.
Zbytečně plašíš moje naděje.
Já s matkou promluvíím.

MARKÝZ

Proč teď? A nač?

CARLOS

Teď před ničím mít ohled nemusím —
chci znát svůj osud. Ty se postarej,
jak bych s ní promluvil.

MARKÝZ

A tenhle dopis
jí ukázat chceš? Vskutku?

CARLOS

Neptej se
mě na to. Nyní poraď, pověz mi,
jak promluvil bych s ní.

MARKÝZ (*s důrazem*)

Což neřekl jsi,
že *miluješ* svou matku? — A ty chceš
jí dopis ukázat?

(*Carlos sklopí oči a mlčí*)

Já, Carlosi,
čtu v tváři tvé cos — zcela nového —

mně neznámého až do této chvíle. —
Odvracíš pohled ode mne? A *proč*
jej odvracíš? Je tomu tak? — Ten dopis
mi ještě podej! Ukaž, podívám se —
(*Carlos mu podá dopis. Markýz jej roztrhá.*)

CARLOS

Jak, zešlel jsi?

(*ovládne své vzrušení*)

Pravda — doznávám —

mně mnoho záleželo na tom listě.

MARKÝZ

To bylo zřejmé, proto jsem jej zničil.

(*markýz upře pronikavý pohled na prince, který se naň nejistě dívá.*)

(*Dlouhé mlčení*)

Co společného s tvou láskou, rci,
mít může cizoložství královo?

Což byl ti Filip nebezpečný snad?

Což možno manželskou tu nevěru
spojovat nějak s tvými nadějemi,

by smělejší se staly? Zhřešil tam,

kde máš rád ty? Teď začínám tě chápat.

Jak nesprávně až dosud rozuměl
jsem lásce tvé.

CARLOS

Jak, Rodrigo? Co myslíš?

MARKÝZ

Och, cítím, čemu musím odvykat.

Ba, kdysi, kdysi bylo všechno jiné.

Tak bohat byls, tak hořels, bohat byls!

Svět celý měl své místo v srdci tvém.

To všechno minulo, vše pohlceno bylo
jedinou vášní, malým sobectvím.

Tvé srdce vyschlo. Nemáš ani slzy
pro strašný osud oněch provincií,

ni slzy jediné! — Ó Carlosi,

jak ubohý jsi, žebrák ubohý,

když jenom sebe, sebe rád máš.

CARLOS (*vrhne se do židle. — Po pause se stěží potlačovaným
pláčem*)

Vím,

že mě již nemáš v úctě.

MARKÝZ

Carlosi,

ne tak! Já chápu vzkypaní tvé. Vzešlo
jen z poblouzení citů, hodných chvály.

Královna tobě náležela, tobě

ji panovník vzal — dosud ještě však

jsi ve své právo skromně nevěřil.

Snad přece jen jí Filip hoden jest.

Jen tiše dotud odvážil ses soudit.

List rozhodl. Teď tys jí hoden byl.

Tu s hrdou radostí jsi viděl, kterak osud
je usvědčen zde z lupu, z tyranství.

I zajásal jsi nad svou urážkou.

Bezpráví trpět láká velké duše.

Zde zbloudila však tvoje fantasmie,

tvá hrdost měla *zadostučinění* —

tvé srdce dělalo si *naději*.

Hleď, dobře vím, že tentokrát jsi zřejmě
sám sobě nerozuměl.

CARLOS (*dojat*)

Rodrigo,

ne, velice se mýlíš. Zdaleka

tak šlechetně jsem neuvažoval,

jak ty bys mi chtěl nyní namluvit.

MARKÝZ

Což tě tak málo znám? Hleď, Carlosi,

když ty se chyby dopustíš, tu hledám

vždy mezi všemi ctnostmi takovou,

již mohu z oné chyby obvinít.

Když nyní líp si rozumíme, budiž!

Teď s královnou se sejdeš, promluvíš s ní.

CARLOS (*se mu vrhne kolem krku*)

Ó, kterak rdím se před tebou,

MARKÝZ

Vždyť máš
mé slovo. Všechno ostatní mi přenech.
Myšlenka smělá, šťastná, odvážná
v mé fantasii vzešla. — Uslyšíš
ji záhy z krásnějších úst, Carlosi.
Ke královně se nějak dostanu.
Snad ukáže se výsledek již zítra.
A do té doby nezapomínej,
že záměr, který zrodil vyšší rozum,
jenž vyvoláván je lidským strádáním,
i kdyby desettisíckrát byl zmařen,
přec nesmí nikdy padnout. — Slyšel jsi?
Měj na paměti Flandry!

CARLOS

Všecko, vše,
co přikážeš mi ty a lidská ctnost.

MARKÝZ (*jde k oknu*)

Je na čase. Již slyším průvod tvůj.
(*Obejmou se.*)

Teď jsi zas princ a já tvůj vasal jsem.

CARLOS

Do města jedeš hned?

MARKÝZ

Hned.

CARLOS

Ještě slůvko!
Však málem bych byl zapomněl! — Ta zpráva
je velmi závažná: Do Brabant listy
král otvírá. — Buď tedy opatrný!
Vím, že má pošta tajné příkazy —

MARKÝZ

Jak dověděl ses to?

CARLOS

Don Raimond Taxis
je dobrým přítelem mým.

MARKÝZ (*po chvíli mlčení*)

Ještě tohle!
Pak přes Německo půjdu oklikou!
(*Odejdou každý jinými dveřmi.*)

TŘETÍ DĚJSTVÍ

Králova ložnice.

VÝSTUP PRVNÍ

Na nočním stolku hoří svíce. V pozadí pokoje klečí několik pážat, která usnula. KRÁL, až do pasu zpola vysulečen, stojí u stolu, opíraje se jednou rukou o židli, zamýšlen. Před ním leží medailón a papíry.

KRÁL

Kdo popřít mohl by, že bývala
vždy neuspokojená? Nikdy nemohl
jsem dát jí lásku, přesto — bylo znát,
že chybí jí? Hle, důkaz její falše.

(tu udělá pohyb, který jej přivede k vědomí. Vzhledne s údivem)

Kde jsem to byl? Což bdí zde jenom král? —
Jak, svíce dohořely? Nastal snad
již den? — Je veta po mém spánku. Jej
mi promiň, přírodo. Král nemá kdy
dohánět noci ztracené; teď bdím,
nechtě tedy vzejde den.

*(zhasne svíce a rozhrne okenní záclonu. — Přejde po komnatě
a všimne si přítomných chlapců; na chvíli se před nimi mlčky
zastaví, poté zatáhne za šňůru zvonce)*

Což všechno spí

i v předsíni mé?

VÝSTUP DRUHÝ

KRÁL. HRABĚ LERMA.

LERMA

(zděšen při pohledu na krále)

Vaše Veličenstvo

snad není zdrávo?

KRÁL

V levém pavilónu

hořelo. Neslyšel jste hluk?

LERMA

Ne, králi.

KRÁL

Ne? Jakže? Tedy se mi to jen zdálo?
To nemůže být samo sebou. Nespí
v tom křídle královna?

LERMA

Tak jest, můj králi.

KRÁL

Ten sen mě děsí. Napříště tam večer
vždy zdvojnásobte stráž — slyšíte? —
však zcela, zcela potají. — Já nechci —
Vy prohlížíte si mě?

LERMA

Vidím, jak

o spánek prosí oči zanícené.
Smím odvážit se, Vaše Veličenstvo,
vám připomenout vaše vzácné zdraví
i vaše národy, jež se strachem
a s údivem by četly v této tváři
patrnou stopu noci probdělé —
Jen hodinky dvě spánku ranního —

KRÁL *(s rozrušenými pohledy)*

Spát — budu v rakvi v Escorialu.
Král, pokud spí, je zbaven koruny
a muž je zbaven srdce ženy — Ne!

Toť pomluva — Což nebyla to žena,
žena, jež našeptala mi to? Vždyť
pomluva přirozeností je ženy. Zločin
jist není, dokud muž jej nedosvědčí.

(k pážatům, která zatím procílila)

Vévodu z Alby zavolejte!

(Pážata odejdou.)

Hrabě,

přistupte blíž! Je pravda to?

(zastaví se před hrabětem, dívaje se na něho pátravě)

Kéž byl

bych vševědoucí jenom na okamžik! —

Mně přísahajte, je to pravda? Jsem,
jsem podváděn? Je pravda to?

LERMA

Můj velký,

můj dobrý králi —

KRÁL *(uskočí nazpět)*

Králi! Stále král

a král! — Což není lepší odpovědi
než tento prázdný, dutý ozvuk? Biji
do téhle skály, vodu, vodu chci
na horečnou svou žízeň — dává mi však
jen žhavé zlato.

LERMA

Co má pravda být?

KRÁL

Nic. Nic. Jen jděte. Jděte!

(Hrabě chce odejít, král jej znovu zavolá.)

Vy jste ženat?

Jste otcem?

LERMA

Ano, Vaše Veličenstvo.

KRÁL

Ženat a troufáte si celou noc
u svého pána probdít? Vaše vlasy

jsou stříbrem protkány, a nerdíte se,
že spoléháte v počestnost své ženy?

Ó, jděte domů. Zastihnete ji
v synově krvesmilném objetí.

Jen věřte svému králi — Děsíte se?

Významně na mne hledíte? — že mám

já sám snad také vlasy šedivé?

Ó nešťastníče, vzpamatujte se!

Královny neposkvrní svoji ctnost.

Jste synem smrti, nevěříte-li —

LERMA *(zaníceně)*

Kdo mohl by? Kdo troufal by si drze
v některém státě mého krále dechnout
jed podezření na andělskou ctnost?

Nejlepší královnu tak —

KRÁL

Nejlepší?

I pro vás tedy nejlepší? Jak vidím,
má i zde u mne vřelé zastánce.

To patrně ji stálo — mnohem víc,
než je mi známo, že by mohla dát.

Můžete jít. Ať vejde vévoda.

LERMA

Již v předsíni jej slyším —

(Chce odejít.)

KRÁL *(laskavějším tónem)*

Hrabě! — Co

jsste prve řekl, přec snad pravda bylo.

Třeští mi hlava po probdělé noci. —

Co řekl jsem jak ze sna, zapomeňte.

Slyšíte? Jsem váš milostivý král.

(Podá mu ruku k políbení. Lerma odchází a otvírá dveře vévodovi z Alby.)

VÝSTUP TŘETÍ

KRÁL a VÉVODA Z ALBY.

ALBA (*blíží se ke králi s nejistým pohledem*)
Tak neočekávaný pro mne rozkaz —
v tuto tak neobvyklou hodinu?
(*zarazí se, když se podívá na krále pozorněji*)
A tento pohled —

KRÁL
(*usedne a uchopí medailón na stole. Dívá se dlouho mlčky na vévodu*)

Tedy doopravdy
zde nemám služebníka věrného?

ALBA (*stojí mlčky, zaražen*)
Jak?

KRÁL
Na smrt jsem byl uražen — toť známo,
a nikdo mě včas neupozornil!

ALBA (*s ušaslým pohledem*)
Urážka mého krále mně by ušla?

KRÁL (*ukazuje mu dopisy*)
Znáte to písmo?

ALBA
To je rukopis

Carlosův. —

KRÁL (*se odmlčí, při čemž ostře pozoruje vévodu*)
Ještě pranic netušíte?

Před jeho ctižádostí jste mě varoval.
Jen jeho ctižádost to byla, ona jen,
před kterou měl jsem se mít na pozoru?

ALBA
Je ctižádost tak velké — širé slovo,
v němž může vězet ještě velmi mnoho.

KRÁL
A nechcete mi nic víc odhalit?

ALBA (*po chvíli mlčení s nepřístupným výrazem*)
Mé pozornosti Vaše Veličenstvo

svěřilo osud říše. Povinen
jsem říši dávat svoje náhledy
i nejtajnější vědomosti. Ale
co jinak tuším, myslím nebo vím,
to náleží jen mně. To majetek
je svatý, jež i otrok poddaný
i vasal právem může odepřít
všem králům světa. — Není všechno zralé
pro mého krále, co je jasné mně.
A chce-li král přec dostat odpověď,
pak musím prosit, aby jako pán
se neptal.

KRÁL (*podá mu dopisy*)
Čtěte!

ALBA (*čte a polekaně se obrátí ke králi*)
Který šílenec
dát mohl tento papír neblahý
do rukou mému králi?

KRÁL
Jak, vy víte,
koho se týká? — Není, pokud vím,
to jméno na papíře uvedeno.

ALBA (*zaražen ucouvne*)
Já podřekl se.

KRÁL
Víte?
ALBA (*po chvíli přemýšlení*)

Je to venku.

Pán poroučí — já nemohu již couvnout —
již nezapírám — znám tu osobu.

KRÁL (*strašlivě rozrušen ustává*)
Ó, novou smrt mi pomoz vymyslit,
strašlivý bože pomsty! — Jasně tak,
tak všude známé je to, vykřičené,
že není třeba nijak namáhat se,
na první pohled pochopíš, oč jde —
Toť příliš! To jsem netušil! To ne!

Jsem poslední, kdo dovídá se o tom!
Poslední v celé říši —

ALBA (*vrhne se králi k nohám*)

Doznávám
svou vinu, nejmilostivější králi.
Hanbím se za svou moudrost zbabělou,
jež radila mi, abych mlčel tam,
kde právo, pravda, mého krále čest
tak naléhaly, abych promluvil —
Když tedy zřejmě všichni oněměli,
když okouzlení krásou svazuje
všem mužům jazyk, budu mluvit já,
ač vím, že zaklínání synovo,
že půvaby a slzy vaší choti —

KRÁL (*rychle a prudce*)

Povstaňte. Máte královské mé slovo —
Vstaňte a mluvte bez obav.

ALBA (*vstane*)

Snad ještě
se Vaše Veličenstvo pamatuje
na onen případ v Aranjuezu.
Tam zastihl jste v parku královnu
bez dámy jediné — a zřejmě rozrušenou —
docela samu v skryté besídce.

KRÁL

Ha! Co zde uslyším? Dál!

ALBA

Markýza
Mondecar byla z říše vyhnána,
že byla příliš velkomyslná
a obětovala se pro královnu —
Teď víme všechno — Neučinila
markýza víc, než měla přikázáno.
Princ byl tam.

KRÁL (*strašně vybuchne*)

Byl tam? Tedy přece jen —

ALBA

Mé podezření ihned vzbudila
tam v písku mužská stopa, která vedla
z levého vchodu oné besídky
do jeskyně, v níž ležel kapesník,
jež ztratil infant. Jeden zahradník
tam potkal prince právě ve chvíli —
a čas se téměř přesně shoduje, —
kdy Vaše Veličenstvo v besídce
se objevilo.

KRÁL (*probíraje se z chmurného zadumání*)

A jak plakala,
když najevo jsem dal své podivení!
Před celým dvorem jsem se musil rdít!
Pro ni se rdít sám před sebou — ví bůh!
Před její ctností stál jsem jako viník —
(*dlouhé a hluboké ticho. Usedne a zastře si obličej*)
Vévodo z Alby — máte pravdu, ano —
To by mě mohlo k strašným činům vést —
Nechte mě chvílku o samotě —

ALBA

To však,
můj králi, není ještě důkazem —

KRÁL (*sahaje po papírech*)

A ani tohle? To? A toto vše?
A ani tato shoda výmluvná
důkazů plně usvědčujících?
Och, je to jasnější než den — Co již
jsem dávno věděl předem — Zločin ten
již začal tenkrát, když jsem ponejprv
ji přijal z vašich rukou v Madridu —
Ještě ji vidím, bledou jako smrt,
jak hledí s hrůzou na mé šediny.
Již tehdy začala hra podvodná!

ALBA

Princ dostal matku, ztratil nevěstu.
Již kojili se svými tužbami,

již sblížili se ohnivými city,
jež nový stav jí zakazoval. Strach
byl přemožen již, strach, jenž provází
vždy první lásku; nyní promlouvalo
směleji pokušení v obrazech
vzpomínek, které nebyly již hříchem.
Spříznění shodou názorů i let,
i pobouření stejným útlakem
tím směleji se poddali své vášni.
Zasáhla v jejich lásku politika;
lze věřit, králi, že by mohla dát
i státní radě tuto plnou moc?
Že přemohla svou touhu a že snad
zkoumala vážně výběr kabinetu?

KRÁL (uraženě a zatrpkle) —
Po lásce práhla — diadém jí dali —

Vy velmi — velmi moudře hovoříte,
vévodo — Vaším slovům výmluvným
se obdivuji. Díky!

(vstane, chladně a hrdě)

Máte pravdu;

královna velmi pochybila, že
mi tají listy, v nichž je tohle psáno —
že utajila mi tu trestuhodnou
přítomnost infantovu v zahradě.
Ze šlechtnosti špatně chápané
zle pochybila. Však ji potrestám.

(zatáhne za zvonec)

Kdo dál je v předsíni? — Vás, vévodo,
již nepotřebuji teď. Odejděte.

ALBA

Což znovu jsem se horlivostí svou
Vašemu Veličenstvu znelíbil?

KRÁL (k pážeti, které vejde)

Ať přijde Domingo.

(Páže odejde.)

Vám odpouštím,

že jste mi téměř na dvě minuty
dal poznat pocit hrůzy ze zločinu,
který by na vás mohl spáchán být.
(Alba odejde.)

VÝSTUP ČTVRTÝ

KRÁL. DOMINGO.

KRÁL (přejde několikrát po místnosti, aby se soustředil)

DOMINGO (vstoupí několik minut po odchodu vévodově, přistoupí
ke králi a hledí při tom na něho dlouho se slavnostním
mlčením)

Radostně žasnu, Vaše Veličenstvo,
že jste tak klidný, že se ovládáte.

KRÁL

Jak, žasnete?

DOMINGO

Dík Prozřetelnosti,
že obavy mé byly bezpodstatné!
Tím spíše lze doufat.

KRÁL

Vaše obavy?

Obavy z čeho?

DOMINGO

Vaše Veličenstvo,
již nesmím skrývat, že vím o tajemství —

KRÁL (temně)

Což projevil jsem přání, že snad chci
je sdílet s vámi? Kdo mě předešel,
ač nebyl vyzván? To je, na mou věru,
veliká smělost!

DOMINGO

Vaše Veličenstvo,
místo i způsob, kterak jsem je zvěděl,

i ona pečeť, pod níž jsem je zvěděl,
mě aspoň této viny zprošťuje.
Mně u zpovědi bylo svěřeno —
svěřeno jako zločin, který tíží
svědomí té, jež odhalila je,
a nyní žádá odpuštění nebes.
Teď pozdě kněžna oplakává čin,
za který lze se nadít pro královnu
následků nejstrašnějších.

KRÁL

Skutečně?

Vy dobrá duše — správně předvídal jste,
proč dal jsem zavolat vás. Abyste
mě vyvedl z tmy toho labyrintu,
do něhož slepá žárlivost mě vrhla.
Chci od vás pravdu. Mluvte nepokrytě.
Čemu mám věřit, jak mám rozhodnout?
Žádám si pravdy na úřadu vašem.

DOMINGO

I kdyby, Sire, mírnost mého stavu
snad neukládala mi sladkou povinnost
být shovívavý — Vaše Veličenstvo,
vás zapřísahal bych jen pro váš klid,
abyste přestal na tom, co jste zjistil —
a vůbec nezkoumal dál tajemství,
jež může být jen velmi neradostné.
Co nyní známo je, lze odpustit.
Král řekne slovo — a vše bude dobré.
Král dává štěstí, může dát i ctnost —
jen mého krále vyrovnaný klid
dokáže potlačit ty pověsti,
jichž rouhačství se odvažuje.

KRÁL

Jak?

Pověsti? o mně? mezi lidem mým?

DOMINGO

Jen lži! Jen lži to, hodné zatracení!
Přísahám. Někdy ovšem stává se,
že názor lidu bývá blízek pravdě,
i když tu pravdu nelze dokázat.

KRÁL

Můj bože! Právě tady —

DOMINGO

Dobré jméno,
toť drahocenný statek jediný,
o který musí stejně bojovat
i královna i prostá žena —

KRÁL

O ně,
jak doufám, není třeba obávat se?
(spočine nejistým zrakem na Domingovi. Po chvíli odmlky)
Zlé zprávy, kaplane, as pro mne máte.
Jen neotálejte. Čtu to již dlouho
v té vaší tváři, zvěstující zlo.
Jen ven s tím! Ať už je to cokoli!
Jen nenechte mě trást se na mučidlech!
Nu, co si myslí lid?

DOMINGO

Já opakuji,
že lid se může mýlit — mýlí se.
Co tvrdí, to se krále nedotkne —
jen — že se takto mohl opovážit,
a říkat něco takového —

KRÁL

Co?

Tak dlouho se vás musím doprošovat
té kapky jedu?

DOMINGO

Lid si vzpomíná
na onen čas, kdy Vaše Veličenstvo

již málem umíralo — třicet neděl poté
však dočte se o šťastném slehnutí —

(Král vstane a zatáhne za zvonec. Vejde vévoda z Alby.)

DOMINGO *(zaražen)*

Já, Sire, věru žasnu!

KRÁL *(vykročí vstříc vévodovy z Alby)*

Toledo!

Vy muž jste. Chraňte mě před tímto knězem.

DOMINGO *(oni vévoda z Alby se na sebe rozpačitě podívají. Po chvíli)*

Kdybychom byli předem věděli,
že tato zpráva doručiteli
se vymstí —

KRÁL

Tedy panchart, říkáte?

Říkáte, že jsem sotva ušel smrti,
když cítila se matkou? — Co? Vždyť tenkrát
to právě bylo, nemýlím-li se,
kdy chválili jste ve všech kostelích
svatého Dominika za ten zázrak,
co na mně učinil! — Co tenkrát bylo
zázrakem, to již zázrakem dnes není?
Buď lhali jste mi tenkrát, nebo dnes.
A čemu mám teď věřit podle vás?
Ó, vidím do vás. Kdyby spiknutí to
již tenkrát bylo dozrálo — pak měl by
ten svatý po slávě.

ALBA

Jak? Spiknutí!

KRÁL

Že byste při své jedinečné shodě
i nyní měli jedno mínění
a nebyli snad spolu domluveni?
To namluvit mně chcete? Mně? Však vidím,
jak dychtivě a s jakou hltavostí
na kořist svou se vrháte! Jak slastně
se pasete na bolu mém i hněvu!

Jak nevidět, že vévoda jen hoří,
jak horlivý je, aby dosáhl
sám přízně, která byla určena
synovi mému? A jak rád by zde
ten zbožný muž svou malichernou zlobu
kryl obrovitou paží mého hněvu?
Což jsem snad luk, jak vy se domníváte,
ježž po libosti možno napínat? —
Mám ještě vlastní vůli — a když mám
být na pochybách, pak mi dovolte,
bych aspoň v této věci začal u vás.

ALBA

Toho se naše věrnost nenadála.

KRÁL

Věrnost! Ta chrání před hrozícím zlem,
a pomstychtivost mluví o spáchaném.
Slyšte mě! Co jsem vaší úslužností
zde získal? — Řekněme, že máte pravdu.
Co zbývá mi než bolest z rozloučení?
Než smutný triumf pomsty? — Ale ne,
vy bojíte se jen a dáváte
mi neurčité náznaky — a mě
nad srázem pekel necháte a jdete.

DOMINGO

Což jsou zde možné jiné důkazy,
když ani oči nelze přesvědčit?

KRÁL *(po dlouhé odmlce, vážně a slavnostně se obrací k Domingovi)*

Shromáždím grandy svého království
a budu soudit sám. Pak vystupte
tam přede všemi — troufáte-li si —
a žalujte ji z cizoložství! — Nechť
pak bez milosti hrdlem propadne —
ona i infánt zemrou — ale vězte!
Vyjde-li čista — vy pak zemřete!
Nuž, chcete přinést pravdě tuto oběť?
Rozhodněte se. Chcete? Mlčíte?

Nechcete? — Hle, jak lhář je horlivý!
ALBA *(který až doposud stál opodál mlčky, chladně a klidně)*
Já chci.

KRÁL *(se překvapeně obrátí a dlouho se dívá upřeně na vévodu)*

Toť odvážné! — Leč napadá mi,
že na bojištích život všanc jste dával
za věci mnohem bezvýznamnější —
a s lehkomyšlností hráče v kostky
jej dával všanc pro nesmyslnou slávu —
Čím pro vás život je? — Krev královskou
přec nesmím vydat blázně, kterému
nezbývá jiná možnost nežli skončit
svůj bídný život smrtí vznešenou —
Odmítám vaši obět. Jděte — v sále
čekejte na mé další rozkazy.

(Oba odejdou.)

V Ý S T U P P Á T Ý

KRÁL *sám*

Teď, Prozřetelnosti, mi člověka dej —
Dalas mi mnoho. Dej mi člověka.
Ty jediná to dokážeš, tvůj zrak
dohlédne všude, nic mu není skryto —
o přítele tě prosím; neboť nejsem
jako ty vševědoucí. Pomocníci,
jež jsi mi přisoudila — dobře víš,
čím jsou mi. Byli pro mne pouze tím,
co zaslouží si. Jejich krotká hříšnost,
mnou osedlaná, slouží cílům mým,
jako tvé bouře očišťují svět.
Mně třeba pravdy — její tichý pramen
však z temné suti klamu vyhrabávat,
to není dáno králům. Dej mi muže
se srdcem ryzím, srdcem pravdivým
a duchem jasným, zrakem nebojácným,

jenž by mi pomohl ji najít — teď
chci metat los; dej, ať jej naleznu,
jej, jediného mezi tisíci,
kdož obletují slunce slávy mé.

(otevře skřítku a vezme z ní zápisník. Dlouho v něm listuje)

Jen jména — jména zde, a ani zmínky
o zásluhách, proč zapsána jsou zde —
a vděčnost právě nejdřív zapomíná!
Zde však v tom druhém seznamu je každý
přestupek popsán zcela přesně. Jakže?
To není správné. Potřebuje snad
i pomstychtivost této pomoci?

(čte dál)

Jak, hrabě Egmont? Co ten dělá zde? —

Již dávno smazáno je vítězství
u Saint Quentin. K těm mrtvým házím je.

(vymaže toto jméno a zapíše je do druhého zápisníku. Čte dál)

Zde, markýz Poza? — Poza? — Poza? Stěží
si na toho člověka vzpomínám!

A dvakrát podtržen — to důkaz je,
že jsem jej určil k velkým úkolům!

Jak je to možné? Člověk ten až dosud
mi vzdálen byl? A nepředstoupil ještě
před zraky královského dlužníka?

Přísámbůh, v celé oblasti mých států
jediný, kdo mě nepotřebuje!

Kdyby byl chtivý majetku či slávy,
již dávno byl by přišel před můj trůn.
Co zkusit to s tím zvláštním člověkem?

Kdo beze mne se umí obejít,
ten bude mít i pro mne celou pravdu.

(Odejde.)

VÝSTUP ŠESTÝ

DON CARLOS *v rozhovoru s PRINCEM Z PARMY. VÉVODOVÉ Z ALBY, FERIE a MEDINY SIDONIE. HRABĚ LERMA a další grandové se spísy v rukou. Všichni očekávají krále.*

MEDINA SIDONIA *(kterého se všichni přítomní zřejmě straní, obrací se k vévodovi z Alby, který přechází po sále, zahloubán do svých myšlenek)*

Vy hovořil jste s pánem, vévodo. —
V jaké byl náladě?

ALBA

Zlé nadmíru
pro vás a vaše zprávy.

MEDINA SIDONIA

Bylo mi
líp v ohni dělostřelby anglické
než tady v paláci.

(Carlos, který až dosud na něho hleděl s tichou účastí, přistoupí nyní k němu a stiskne mu ruku.)

Můj vřelý dík
za tuto velkodušnou slzu, princí.
Vidíte, každý se mi vyhýbá.
Je rozhodnuto o mé záhubě.

CARLOS

Věřte, že dopadne vše dobře, příteli;
otec je laskav, vy jste nevinen.

MEDINA SIDONIA

Já o loďstvo jsem připravil jej, jaké
až dosud nevyplulo na moře —
Což vyváží má hlava sedmdesát
těch galejí, jež potopily se? —
Pět synů, princí, nadějných jak vy —
to rve mi srdce —

VÝSTUP SEDMÝ

KRÁL *vejde v slavnostní rouchu. PŘEDEŠLÍ.*

(Všichni smeknou klobouky a ustoupí na obě strany, takže vytvoří kolem něho půlkruh. Ticho.)

KRÁL *(obhlédne letmo celý kruh)*

Hlavy pokryjte!

(Don Carlos a princ z Parmy přistoupí k němu první a políbí králi ruku. Král se obrátí přivětivě k princí z Parmy, nechť je věnovat pozornost synovi)

Chce vaše matka vědět, synovče,
jak v Madridu jsme s vámi spokojeni.

PARMA

Na to nechť ptá se teprv po výsledku
mé první bitvy.

KRÁL

Jen se nebojte!

I na vás dojde, až ty kmeny zde
se jednou zlomí.

(k vévodovi z Ferie)

Co mi přinášíte?

FERIA *(klekaje před králem na jedno koleno)*

Velmistr řádu calatravského
dnes ráno zemřel. Zde je rytířský
kříž jeho.

KRÁL *(vezme řád a rozhlíží se kolem)*

Kdo zde nejspíš hoden je
po něm jej nosit?

(pokynem přivolá Albu, který před ním poklekne, a zavěsí mu řád)

Vévodo, vy jste

můj první maršál — nesnažte se o víc,
pak přízeň má vás bude provázet.

(uvidí vévodu z Mediny Sidonie)

Hleďme! Můj admirál!

MEDINA SIDONIA *(přistoupí k němu nejistým krokem a poklekne před králem, se svěřenou hlavou)*

To je, můj králi,
vše, co jsem nazpět s sebou přinesl
z armády, ze španělské mládeže.

KRÁL *(po dlouhém mlčení)*

Jak Bůh je nade mnou — já proti lidem,
ne proti bouřím, skaliskům vás poslal —
buďte mi vítán v Madridu.

(podá mu ruku k políbení)

A dík,

že věrný služebník mi ve vás zůstal
zachován! Za toho, mí grandové,
jej uznávám a chci, by uznáván byl.

(pokyne mu, aby vstal a dal klobouk na hlavu — pak se obrátí k ostatním)

Co dále?

(k donu Carlosu a princí z Parmy)

Děkuji vám, princové.

(Ti odejdou. Zbývající grandové přistupují a pokleknouše odevzdávají králi své papíry. Letmo je prohlíží a podává vévodovy z Alby.)

Odnešte mi to do kabinetu — Toť vše?

(nikdo neodpovídá)

Čím to, že mezi mými grandy nikdy
se neukáže markýz Poza? Víím,
že tento markýz Poza sloužil mi
opravdu se ctí. Není již snad živ?
Proč neukáže se?

LERMA

Ten kavalír
nedávno teprv navrátil se z cest,
jež podnikl po celé Evropě.
Je nyní v Madridu a čeká zde
jen na den návštěvní, by poklekl
u nohou svého krále.

ALBA

Markýz Poza? —

Tot, Vaše Veličenstvo, onen smělý
Maltézan, jehož heroický čin
byl všude slavně znám. Když na vyzvání
velmistra řádu shromáždili se
rytíři na svůj ostrov, který tenkrát
obléhal Soliman, tu náhle zmizel
ze školy v Alcalé hoch osmnáctiletý.
Ač nepozván, sám přišel k la Valette.
„Kříž koupili mi,“ pravil, „nyní chci
si zasloužit jej.“ On byl právě jedním
z těch čtyřiceti rytířů, co proti
Ullucialimu, proti Pialimu
Mustafovi a Hassemovi trojí
útoky odrazili v pravé poledne
na tvrz Sankt Elmo. Když pak nakonec
je ztečena a když už kolem něho
rytíři padnou všichni, do jednoho,
do moře vrhne se a jediný
u la Valette si život zachrání.
Když po dvou měsících pak opustí
nepřítel ostrov, rytíř vrátí se
dokončit započatá studia.

FERIA

A byl to rovněž tentýž markýz Poza,
jenž odhalil pak v Katalánii
nechvalně známé ono spiknutí
a pro korunu takto zachránil
nejvýznamnější tuto provincii
jedině obratností svou.

KRÁL

Já žasnu —

Jaký to člověk? Tolik vykonal
a mezi třemi, jichž se táži, není
jediný, kdo by záviděl mu? — Zřejmě
je charakter to zcela mimořádný

anebo žádný — Již pro tento zázrak
s ním musím promluvit.

(k vévodovi z Alby)

Jak skončí mše,
do kabinetu přiveďte jej ke mně.

(Vévoda odejde. Král zavolá Feriu.)

Vy v tajné radě za mne zasednete.

(Odejde.)

FERIA

Pán je dnes velmi milostiv.

MEDINA SIDONIA

Já říkám:

Bůh je to! — Mně jím věru byl.

FERIA

Jak velmi

si svého štěstí zasluhujete!

Srdečné blahopřání, admirále!

JEDEN Z GRANDŮ

I ode mne.

DRUHÝ

Mé samozřejmě také.

TŘETÍ

Srdce mi tlouklo. Muž tak zasloužilý!

PRVNÍ

To není milost — král jen spravedliv byl.

LERMA *(odchází k Medinu Sidoniovi)*

Jak bohat najednou jste pro dvě slova!

(Všichni odcházejí)

Králův kabinet

VÝSTUP OSMÝ

MARKÝZ POZA a VÉVODA Z ALBY.

MARKÝZ *(vchází)*

Že mne chce vidět? Mne? — To není možné.
Patrně jste si spletl jméno — Co
chce ode mne?

ALBA

Chce seznámit se s vámi.

MARKÝZ

Jen ze zvědavosti — Pak škoda času —
vždyť život prchne, než se naděješ.

ALBA

Vás přenechávám vaší šťastné sudbě.
Teď máte krále v hrsti. Využijte
té chvíle, jak jen nejlíp dovedete.
A ztratíte-li tuto příležitost,
pak jen vy sám tím vinen budete.
(Odejde.)

VÝSTUP DEVÁTÝ

MARKÝZ *sám*

To bylo dobře řečeno. Je nutno
využít chvíle, která jenom *jednou*
se naskytne. Ten dvořan věru dává
mi dobré naučení — třebaže
ne dobré v jeho smyslu, nýbrž v mém.
(několikrát přejde komnatou)

Leč kterak dostávám se v tato místa? —
Byl by to snad jen rozmar náhody,
že se tu shlížím v *těchto* zrcadlech?
Že z milionu lidí právě mne,

jenž nejméně by se byl toho nadál,
by králi zčista jasna připomněla?
Jen náhoda? Snad cosi více — Co
je náhoda? Jen balvan neforemný,
kterému sochař teprv život dá!
Náhodu dává Prozřetelnost — člověk
ji musí uhníst v dílo potřeby —
Nechť zamýšlí král se mnou cokoliv! —
Však vím, co já chci od krále — a kdyby
jediná jenom jiskra pravdy byla
vržena směle v duši despotovu —
jak plodnou v rukou Prozřetelnosti
by mohla stát se! Tak by mohlo být,
co prve pouhým vrtochem se zdálo,
velice účelné a velmi uvážené.
Ať je či není — na tom nesejde!
Tou vírou veden budu jednat s ním.

*(Několikrát přejde po místnosti a nakonec se zastaví před jedním
obrazem, který si klidně prohlíží. Král se ukáže v sousedním pokoji,
kde udílí nějaké příkazy. Potom vejde, zůstane stát mlčky u dveří
a dívá se dosti dlouho na markýze, aniž jej markýz postřehne.)*

VYSTUP DESÁTÝ

KRÁL a MARKÝZ POZA.

*(Markýz, jakmile krále spatří, jde mu vstříc, poklekne před ním,
vstane a zůstane před ním stát beze známky zmatku.)*

KRÁL *(hledí na něho s podivením)*

Se mnou již někdy hovořil jste?

MARKÝZ

Ne.

KRÁL

Zasloužil jste se o mou korunu.
Proč vzdalujete se mé vděčnosti?

Já nemohu si všechny pamatovat.
Jen jediný je vševědoucí. Vy
jste povinen byl sám se ukázat
před králem svým. Proč jste to neučinil?

MARKÝZ

Jsou tomu, Sire, teprve dva dny,
co vrátil jsem se do království.

KRÁL

Nechci
být dlužníkem svých služebníků — Rcete,
oč žádáte?

MARKÝZ

Mně stačí zákony.

KRÁL

Těch požívá i vrah.

MARKÝZ

Oč více však
pocitivý občan! — Já jsem spokojen.

KRÁL *(pro sebe)*

Jaké to sebevědomí a smělost, přísambůh!
To ovšem bylo možno očekávat —
Chci, aby Španěl hrdý byl. A strpím,
aby i třeba pohár překypěl —
Vystoupil jste z mých služeb, slyšel jsem?

MARKÝZ

Bych lepšímu své místo uvolnil.

KRÁL

To mrzí mě. Když zahálejí tací,
jaká to ztráta pro můj stát. — Či snad
se bojíte, že unikl by vám
svět spíše hodný ducha vašeho?

MARKÝZ

Ó ne! Jsem jist, že znalec zkušený
tak v oboru svém, v duších obeznalý,
na první pohled nepochybně poznal,
jak bych mu platný byl, jak nebyl. Cítím

pokornou vděčnost za přízeň, s níž Vaše
královské Veličenstvo poctilo
mě tímto lichotivým míněním;
však —

(*Odměti se.*)

KRÁL

Vy jste na rozpacích?

MARKÝZ

Já — já nejsem,
doznávám, Sire, právě připraven
vyjádřit slovy poddaného to,
o čem jsem jako občan přemýšlel. —
Vždyť tenkrát, Sire, když jsem navzdýcky
ukončil svoji službu koruně,
já za to měl, že nejsem povinen
uvádět důvod kroku tohoto.

KRÁL

Tak chabý byl to důvod? Bojíte
se říci jej?

MARKÝZ

Když čas mi bude dopřán,
bych vysvětlil jej, — rád svůj život dám.
Když nedáte mi souhlas laskavý,
pak vzdám se pravdy. Mohu vybrat si
buď vaši nemilost, či pohrdání —
A musím-li se nějak rozhodnout,
pak odejít chci od vás raději
co zločinec než jako poštilec.

KRÁL (*s nedočkavým posunkem*)

Nu?

MARKÝZ

— Nemohu být sluhou knížecím.

(*Král hledí naň s úžasem.*)

Nehodlám klamat toho, kdo chce koupit. —
Přejete-li si zaměstnávat mě,
pak chcete skutek předem uvážený,
jen rámě mé, mou smělost na bojišti,

jen hlavu moji v radě chcete mít.
Ne činy mé, leč pochvala jen, které
se dostane jim na trůnu, má být
mých činů vlastním smyslem. Ale pro mne,
pro mne má ctnost svou vlastní hodnotu.
To štěstí, které mýma rukama
by dával král, já sám chci vytvořit,
mně radostí by bylo vlastní dílo,
a zde by vládla mi jen povinnost.
Byl byste srozuměn s tím? Mohl byste
snést, aby druhý tvořil vedle vás?
Já však se snížit mám a dlátem být
tam, kde bych mohl sám být umělcem? —
Miluji lidstvo, v monarchiích však
smím jenom sama sebe milovat.

KRÁL

Je hodno chvály toto zanícení.
Chtěl byste plodit dobro. K tomu cíli
si počínejte jako vlastenec
či filosof, jak chcete. Vyhledejte
si úřad v některém z mých království,
jenž umožní vám plně vyhovět
té touze šlechetné.

MARKÝZ

Ten nenašel bych.

KRÁL

Jak?

MARKÝZ

Je to lidské štěstí, co by pak
mou rukou rozdílelo Vaše Veličenstvo?
To lidské štěstí, jež má ryzi láska
chce dávat lidem? — Před takovým štěstím
by majestát se zachvěl — Jiné štěstí
stvořila pro korunu politika,
štěstí, jež ona štědře rozdává,
jež budí v lidském srdci nové tužby,
které lze tímto štěstím ukojit.

Dá na své mince razit svoji pravdu,
tu pravdu, kterou ona sama strpí.
Jsou zavrženy všechny druhé ražby,
jež jiné jsou než tato. Ale stačí
i pro mne to — co koruně je vhod?
Což smí se moje láska bratrská
propůjčit k tomu, abych bratru škodil?
Nesmí-li myslit — může šťasten být?
Mne, Sire, neberte si, abych rozséval
to blaho, které *vy* nám razíte.
Já nechci tyhle ražby rozdílet. —
Já nemohu být sluhou knížecím.

KRÁL (*trochu prudce*)

Jste protestant.

MARKÝZ (*chvilí uvažuje*)

Je vaše víra, Sire,
i vírou mou.

(*po chvíli*)

Však toho jsem se bál,
že nesprávně mi bude rozuměno.
Teď vidíte, že odhalil jsem roušku,
do níž se halí taje majestátu.
Kdo ručí vám, že posvátné mi je
to, co již ve mně neprobouzí strach?
Jsem nebezpečný tím, že přemýšlím
o sobě. — Nejsm protestant, můj králi.
Zde tlí mé touhy.

(*položí si ruku na prsa*)

Směšná zaslepenost
těch novotářů, která znásobuje
jen tíhu okovů, jež nedovede
úplně zlomit, nikdy dozajista
krev *moji* neroznítí. Tato doba
pro ideál můj nedozrála. Žiji
co spoluobčan těch, kdož přijdou po nás.
Což pouhá malba poruší váš klid? —
Jen dechnete, a zmizí.

KRÁL

Jsem snad první,
jenž poznává vás s této stránky?

MARKÝZ

S této —

jste!

KRÁL

(*ustane, udělá několik kroků a zůstane stát před markýzem. K sobě*)

Tón ten při nejmenším nový je.

Již unavuje věčné lichocení.

A ponízuje muže myslícího,
musí-li druhé napodobovat. —

Těž jednou zkusit opak. — Proč by ne?

Co neobvyklé je, to právě těší. —

(*nahlas*)

Jestliže takto na věc pohlížíte,
pak, dobrá, chci se tedy přizpůsobit
novému směru vlády — Silný duch —

MARKÝZ

Já slyším, Sire, s jakým pohrdáním
hledíte svrchu na důstojnost lidskou,
kterak i v řeči muže svobodného
vidíte jenom úskok lichotníka,
a znám též, myslím, toho příčinu.
Vás donutili lidé; sami vzdali
se dobrovolně důstojnosti své
a jenom sami sebe ponížili.
Prchají v děsu jako před strašidlem
před velikostí duše své, a takto
si libují v své chudobě, ba zdobí
zbabělou moudrostí své okovy,
zvou ctností to, že způsobně je nosí.
Takový svět vám dán byl. Takový
i veliký váš otec kdysi zdědil.
Jak byste mohl úctu k lidem mít,
když se vám jeví takto znetvoření?

KRÁL

Je něco pravdy v těchto slovech.

MARKÝZ

Žel!

Že proměnil jste takto člověka
z Tvůrcovy ruky v dílo rukou svých
a tvorů nově uhnětenému
jste za boha dal sebe — zapomněl
jste jedno: Sám jste zůstal člověkem —
člověkem z ruky Stvořitelovy.
Sám trpěl jste i toužil smrtelně;
vám soucitu je třeba — bohu však
lze obětovat jen — a třást se před ním —
modlit se k němu! Jaká záměna
to neblahá! A jaký nešťastný
prohřešek proti přírodě! — Že snížil
jste lidi v pouhý ozvuk vlastních strun,
kdo vytvoří teď s vámi harmonii?

KRÁL

(Bože, jak sáhl na dno duše mé!)

MARKÝZ

Leč tato oběť není pro vás ničím.
Vždyť za to jediný jste svého druhu —
za tuto cenu bohem jste. — A strašné
by bylo, kdybyste jím *nebyl* — kdybyste
za pošlapané štěstí milionů
nic nezískal! a jestli svoboda,
kterou jste zničil, je to jediné,
co může splnit všechny vaše tužby! —
Prosím vás, Sire, pošlete mě odtud.
Věc, o níž mluvím, unáší mě příliš.
Srdce mi překypuje — přemocná
je touha otevřít je právě tomu,
před nímž zde stojím.

(*Vejde hrabě Lerma a chvíli tiše rozmlouvá s králem. Ten mu pokyne,
aby odešel, a sám zůstane sedět tak jako předtím.*)

KRÁL (*k markýzi po Lermově odchodu*)

Jen se vyslovte!

MARKÝZ (*po chvíli mlčení*)

Já cítím, Sire, — celý význam —

KRÁL

Mluvte!

Chtěl jste mi toho jistě říci víc.

MARKÝZ

Přišel jsem právě z Flander, z Brabantska. —
Bohaté, kvetoucí to provincie!
Lid silný, veliký — a věru též
lid dobrý — otcem toho lidu být,
jak božské, děl jsem si! — Tu narazil
jsem na hromady lidských kostí, popel —
(*tu se odmlčí; jeho oči spočinou na králi, který se snaží tento pohled
opětovat, ale zaražen a zmaten sklopí oči*)

Jste v právu. Musíte. Že můžete
učinit to, o čem se domníváte,
že činit musíte, to poznání
mě naplnilo obdivem i děsem.
Ó škoda, že již oběť nedokáže,
v své vlastní krvi vláčena jsouc, zapět
děkovnou píseň tomu, kdo ji hubí!
Že jenom lidé pší historii —
ne vyšší bytosti! — Dá zapomenout
věk šlechetnější na Filipův čas;
ten bude mírnější i moudřejší;
občanské blaho bude v souladu
s velikostí knížat; bude pečovat
stát o své děti, nutnost bude lidská.

KRÁL

Kdy myslíte, že tato doba lidství
by vůbec nadešla, kdybych se třásl
před prokletím své doby? Rozhlédněte
se po mém Španělsku. Zde rozkvétá
občanské blaho v bezoblačném míru;
a tento pokoj Vlámům poskytnu.

MARKÝZ (*prudce*)

Klid hřbitova! A přitom věříte,
že dokončíte, co jste započal?
Že zadržíte dozrávající
již přerod křesťanstva i příchod jara,
jež omladí svět, jeho tvářnost? Chcete
sám v celé Evropě — se rozběhnout
vstříc kolu sudby, které v plném běhu
se nezadržitelně valí vpřed?
V loukotě jeho lidskou rukou sáhnout?
To nedokážete! Již tisíce
uprchly z vašich zemí. Šťastní jsou,
ač jim jen holý život zůstal. Občan,
jež pro víru jste ztratil, občanem
byl nejušlechtiljším. Uprchlíky
Alžběta vítá přímo mateřsky
a Británie nyní mohutně
rozkvétá uměními naší země.
Je prázdná Granada, je připravena
o pilné ruce nových křesťanů,
Evropa jásá, vidouc nepřítel
krvácet z ran, jež sám si zasadil.

(Král je pohnut; markýz to zpozoruje a přistoupí o několik kroků blíže.)

Vy chcete sázet pro věčnost, a smrt
jen rozséváte? Dílo násilnické
nepřečká nikdy život svého tvůrce.
Jen pro nevděk jste stavěl — nadarmo
jste vedl tvrdý zápas s přírodou
a marně velký život královský
jste obětoval pro ničivé plány.
Je člověk víc, než zač jej pokládáte.
On zlomí pouta předlouhého spánku,
svá práva svatá bude žádat zpět.
K Neronovi a Busiridovi
odhodí vaše jméno — to mě bolí;
vždyť dobrý jste.

556

KRÁL

A jste si tím tak jist?

MARKÝZ (*zaníceně*)

Jste, při bohu! Jste opakují — jste!
Vraťte nám to, co vzal jste! Učiňte,
jsa velkomyslný, jak dokáže jen silný,
ať proudí štěstí z rohu hojnosti,
ať velcí duchové se rodí, zrají
ve světě našem! Navraťte nám to,
co jste nám vzal. A staňte se
pro miliony králů pravým králem!
(směle k němu přistoupí a hledí naň pevně a zaníceně)
Ó, kéž by rty mé měly výmluvnost
všech oněch tisíců, co účastny
jsou velké chvíle té, by rozhořel se
v mohutný plamen onen paprsek,
jež vidím v těchto očích! — Zřekněte se
božského zdání nepřirozeného,
které nás ničí! Staňte se nám vzorem
odvěké pravdy! Nikdy — nikdy neměl
smrtelník žádný tolik, aby toho
tak božsky mohl užít. V Evropě
ctí všichni vládci jméno španělské.
Staňte se vzorem králům evropským.
Jen jediný škrt pera touto rukou,
a svět náš bude znovuzrozen. Dejte
nám volnost myšlení —

(Vrhne se mu k nohám.)

KRÁL (*překvapen odvrací tvář, ale vždy znovu upírá pohled na markýze*)

Jak zvláštní snilek

Leč — vstaňte — já —

MARKÝZ

Jen rozhlédněte se
tou divukrásnou boží přírodou!
Je celá založena na svobodě —
a kterak je bohata svobodou!

557

On, velký Tvůrce, hodí červíka
do kapky rosy; skýtá ještě v mrtvých
prostorách zhouby potěchu své zvůli —
jak úzké, chudé je zde *vaše* dílo!
List zašustí, pán křesťanstva se lekne —
Vždyť musíte mít z každé ctnosti strach.
On — aby neporušil sladký zjev
svobody — nechá běsnit raději
to strašné vojsko zla v svém vesmíru —
On, umělec, tu nepozorován
se skromně halí do zákonů věčných;
je vidí myslitel, ne *Jeho* však.
Nač Bůh? si řekne: svět zde postačí.
A žádná zbožnost neslaví jej tak
jak rouhačství tohoto myslitele.

KRÁL

A chtěl byste se tedy pokusit
ten vznešený vzor v světě smrtelném.
v mých státech napodobit?

MARKÝZ

Jenom vy,
vy dokážete to. Kdo jiný? Věnujte
svou vladařskou moc štěstí národů,
moc, jež tak dlouho sloužila jen trůnu —
navraťte lidem hrdost ztracenou!
Nechť občan je zas tím, čím kdysi byl,
nechť on je opět vlastním cílem vlády —
nechť neváže jej jiná povinnost
než čestná práva, platná pro všechny.
Až člověk, sám pak sobě vrácen zas,
bude mít opět pocit vlastní ceny —
vznešené, hrdé ctnosti svobody
zas rozkvetou — až, Sire, učiníte
své království na zemi nejšťastnějším —
pak povinen jste podrobit si svět.

KRÁL (*po dlouhé odmlce*)

Bez přerušení jsem vás nechal mluvit —

Vím dobře, jinak, než je obvyklé,
si vaše mysl kreslí obraz světa —
též nechci klást vám cizí měřítko.
Jsem první, jemuž odhalil jste zcela
své nitro. Věřím, protože to vím.
Pro tuto vaši zdrženlivost, proto,
že tyto názory, tak plamenné,
jste zamlčel až dodnes — pro tuto
tak skromnou hrdost, mladý muži, chci
teď zapomenout, že jsem zvěděl je
i kterak jsem je zvěděl. Povstaňte.
Jinochu, který unáhlil se, chci
ne jako král, leč stařec odporovat.
Chci tomu, protože tak chci — Jed tedy,
jak shledávám, u dobrých povah může
se změnit v cosi lepšího — Leč mějte
se na pozoru před mou inkvisicí. —
Mě mrzelo by —

MARKÝZ

Vskutku? Mrzelo?

KRÁL (*utkví na něm pohledem*)

Já nepoznal jsem takového muže. —
Ne, markýzi! Jste ke mně nespravedliv.
Neronem nechci být. Jím nechci být —
k vám nechci být. A všechna radost nesmí
vyprahnout pod mou vládou. Jen vy sám,
vy před očima máma smíte zůstat
člověkem.

MARKÝZ (*prudce*)

A mí spoluobčané? —

Och, Sire, vždyť mi přece nešlo o mne,
o *svou* věc já nechtěl jsem se brát.
Co, Sire, vaši poddaní? —

KRÁL

A když
tak dobře víte, kterak budoucnost
mě bude jednou soudit, podle vás

necht pozná, jak jsem jednal s člověkem,
když to byl člověk.

MARKÝZ

Nejspravedlivější
král necht se jedním rázem nestane
hned nejnepspravedlivějším — vždyť je
ve vašich Flandrech tisíc lepších mne.
Jen *vy* — smím vyslovit to, velký králi? —
vy nyní po prvé snad vidíte
svobodu v tomto příznivějším světle.

KRÁL (*s umírněnou vážností*)

Již o tom ani slova, mladý muži. —
Vím, jinak smýšlet budete, až lidi
poznáte jako já — Byl bych však nerad,
kdybych vás viděl naposled. Nu, kterak
bych vás měl nyní k sobě připoutat?

MARKÝZ

Mě nechte tak, jak jsem. Čím byl bych vám,
kdybyste, Sire, i mne podplatil?

KRÁL

Nesnáším tuhle hrdost. Ode dneška
jste v službách mých — Ni slova! Já to chci.

(*po odmlce*)

Nu, ale jak? Co jsem to vlastně chtěl?
Což nebyla to pravda, již jsem hledal?
A zde cos navíc ještě nalézám —
Vy, markýzi, co krále znáte mě.
Ale v mém domě?

(*protože se zdá, že je markýz na rozpacích*)

Já vám rozumím.

Leč — jsem-li otcem nejnešťastnějším,
což nemohu být šťasten jako manžel?

MARKÝZ

Jestliže syn tak nadějný a žena
tak přelíbezná právo dávají,
by smrtelník se šťastným nazýval,
jste, Sire, nejšťastnější pro ně oba.

KRÁL (*zachmuřeně*)

Ne, nejsem! A že nejsem, to jsem nikdy
necítil hlouběji než právě teď —

(*Spočine bolestným pohledem na markýzovi.*)

MARKÝZ

Princ šlechtnou a dobrou duši má.
Já nikdy nepoznal jej jinak.

KRÁL

Já však ano —

Co vzal mi, nenahradí žádná koruna —
tak ctnostnou královnu!

MARKÝZ

Kdo mohl by

se, Sire, odvážit?

KRÁL

Svět! Pomluva!

Já sám! — Hle, důkazy, jež nepochybně
ji usvědčují; jsou tu ještě jiné,
jež vnukají mi strašné obavy —

Leč, markýzi — jak těžko mohu věřit
i jedinému. Kdo ji obvinil? —

A kdyby *ona* byla schopna toho
klesnout tak hluboko, oč spíše mohu
se nadát, že ji špiní Eboli?

Vždyť ji i syna nenávidí kněz.

A nevím sám, že Alba kuje pomstu?

Je lepší žena má než oni všichni.

MARKÝZ

A žije, Sire, něco v duši ženy,
co povzneseno je nad všechno zdání
i nad pomluvy — je to ženská ctnost.

KRÁL

Já též tak soudím. Hluboko tak klesnout,
jak obviňují královnu, to není
tak prosté. Svatá pouta manželství
tak snadno nelze přervat, jak by chtěli
mi namluvit. Vy znáte dobře lidi.

Muž takový již dlouho chyběl mi,
jste dobrý, radost ve vás je, a přece
se, markýzi, i v lidech vyznáte —
a proto jsem vás vyvolil —

MARKÝZ (*překvapen a polekán*)

Mne, Sire?

KRÁL

Před pánem svým jste stál a nežádal
nic pro sebe — nic. To je nové pro mne —
Budete spravedlivý. Nezaslepí
vám vašeň oči. Střezte mého syna
a prozkoumejte královnino srdce.
Pošlu vám plnou moc, abyste s ní
sám promluvil. A nyní opusťte mě!
(*Zatáhne za zvonec*).

MARKÝZ

Smím věřit, že se splní jediná
z mých nadějí? — Pak bude tento den
dnem nejkrásnějším mého života.

KRÁL (*podá mu ruku k políbení*)

Já též jej nepokládám za ztracený.
(*Markýz vstane a odchází. Vejde hrabě Lerma.*)
Kdykoli příště rytíř dostaví se,
buď ke mně vpuštěn bez ohlášení.

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

Sál u královny.

VÝSTUP PRVNÍ

KRÁLOVNA. VÉVODKYNĚ Z OLIVAREZU. PRINCEZNA
EBOLI. HRABĚNKA FUENTES *a další dámy.*

KRÁLOVNA (*povstávajíc, k vrchní hofmistryni*)

Klíč tedy nenašel se? — Bude nutno
tu skříňku vypáčit, a sice hned —
(*spatří princeznu Eboli, která k ní přistupuje a políbí ji ruku*)
Vítána budte, naše milá kněžno.

Jsem ráda, že vás vidím opět zdravou —
Jste sice ještě bledá —

FUENTES (*trochu potouchle*)

Z horečky zlé,
ta ku podivu nervy pocuchá.
Že, princezno?

KRÁLOVNA

Jak velmi jsem si přála
vás navštívit, má milá. — Bohužel
však nesmím.

OLIVAREZ

Ale kněžně Eboli
společnost věru nijak nechyběla. —

KRÁLOVNA

To ráda věřím. Co to? Chvějete se.

EBOLI

To nic — nic není, královno má. Prosím
o dovolení odejít.

KRÁLOVNA

Vy zřejmě
nám tajíte, že nemocna jste víc,
než byste nám tu chtěla předstírat?
Vždyť sotva držíte se na nohou.
Hraběnko, pomozte jí, ať si sedne
sem na taburet.

EBOLI

Líp mi bude venku.
(*Odejde.*)

KRÁLOVNA

Hraběnko, za ní rychle pospěšte —
Takový záchvat!
(*Vejde páže a hovoří s vévodkyní, která se ihned obrátí na královnu.*)
OLIVAREZ

Vaše Veličenstvo,
od Jeho Veličenstva krále k vám
přichází markýz Poza.

KRÁLOVNA

Může vejít.
(*Páže odchází a otvírá markýzovi dveře.*)

VÝSTUP DRUHÝ

MARKÝZ POZA. PŘEDCHOZÍ.

(*Markýz poklekne před královnou. Ta mu pokyne, aby vstal.*)

KRÁLOVNA

Co poručí můj pán? Smím přede všemi —

MARKÝZ

Jsem pověřen, bych jednal osobně
jen s Vaším Veličenstvem královským.
(*Na královnin pokyn dámy odejdou.*)

VÝSTUP TŘETÍ

KRÁLOVNA. MARKÝZ POZA.

KRÁLOVNA (*s velkým podivením*)

Jak? Nevěřím svým očím, markýzi!
Vás posílá král ke mně?

MARKÝZ

Pokládá
to Vaše Veličenstvo za tak zvláštní?
Já vůbec ne.

KRÁLOVNA

Pak tedy nepochybně
svět vyšinul se z dráhy. Vy a on —
musím se přiznat —

MARKÝZ

Že to divné je?
To nepochybně. — Právě dnešní doba
je bohata na mnohé zázraky.

KRÁLOVNA

Na větší sotva.

MARKÝZ

Možná, že jsem se
konečně přizpůsobil — a že nejsem
již bílou vránou Filipova dvora.
Jak, bílá vrána? Co to značí? Kdo
chce lidem užitečný být, ten musí
se snažit především být jako oni.
Nač okázalé roucho sektáře?
Nu, dejme tomu — kdo by tak byl prost
vší ješitností, aby svoji víru
prosadit nechtěl? — Nuže, dejme tomu,
že zamýšlím svou víru dostat na trůn?

KRÁLOVNA

Ne, markýzi, já nevinila bych
vás ani žertem z téhle bláhovosti.

Vy nejste snílek, který pustil by se do věci, kterou nelze dokončit.

MARKÝZ

Toť právě otázka.

KRÁLOVNA

Co, markýzi,
bych nejvíce vám za zlé mohla mít —
co by mě u vás přímo překvapilo,
toť —

MARKÝZ

Obojakost. Možná, že tu je.

KRÁLOVNA

Snad neupřímnost. Zřejmě nechtěl mi král vzkázat to, co vy mi povíte.

MARKÝZ

Ne.

KRÁLOVNA

Může dobrý účel posvětit zlé prostředky? A — promiňte mi, prosím — jak může vaše ušlechtilá hrdost posláni takovému propůjčit se? Nemohu tomu věřit. —

MARKÝZ

Ani já,
kdyby šlo o to, krále oklamat.
To není však můj úmysl. Vždyť hodlám mu poctivěji službu prokázat, než jak mi uložil.

KRÁLOVNA

A podle toho vás poznávám, již o tom dost. Co dělá?

MARKÝZ

Král? — Zdá se, že jsem velmi brzy pomstěn na té, jež soudí mě tak přísně. Ač nespěchám nijak se svou zprávou, zdá se, že Vaše Veličenstvo mnohem méně spospíchá, aby vyslechlo mě. — Ale

přec nutno vyslechnout to! Panovník vzkazuje, aby Vaše Veličenstvo pro dnešek nedávalo slyšení vyslanci francouzskému. Toto bylo mi uloženo, abych vyřídil.

KRÁLOVNA

A to je, markýzi, vše, co jste mi od něho vyříditi měl?

MARKÝZ

To je vše,
co právo dalo mi být zde.

KRÁLOVNA

Jak ráda se, markýzi, vzdám toho, abych znala, co pro mne má snad zůstat tajemstvím —

MARKÝZ

Ba, musí, moje královno — Sic kdyby zde nešlo o *vás*, pospíšil bych si a vysvětlil vám věci některé a varoval vás před jistými lidmi — leč toho u vás není zapotřebí. Ať nebezpečí přejde mimo vás, vy o něm nikdy zvědět nesmíte. Ta celá věc si nezaslouží, aby byl zahnán spánek s andělského čela. A ani pro tohle jsem nepřišel. Princ Carlos —

KRÁLOVNA

Jak jste se s ním rozešel?

MARKÝZ

Jak s mudrcem, jediným ve své době, jenž pravdu ctí, a proto zločincem je — jenž stejně odhodlán je život dát za *svou* lásku, jak ten mudrc za svou. Slova nesu málo — zde však je on sám.
(*Podává královně dopis.*)

KRÁLOVNA (*po jeho přečtení*)
Prý musí se mnou mluvit.

MARKÝZ

A to je

i moje mínění.

KRÁLOVNA

A bude šťasten,
když na své oči uvidí, že já
též nejsem šťastna?

MARKÝZ

Ne — však dodá mu to
více chuti k činu, odhodláni.

KRÁLOVNA

Jak?

MARKÝZ

Vévoda z Alby byl již jmenován
do Flander.

KRÁLOVNA

Byl — již slyšela jsem o tom.

MARKÝZ

Král nemůže své slovo odvolat.
Vždyť krále známe. Stejně však je jisto,
že princ zde nesmí zůstat — právě teď —
a Flandry nelze obětovat.

KRÁLOVNA

Víte,

jak tomu zabránit?

MARKÝZ

Vím — snad. Ta cesta
je stejně zlá a stejně nebezpečná.
A odvážná je jako zoufalství. —
Leč jinou neznám.

KRÁLOVNA

Povězte mi o ní.

MARKÝZ

Vám, jenom vám, má královno, si troufám
povědět o ní. Jenom od vás může

ji slyšet Carlos, slyšet bez odporu.
Má jméno trochu drsné —

KRÁLOVNA

Povstání —

MARKÝZ

Nechť poslušnost princ králi vypoví,
nechť do Bruselu ujde potají,
kde Vlámové jej očekávají
s náručí otevřenou. Nizozemí
na jeho výzvu rázem povstane.
Syn královský věc dobrou posílí.
Trůn španělský se před zbraněmi jeho
zachvěje. Co mu otec v Madridu
dnes odpírá, to v Bruselu mu schválí.

KRÁLOVNA

Tak soudíte, ač jste s ním mluvil dnes?

MARKÝZ

Ba, právě proto, že jsem s ním dnes mluvil.

KRÁLOVNA (*po odmlce*)

Váš plán mě děsí — zároveň však vábí.
Nemáte, myslím, nepravdu. — Ten nápad
je smělý, bezpochyby proto
se mi též líbí. Ještě uvážím jej.
A princ jej zná?

MARKÝZ

Má podle mého plánu
jej zvědět po prvé až z vašich úst.

KRÁLOVNA

Dojista! Plán je velkorysý. — Ačli
princovo mládí —

MARKÝZ

Nevadí. Vždyť najde
tam Egmonta a Oranžského též,
ty čacké bojovníky Karla císaře,
obratné v jednání i strašné v poli.

KRÁLOVNA (*živě*)

Ten nápad velký je a krásný — Princ
teď musí jednat. Živě cítím to.
Ta role, kterou v Madridu zde hraje,
mne jako jeho sráží, ponižuje —
Francii slibuji mu, Savojsko.
Jsem s vámi zajedno, teď musí jednat. —
Ten plán však žádá peněz.

MARKÝZ

I ty jsou

již uchystány.

KRÁLOVNA

Těž vám pomohu.

MARKÝZ

Smím tedy naději mu dát, že sejdete se?

KRÁLOVNA

Uvážím to.

MARKÝZ

Leč Carlos na odpověď
naléhá velmi, Vaše Veličenstvo. —
Slíbil jsem, že se s prázdnou nevrátím.
(*podává královně svůj zápisník*)

Dva řádky stačí pro dnešek —

KRÁLOVNA (*napiše několik slov*)

A kdy

vás uvidím zas?

MARKÝZ

Kdy mi rozkážete.

KRÁLOVNA

Kdy — jak, kdy rozkáží? — Ó markýzi!
Jak mám si tuto volnost vyložit?

MARKÝZ

Tak bezelstně, jak *vy* jen dokážete.
Máme tu volnost — a to musí stačit —
stačit i pro mou královnu.

KRÁLOVNA (*přerušť jej*)

Ó, jakou

bych měla radost, kdyby, markýzi,
svobodě aspoň toto útočiště
v Evropě zbylo *jeho* zásluhou! —
I s tichou účastí mou počítejte —

MARKÝZ (*ohnivě*)

Ó, věděl jsem, že najdu pochopení —
VÉVODKYNĚ OLIVAREZ (*objeví se ve dveřích*)
KRÁLOVNA (*k markýzi chladně*)

Co přichází od mého pána, krále,
to jako zákon budu ctít. Nuž jděte
a ujistěte jej mou poslušností!

(*Pokyne mu. Markýz odejde.*)

Galerie

VÝSTUP ČTVRTÝ

DON CARLOS a HRABĚ LERMA.

CARLOS

Zde nerušení budeme. Co chcete
mi odhalit?

LERMA

Že Vaše Výsost měla
na tomto dvoře přítele.

CARLOS (*se zarazí*)

A o něm
že nevěděl bych? — Co to znamená?

LERMA

Pak musím prosit o prominutí,
že víc jsem zvěděl, než jsem zvědět měl.
Leč k uklidnění Vaší Výsosti,
z dobrého pramene je zpráva má,
je ode mne.

CARLOS

A o kom mluvíte?

LERMA
Že markýz Poza —
CARLOS
Nu?
LERMA
VÍ-li snad víc
o Vaší Výsosti, než jiný ví,
jak bezmála se toho obávám —
CARLOS
Jak obáváte se?
LERMA
— Byl u krále.
Dvě celé hodiny. A v rozmluvě
nadmíru důvěrné.
CARLOS
Jak, skutečně?
LERMA
Tam nebyla řeč o maličkostech.
CARLOS
Rád věřím.
LERMA
Také vaše jméno, princí,
jsem několikrát zaslechl.
CARLOS
Nu doufám,
že není to zlé znamení.
LERMA
A též
dnes ráno padla zmínka záhadná
v ložnici Jeho Veličenstva krále
o královně.
CARLOS (*zděšeně ucouvne*)
Jak, hrabě?
LERMA
A když markýz
pak odešel, bylo mi přikázáno,
bych napříště jej vpouštěl bez hlášení.

CARLOS
To mnoho znamená.
LERMA
To nestalo se,
co králi sloužím, pokud pamatuji.
CARLOS
Toť mnoho! Vskutku mnoho! Ale co,
povězte, cože pravil o královně?
LERMA (*couvne*)
Ne, princí, ne! Svůj slib bych porušil.
CARLOS
Jak zvláštní! Jednu věc mi řeknete,
a druhou tajíte mi.
LERMA
První věc
mou povinností byla vůči vám,
v té druhé však jsem zodpověden králi.
CARLOS
To máte pravdu.
LERMA
Sice markýze
jsem vždycky znal co muže čestného.
CARLOS
Pak jste jej tedy jistě dobře znal.
LERMA
Ctnost každá je však bez poskvrnny — dokud
nepřijde zkouška.
CARLOS
Zde i v ní i po ní.
LERMA
A přízeň velikého krále, ta
zde stojí za úvahu. Mnohá již
ctnost velká na té zlaté udici
zakrvavěla.
CARLOS
Ba.

LERMA

A začasté
dokonce moudré bývá, odhalit,
co nemůže již zůstat zamlčeno.

CARLOS

Ba, moudré! Ale, jak sám pravíte,
markýz se vám vždy čestným mužem zdál.

LERMA

Je-li jím dosud, moje pochyby
jej neučiní horším, vy pak, princi,
získáte dvojnásob.

(Chce odejít.)

CARLOS *(dojat jde za ním a stiskne mu ruku)*

Ba, trojnásob
získávám, muži vzácný, šlechetný —
vždyť další přítel přibyl mi a nevezal
mi ani toho, kterého již mám.

(Lerma odejde.)

V Ý S T U P P Á T Ý

MARKÝZ POZA *přichází galerií.* CARLOS.

MARKÝZ

Carlosi!

CARLOS

Ty? Jdeš vhod. Já běžím napřed
do kláštera. Přijď brzy za mnou.

(Chce odejít.)

MARKÝZ

Jen

dvě minuty zde zůstaň.

CARLOS

Kdyby přišli —

MARKÝZ

Však neprijdou. Hned vyřídíme to.
Královna —

CARLOS

Byl jsi dnes u mého otce?

MARKÝZ

Dal zavolat mě; byl.

CARLOS *(pln očekávání)*

Nu?

MARKÝZ

Zařizeno.

Budeš s ní mluvit.

CARLOS

Ale král? Co chce?

MARKÝZ

Král? Ne tak mnoho. — Zvědav byl, kdo jsem. —
Snad nežádoucí ochota to byla
těch, co mi přejí. Jak to mohu vědět?
Chtěl prokázat mi službu.

CARLOS

Ale ty

jsi odmítl?

MARKÝZ

Nu ovšem.

CARLOS

Ale jak

jste rozešli se?

MARKÝZ

V dobrém docela.

CARLOS

O mně jste nemluvili?

MARKÝZ

O tobě?

Ba mluvili. Jen všeobecně.

(Vytáhne svůj zápisník a podá jej princi.)

Zatím
dvě slova od královny, zítra pak
se dovím, kde a jak —
CARLOS (*čte velmi roztržitě, zastrčí zápisník a chce odejít*)
Nu, u převora
mě najdeš.
MARKÝZ
Počkej. Co tak pospícháš?
Vždyť nikdo nejde.
CARLOS (*s křivým úsměvem*)
Zdá se skutečně,
že jsme si vyměnili role. Ty jsi dnes
napodiv klidný.
MARKÝZ
Dnes? Proč právě dnes?
CARLOS
A co mi vlastně píše královna?
MARKÝZ
Což ty sis to hned nepřečetl?
CARLOS
Já?
Ach, pravda.
MARKÝZ
Co se to jen s tebou děje?
CARLOS (*čte ještě jednou dopis. Nadšeně a ohnivě*)
Anděle nebeský! Chci, ano, chci —
chci tě být hoden — Láska dovede
veliké duše činit většími.
Nechť je to cokoliv. Když poručíš
mi *ty*, já budu ve všem poslušen. —
Zde píše mi, že se mám připravit
na důležité rozhodnutí. Co
tím na mysli má? Nevíš snad?
MARKÝZ
I kdybych
to věděl, Carlosi, což nyní schopen jsi
mě vyslechnout?

CARLOS
Snad urazil jsem tě?
Rodrigo, odpusť, byl jsem rozptýlen.
MARKÝZ
Rozptýlen? Čím?
CARLOS
Čím? Nevím věru sám.
Ten list je tedy můj?
MARKÝZ
Ne docela!
Spíš proto přišel jsem, bych vyžádal
si listy tvé.
CARLOS
Mé? Nač?
MARKÝZ
A ostatní
ty písemnosti, jež máš u sebe,
jež nikdo nesmí dostat do rukou,
dopisy, poznámky a zkratka vše —
tvou celou tobolku —
CARLOS
A nač?
MARKÝZ
Pro každý případ.
Vždyť překvapení nejsou vyloučena.
A u mne nikdo hledat nebude.
Dej!
CARLOS (*velmi zneklidněn*)
To je divné! Takhle zčista jasna —
MARKÝZ
Buď klidný. Nemám tím nic na mysli.
Dojista! Je to pouhá obezřetnost
před nebezpečím. Ale nechtěl jsem ti
nahánět strachu.
CARLOS (*podává mu tobolku*)
Opatruj ji dobře.

MARKÝZ

To budu.

CARLOS (*hledí na něho významně*)

Mnoho, Rodrigo, ti dávám.

MARKÝZ

Ač tolik ne, co od tebe již mám —

Ostatní později. Teď sbohem — a buď zdrav!

(*Chce odejít.*)

CARLOS (*bojuje zoufale sám se sebou — nakonec jej zavolá nazpět*)

Dej mi ty listy ještě jedenkrát.

Je mezi nimi jeden, který tenkrát,

když ulehl jsem na smrt nemocen,

mi do Alcalý napsala. Já stále

jej nosil na mém srdci. Těžko mi

je rozloučit se s tímto dopisem.

Nech mi ten dopis — jenom ten — a jinak

si vezmi všechno.

(*Vezme dopis a vrátí toboleku.*)

MARKÝZ

Nerad dělám to.

Na něm mi právě nejvíc záleželo.

CARLOS

Buď zdrav!

(*zvolna a tiše odchází, u dveří se na okamžik zastaví, obrátí se a podává mu ten dopis*)

Zde máš.

(*ruka se mu třese. Slzy se mu řinou z očí, padne markýzi kolem krku a přitiskne svou tvář na jeho prsa*)

To otec nedokáže?

Vid', Rodrigo? To nikdy nedokáže?

(*Rychle odejde.*)

VÝSTUP ŠESTÝ

MARKÝZ (*divá se užasle za ním*)

Jak je to možné? Přece jen ho neznám?

Že neznal bych jej zcela? Unikl

mi skutečně ten zákrut v jeho srdci?

Příteli svému nedůvěřovat!

Ne, to je křivda! — Co mi učinil,

že ze všech slabín z nejslabší jej viním?

Sám dělám to, co mám mu za zlé — Jistě —

byl překvapen, to věřím. Byl snad někdy

k příteli svému takto uzavřený,

tak neobvykle? — Jistě ho to bolí!

Nemohu, Carlosi, tě toho ušetřit,

tvou dobrou duši musím ještě trápit.

Král uvěřil v ten pohár, do něhož

přenesl posvátné své tajemství,

a důvěra, ta věrnosti si žádá.

Co žvanivost by znamenala, kdyby

ti nezpůsobila má mlčenlivost

takový žal? Snad tě ho ušetřila?

Nač ukazovat mraky spícímu,

jež nad hlavou mu visí? — Dosti na tom,

že od tebe je zticha zaženu,

že bude jasno, až se probudíš.

(*Odejde.*)

Králův kabinet

VÝSTUP SEDMÝ

KRÁL *v křesle* — *vedle něho infantka CLARA EUGENIA.*

KRÁL (*po chvíli hlubokého ticha*)

Ne! je to moje dcera — Jak by mohla

s takovou pravdou příroda mi lhát?

Vždyť modré oči ty jsou přece moje!
A nenalézám v každém z rysů těch
sám sebe? Ano, ty ses narodila
z mé lásky. Tisknu si tě na srdce —
jsi moje krev.

(zarazí se a odmlčí)

Má krev! A čeho víc
se mohu bát? Což nejsou moje rysy
i jeho rysy?

*(vezme do ruky medailón a střídavě se dívá na obrázek a do zrcadla
stojícího před ním — nakonec mrští medailónem na zem, rychle vstane
a odstrčí infantku)*

Pryč! Pryč! V propasti té
se zalknu.

VÝSTUP OSMÝ

HRABĚ LERMA. KRÁL.

LERMA

Její Veličenstvo královna
je právě v předpokoji.

KRÁL

Jakže? Teď?

LERMA

A prosí o laskavé slyšení —

KRÁL

Teď? Právě teď? V tak neobvyklé době? —
Nikoli! Nemohu s ní mluvit — nyní ne —

LERMA

Zde je již samo Její Veličenstvo —
(Odejde.)

VÝSTUP DEVÁTÝ

KRÁL. KRÁLOVNA *vstoupí*. INFANTKA.

*(Infantka se rozběhne královně vstříc a přivine se k ní. Královna
poklekne před králem, který zde stojí beze slova, zmaten.)*

KRÁLOVNA

Můj pane, choti můj — jsem nucena
před vaším trůnem hledat spravedlnost.

KRÁL

Jak, spravedlnost?

KRÁLOVNA

Vskutku nedůstojně
se jedná se mnou u vašeho dvora.
Má skříňka byla vypáčena —

KRÁL

Jak?

KRÁLOVNA

A zmizely z ní věci velmi cenné —

KRÁL

Snad velmi cenné pro vás —

KRÁLOVNA

Významem,
jenž postačit by mohl drzosti
nevědomého —

KRÁL

Drzost — význam — ale
již povstaňte.

KRÁLOVNA

Ne dříve, choti můj,
dokud se slibem nezavážete,
že mocí svého královského žezla
buď dáte pachatele potrestat,
či zbavíte mě mého služebnictva,
jež skrývá toho zloděje —

KRÁL

Leč vstaňte —
proč klečíte zde — vstaňte —

KRÁLOVNA

Jasně je
že vysoké má postavení — vždyť
ve skřínce bylo perel, diamantů
více než za milion, on se však
spokojil s dopisy jen —

KRÁL

Ale ty —

KRÁLOVNA

Ráda vám o nich povím, choti můj.
Byly to listy a též medailón
od infanta.

KRÁL

Od —

KRÁLOVNA

Od vašeho syna.

KRÁL

Vám?

KRÁLOVNA

Mně.

KRÁL

A od infanta? A to *mně*,
mně říkáte?

KRÁLOVNA

A proč ne vám, můj choti?

KRÁL

Tak bezostyšně?

KRÁLOVNA

Co je na tom zlého?
Snad vzpomínáte na ty dopisy,
jež se souhlasem obou království
do Saint Germain mi kdys don Carlos psal.
Zda v tento souhlas byl též zahrnut
i obrázek, jež vložil do dopisu,

zda samovolně v prudkém hnutí mysli
snad dovolil si tento smělý krok —
to netroufám si ovšem rozhodnout.
I kdyby se byl přenáhnil, pak lze
to jistě velmi snadno prominout —
v tom záruku zaň беру. Neboť tenkrát
nemohl tušit, že své matce píše —

(*vidí, jak král se pohnul*)

Co je to? Co je vám?

INFANTKA (*kteřá našla mezitím na podlaze medailón a hrála si
s ním, přináší jej teď královně*)

Ach, pohleď, máti,

ten krásný obrázek —

KRÁLOVNA

Co chceš, mé dítě —

(*pozná medailón a zarazí se, nejsouc mocna slova. Dívají se upřeně
jeden na druhého. Po dlouhém mlčení*)

Jen co je pravda, Sire! Tento způsob,
jak srdce manželky své vyzkoušet,
je velmi královský a ušlechtilý —
Však dovolím si ještě otázku.

KRÁL

Nyní je na mně, abych já se ptal.

KRÁLOVNA

Nechť alespoň pro moje podezření
netrpí tedy nikdo nevinný. —
Byla-li na váš rozkaz spáchána
ta krádež —

KRÁL

Byla.

KRÁLOVNA

Stížnost odvolávám
a nelituji nikoho než *vás*,
jenž nevěří své ženě ani tolik,
že je s to užít těchto prostředků.

KRÁL

Znám tuhle řeč. — Leč, madame, po druhé

mě neoklame, jak mě oklamala
v Aranjezu. Onu královnu,
čistou jak anděl, která hájila
se tenkrát s důstojenstvím takovým —
tu znám dnes lépe.

KRÁLOVNA

Jakže?

KRÁL

Tedy zkrátka
a bez obalu! — Je to pravda ještě,
že jste tam s nikým tenkrát nemluvila?
Opravdu s nikým?

KRÁLOVNA

Ano, s infantem
jsem mluvila.

KRÁL

Tak? — Vida, je to venku.
Teď je to jasné. Jaká drzost! Takhle
jste měla ohled na mou čest!

KRÁLOVNA

Čest, Sire?
Běží-li zde o uraženou čest,
pak, obávám se, moje byla vyšší,
než Kastilie ke svatbě mi dala.

KRÁL

Proč zapřela jste mi to?

KRÁLOVNA

Protože
já nejsem zvyklá, Sire, v přítomnosti
všech dvořanů se nechat vyslyšet
jak před soudem. Já nikdy nezapírám,
když uctivě je pravda žádána
a po dobrém. — Byl to snad tento tón,
kterého ke mně Vaše Veličenstvo
užilo tenkrát v Aranjezu?
Je shromáždění dvořanů snad soudem,
před nímž se mají z tichých skutků svých

královny zodpovídat? Poskytla jsem
princovi schůzku, o níž snažně žádal.
To, choti můj, jsem učinila proto,
že chtěla jsem — že nechci, aby zvyk
zde rozhodoval o tom, co já sama
za správné pokládám, vám proto jsem
to zatajila: neměla jsem chuť
o tuto volnost před svým služebnictvem
se s Vaším Veličenstvem přít.

KRÁL

Jak směle
mluvíte, madame, velmi —

KRÁLOVNA

Také proto,
dodávám, že se infant netěší
takové přízni v srdci svého otce,
jak zaslouží —

KRÁL

Že zaslouží?

KRÁLOVNA

Proč bych
to, Sire, tajila? — Já vážím si ho,
jej miluji co ze všech nejdražšího
z příbuzných, jenž kdys za hodna byl uznán,
bych jinak nazývala jej — Já dosud
neumím ještě plně pochopit,
že právě proto má mi cizejší být
než každý jiný, právě proto, že
mi býval kdysi nade všechny drahý.
Když uzavírá vaše politika,
jak se jí zdá, svazky manželské,
pak by je měla méně snadno rušit.
Já nechci nenávidět na rozkaz —
a když už konečně teď musím mluvit —
já nechci — nechci, aby moje vůle
dál byla svazována —

KRÁL

Alžběto!

Viděla jste mě i v mých slabých chvílkách.
Ta vzpomínka vám vnuká tuto smělost.
Vy spoléháte na moc, kterou často
jste vyzkoušela na mé pevnosti. —
Ale tím spíš se mějte na pozoru!
Co svádělo mě ke slabůstkám, to
mě také může dovést k zběsilosti.

KRÁLOVNA

Co učinila jsem?

KRÁL (*chopí ji za ruku*)

A co když přece
je tomu tak — a není to již zjevné?
když dovršená míra vaší viny
překypí třebas jenom o maličko —
jen o dechnutí — jsem-li podváděn —
(*pustí její ruku*)

Pak přemohu i poslední svou slabost.
Mohu a chci — Pak běda mně i vám,
Alžběto!

KRÁLOVNA

Co jsem učinila?

KRÁL

Pak

ať teče třebas krev —

KRÁLOVNA

Tak daleko to došlo —

ó bože!

KRÁL

Pak se necítím — a nedbám
žádného mravu, hlasu přírody,
smluv národů —

KRÁLOVNA

Jak velmi líto je mi
Vašeho Veličenstva —

586

KRÁL (*bez sebe*)

Jaká lítost!

Toť soucit záletnice —

INFANTKA (*poděšeně se zavěsí na svou matku*)

Král se hněvá

a moje krásná máti pláče.

KRÁL (*odstrčí hrubě dítě od královny*)

KRÁLOVNA

Dítě

uchránit musím před zlým nakládáním.

Pojď, moje dceruško.

(*vezme ji na ruku*)

Když nechce král

tě více znát, pak musím zavolat
ochránce z druhé strany Pyrenejí,
by hájili nás.

(*Chce odejít.*)

KRÁL (*zaražen*)

Královno?

KRÁLOVNA

Já dál

již nemohu — toť příliš —

(*Chce se dostat ke dveřím a upadne i s dítětem na prahu.*)

KRÁL (*spěchá k ní, všecek zděšen*)

Co se děje?

Můj bože!

INFANTKA (*volá plna hrůzy*)

Ach! má matka krvácí!

(*Vyběhne ven.*)

KRÁL (*pečuje o ni všecek postrašen*)

Krev! To je strašné! Což si zasloužím
tak tvrdý trest? Již vstaňte. Povstaňte!
Nu, vzpamatujte se! — Již přicházejí!
Nás přistihnou — Již vstaňte! Což se má
můj celý dvůr pást na té podívané?
Mám prosit vás, abyste vstala?

(*Podpírána králem, královna vstane.*)

587

V Ý S T U P D E S Á T Ý

PŘEDEŠLÍ. ALBA, DOMINGO *polekaně vejdou. Za nimi dámy.*

KRÁL

Jděte
s královnou domů. Je jí nevolno.
(*Královna odchází, doprovázena dámami. Alba a Domingo přistoupí blíže.*)

ALBA

Královna v slzách, na tváři má krev —

KRÁL

To divno dáblům, kteří svedli mě?

ALBA, DOMINO

My?

KRÁL

Dost jste řekli, abych zešílel;
nic, co by přesvědčilo mě.

ALBA

My dali,

co měli jsme —

KRÁL

Kéž peklo splatí vám.
Lituji toho, co jsem učinil.
Což mluví takto špatné svědomí?

MARKÝZ POZA (*ještě za scénou*)

Lze mluvit s králem?

V Ý S T U P J E D E N Á C T Ý

MARKÝZ POZA. PŘEDEŠLÍ.

KRÁL (*se při tomto hlase rychle vzpřímí a jde markýzi několik kroků vstříc*)

Ach! Vždyť je to on!

Buďte mi vítán, markýzi — Vás nyní,
vévodo, není třeba. Odejděte.
(*Alba a Domingo se na sebe podívají s němým údivem a odejdou.*)

V Ý S T U P D V A N Á C T Ý

KRÁL a MARKÝZ POZA

MARKÝZ

Ten starý muž, jenž ve dvaceti bitvách
šel pro vás, Sire, smrti v ústrety,
je jistě dotčen, že ho propouštíte
takovým způsobem!

KRÁL

Vám náleží
tak uvažovat, a mně *takto* jednat.
Čím jste mi byl v těch málo hodinách,
tím on mi nebyl celý lidský věk.
Nehodlám tajit svoji přízeň k vám;
necht' pečeť mojí přízně královské
zdaleka, jasně na čele vám svítí.
Chci, aby muž, jež učinil jsem svým
přítelem, budil závist.

MARKÝZ

Také tehdy,
když umožní mu jenom rouška tmy,
by ukázal se hoden toho jména?

KRÁL

Co přinášíte mi?

MARKÝZ

Když procházel
jsem předpokojem k vám, tu slyšel jsem
zvěst strašnou, neuvěřitelnou — Prudký spor
krev — královna —

KRÁL

Vy přicházíte od ní?

MARKÝZ

Bylo by hrozné, kdyby zpráva ta
pravdivá byla, kdyby mezitím
snad bylo Vaše Veličenstvo samo
podniklo kroky — Vážná odhalení,
jež učinil jsem, mění od základu
stav věci.

KRÁL

Nuže?

MARKÝZ

Poštětilo se
mi uzmout princí jeho tobolku
s papíry, které, doufám, objasní —
(*Podá Carlosovu tobolku králi.*)

KRÁL (*dychtivě ji prohlíží*)

Zde dopis od císaře, otce mého — —
Jak? Vždyť jsem o něm nikdy neslyšel?
(*pročte jej, odloží jej a rychle si prohlíží ostatní papíry*)
Plán pevnosti zde nějaké — a dál
výpisky z Tacita — A co je to zde?
To písmo přece znám. To rukopis
je dámy, povědomý mně.

KRÁL (*čte pozorně, chvílemi nahlas, chvílemi tiše*)

„Ten klíč — —
otvívá zadní síně pavilónu
královniny“ — Ha! Co to má znamenat?
„Zde bude moci láska svobodně —
a vyslyšení — krásná odměna“ —
Dábelská zrada! Nyní to již chápu,
toť ona. Je to její písmo!

MARKÝZ

Písmo
snad královnino? Není možná —

KRÁL

Písmo
princezny z Eboli —

MARKÝZ

Je pravda tedy,
k čemu se před nedávnem přiznal mi
Henarez, páže, který doručil
ten dopis a též klíč.

KRÁL (*chopí markýzovu ruku, v prudkém vzrušení*)

Já, markýzi,
jsem upadl do rukou strašlivých!
Ta žena — přiznávám to, markýzi —
ta žena vypáčila královninu skříňku
a od ní přišlo první varování —
Kdo ví, jak mnich se na tom podílel —
Já obětí jsem zlotřilého kousku.

MARKÝZ

Leč naštěstí to ještě —

KRÁL

Markýzi!
Skoro se bojím, že jsem přece jen
své ženě ublížil —

MARKÝZ

I kdyby snad
zde mezi královnou a princem byly
nějaké tajné domluvy, pak jistě
by byly zcela — jiné povahy,
než z čeho viněni jsou. Jistou zprávu mám,
že přání princovo jít do Flander,
se v královnině hlavě zrodilo.

KRÁL

To jsem si vždycky myslil.

MARKÝZ

Královna
je ctižádostivá — Smím říci víc? —
Je zklamána v svých hrdých nadějích,
že nemá přímý podíl na vládě,
je dotčena tím. Horkokrevný princ
tu naskytne se jejím plánům, které

jsou namířeny do budoucnosti —
leč láska — nevěřím, že je jí schopna.

KRÁL

Věru, že jejich politických plánů
se nebojím.

MARKÝZ

A miluje ji on? —
Což u infanta nelze věci horších
se nadít? Otázka ta stojí za zkoumání.
Je, myslím, třeba přísné bdělosti —

KRÁL

Vy ručíte mi zaň. —

MARKÝZ (*po chvílce přemýšlení*)

Když Vaše Veličenstvo
se domnívá, že k tomu schopen jsem,
pak musím žádat, aby úkol ten
mi bez omezení a cele svěřilo.

KRÁL

Tak staň se!

MARKÝZ

Aby žádný pomocník,
ať sebevýznamnější, nerušil
mě v jednání, jež budu za nezbytné
sám považovat —

KRÁL

Stane se. To vám
slibuji. Jste mým dobrým andělem.
Jak jsem vám za ten pokyn zavázán!
(*k Lermovi, který při posledních slovech vejde*)
Jak královně se daří?

LERMA

Po té mdlobě
je velmi zesláblá.
(*Podezřívá se podívat na markýze a odchází.*)

MARKÝZ (*po odmlce ke králi*)

A ještě jedno
teď opatření nutno učinit.

Princ, obávám se, bude varován.
Má mnoho dobrých přátel — snad i v Gentu
je ve spojení se vzbouřenci. Strach
by svést jej mohl k nepředloženostem —
Je proto nutné všechno učinit,
aby se urychleně zabránilo
již předem každé této možnosti.

KRÁL

Toť zcela správné. Ale jak —

MARKÝZ

Nechť dá mi
zatykač tajný Vaše Veličenstvo,
kdyby zde mělo nastat nebezpečí —
(*protože král zřejmě váhá*)

Věc zůstala by státním tajemstvím —

KRÁL (*jde k psacímu stolu a píše zatykač*)

Jde o říši — K prostředkům mimořádným
mě opravňuje vážné nebezpečí —
Zde, markýzi — Vás jistě nemusím
nabádat k nutné obezřetnosti —

MARKÝZ (*bere zatykač*)

Jen v krajním nezbytí, můj králi.

KRÁL (*položí mu ruku na rameno*)

Jděte,
jděte, můj milý — nazpět přineste
klid mému srdci, spánek nocím mým.
(*Každý z nich odchází jinými dveřmi.*)

Galerie

VÝSTUP TŘINÁCTY

CARLOS přichází velmi znepokojen. HRABĚ LERMA mu jde vstříc.

CARLOS

Vás právě hledám.

LERMA

Já vás.

CARLOS

Je to pravda?

Můj bože, je to pravda?

LERMA

Nač se ptáte?

CARLOS

Že dýku na ni vytasil? Že ji
odnesli v krvi z jeho komnaty?
Pro všechny svaté! Odpovězte mi!
Co si mám o tom myslit? Je to pravda?

LERMA

Jen omdlela a při pádu se škrábla.
Nic víc.

CARLOS

A jinak žádné nebezpečí?
Dál, hrabě, nic? Na vaše čestné slovo?

LERMA

Ne pro královnu — tím víc pro vás však.

CARLOS

Ne pro mou matku! Budiž bohu dík!
Doslechl jsem se zprávu strašlivou,
že proti dítěti i matce zuří král,
že tajemství prý bylo odhaleno.

LERMA

To bude možná pravda —

CARLOS

Pravda! Jak?

LERMA

Dnes jednu výstrahu jsem vám již dal,
a té jste, princí, nedbal. Zariďte se
líp podle druhé.

CARLOS

Jakže?

LERMA

Nemýlím-li se,

viděl jsem, princí, u vás nedávno
tobolku z blankytného sametu,
je protkávána zlatem —

CARLOS (*poněkud zaražen*)

Takovou

mám skutečně. A dál? —

LERMA

Má nahoře,

zdá se mi, siluetu vroubenou
perlamí —

CARLOS

Ano, má.

LERMA

Když znenadání
jsem vstoupil do králova kabinetu,
viděl jsem v jeho ruku právě ji
a markýz Poza vedle něho stál —

CARLOS (*nakrátko strne, mlčí, pak prudce*)

To není pravda.

LERMA (*dotčen*)

Pak jsem tedy lhář.

CARLOS (*dlouze se na něho zadívá*)

To tedy jste.

LERMA

Ach! Odpouštím vám to.

CARLOS (*v strašném pohnutí přechází sem a tam a nakonec se před
ním zastaví*)

Čím ublížil ti? Čím ti ublížilo
to pouto nevinné, žc snažíš se
s takovou horlivostí dábelskou
je zpřetrhat?

LERMA

Ctím vaši bolest, princí,
jež nespravedlivým vás činí.

CARLOS

Bože můj!

Ó bože! — Chraň mě před podezříváním!

LERMA

Těž vzpomínám si na králova slova:
„Jak zavázán jsem,“ řekl, když jsem vešel,
„vám, markýzi, za tuto novinu.“

CARLOS

Ó mlč již, mlč!

LERMA

Vévoda Alba prý
již padl — princí Ruy Gomezovi
prý byla velká pečeť odňata
a rovněž svěřena prý markýzi —

CARLOS (*ponořen v hluboké zadumání*)

A mně to smlčel! Proč mi to jen smlčel?

LERMA

Již celý dvůr se nyní před ním klaní
co před všemocným ministrem a milcem —

CARLOS

On miloval mě, velmi miloval.
Jak vlastní duše jsem mu býval drahý.
Och, vím to — tisíckrát to osvědčil.
Však miliony lidí jsou mu dražší,
vlast je mu dražší než já, jednotlivce!
Má pro jednoho příliš velké srdce,
mé štěstí malé je pro jeho lásku.
On ctnosti své mě obětoval. Mohu
mu zazlívat to? — Ano, je to jisté!
Teď je to jisté. Nyní jsem ho ztratil.

(*Odejde stranou a zakryje si tvář.*)

LERMA (*po chvíli mlčení*)

Co mohu, princí, pro vás učinit?

CARLOS (*nedívaje se na něho*)

Jít ke králi a také zradit mě.

Nemám co dát.

LERMA

Což chcete trpně čekat?

CARLOS (*poděpře se o zábradlí a dívá se nehnutě před sebe*)

Já jsem jej ztratil. Teď jsem opuštěn!

LERMA (*přistoupí k němu s účastným dojetím*)

Nechcete myslit na svou záchranu?

CARLOS

Na záchranu svou — Dobrý člověče!

LERMA

A jinak není nikdo v nebezpečí?

CARLOS (*se vyděsí*)

Můj bože! Připomněl jste mi teď matku!
List, který jsem mu vrátil! Dopis, který
jsem nechtěl nechat mu, a přece nechal!

(*přechází prudce po místnosti, spínaje ruce*)

Jak ona si to od něj zasloužila?

Jí ušetřit měl aspoň. Vidíte, Lermo?

(*prudce, odhodlaně*)

Teď musím k ní — musím ji varovat,
musím ji připravit — můj Lermo, Lermo —
koho jen poslat? Nikoho již nemám?
Buď bohu chvála! Ještě je tu přítel —
zde nelze již nic zkažit.

(*Rychle odběhne.*)

LERMA (*jde za ním a volá*)

Princí! Kam?

(*Odejde.*)

VÝSTUP ČTRNÁCTÝ

KRÁLOVNA. ALBA. DOMINGO.

ALBA

Když dovolíte, velká královno —

KRÁLOVNA

Co přejete si?

DOMINGO

Starost upřímná

o Vaše Veličenstvo vznešené

nám nedovoluje teď mlčet o věci,
jež ohrožuje vaši bezpečnost.

ALBA

Spěcháme, aby včasnou výstrahou
byl zmařen úklad, který zosnován
byl proti vám —

DOMINGO

A abychom vám své
horlivé služby k nohám položili.

KRÁLOVNA (*hledí na něho s údivem*)

Velebný pane, i vy, vévodo,
toť pro mne věru překvapení. Vskutku
té oddanosti jsem se nenadála
od Dominga a od vévody Alby.
Vím, jak si toho cenit — Mluvíte
o úkladu, jenž prý mne ohrožuje.
Smím zvědět, kdo by tedy — —

ALBA

Střeďte se,
toť naše prosba, před markýzem Pozou,
jenž pověřen je tajným posláním
od Jeho královského Veličenstva.

KRÁLOVNA

Jak ráda jsem, že král tak dobře volil.
Již dávno chválili mi markýze,
že je to dobrý člověk, velký muž.
Nejvyšší přízeň nikdy nebyla
vhodněji dána —

DOMINGO

Vhodněji? To známe
my líp.

ALBA

Již dávno není tajemstvím,
k čemu se tento člověk propůjčoval.

KRÁLOVNA

Jak? Napínáte moji zvědavost.

DOMINGO

— Kdy naposledy Vaše Veličenstvo
nahlédlo do své skříňky s klenoty?

KRÁLOVNA

Jak?

DOMINGO

Nepohřešila jste žádnou vzácnost?

KRÁLOVNA

Jak? Proč? Co pohřešuji, to přec ví
můj celý dvůr — Leč markýz Poza? Co
s tím markýz Poza má mít společného?

ALBA

Má velmi mnoho, Vaše Veličenstvo —
i principi chybí důležité listy,
které dnes ráno v rukou králových
viděny byly — právě v době, kdy
ten kavalír měl tajnou audienci.

KRÁLOVNA (*po chvíli zamýšlení*)

Jak zvláštní, bože! velmi podivné! —
Zde objevuji nepřítel, o němž
bych nikdy netušila to, a přátele,
kteří mi jimi nikdy nebyli —

(*upře na oba pronikavý pohled*)

A musím doznat, že bych málem byla —
vám odpustila onu službu zlou,
u mého pána prokázanou.

ALBA

Nám?

KRÁLOVNA

Vám.

DOMINGO

Vévodo! Nám!

KRÁLOVNA (*stále ještě pevně na ně hledíc*)

Jak je mi to milé,
že jsem tak záhy poznala svůj omyl —
Beztak jsem chtěla Jeho Veličenstvo

dnes ještě prosit, aby označil
mi toho, který na mne žaluje.
Tím líp je takto! Nyní mohu si
vévodu Albu volat za svědka.

ALBA

Mne? Myslíte to vážně?

KRÁLOVNA

A proč ne?

DOMINGO

A zmařit naše služby, které skrytě —

KRÁLOVNA

Jak, skrytě?

(hrdě a vážně)

To bych ráda věděla,
vévodo Albo, o čem asi měla
by domlouvat se s vámi potají,
či s vámi, kněže, žena králova,
o čem by její manžel nesměl zvědět —
Jsem nevinna či vinna?

DOMINGO

Nač se ptát?

ALBA

A kdyby nebyl král vždy spravedlivý?
Teď aspoň kdyby nebyl?

KRÁLOVNA

Tedy počkám,
až bude — Blaze těm, kdož zvítězí,
až král se stane opět spravedlivým!
(Ukloní se před nimi a odejde; oni odejdou na opačnou stranu.)

Pokoj princezny Eboli

VÝSTUP PATNÁCTÝ

PRINCEZNA Z EBOLI. *Hned na to* DON CARLOS.

EBOLI

Je tedy pravda, o čem celý dvůr
si povídá, zvěst neobyčejná?

CARLOS *(vejde)*

Nic nebojte se, kněžno! Budu hodný
jak děcko.

EBOLI

Princi — to je překvapení.

CARLOS

Jste ještě uražena? Ještě?

EBOLI

Princi!

CARLOS *(naléhavěji)*

Jste ještě uražena? Povězte
mi, prosím.

EBOLI

Princi, co to znamená?

Vy asi zapomněl jste — Co zde chcete?

CARLOS *(prudce uchopí její ruku)*

Což můžeš, děvče, věčně nenávidět?
Což uražená láska neodpustí?

EBOLI *(chce se vyprostit)*

Nač narážíte, principi?

CARLOS

Na tvoji
dobrotu a můj nevděk — Dobře vím,
jak těžce jsem tě, děvče, urazil,
že rozdrásal jsem tvoje něžné srdce,
že přiměl jsem ty oči andělské,
by slzely — ach! Ani teď zde nejsem
jen proto, abych toho litoval.

EBOLI

Nechte mě, princí — já přec —

CARLOS

Přišel jsem,

protože hodné děvče jsi a že
spoléhám na tvou dobrou, krásnou duši.
Hleď, děvče, hleď, již nemám přítele
na tomto světě kromě tebe. Tenkrát
jsi byla ke mně milá — nebudeš
přec nenávidět věčně, do hrobu.

EBOLI *(odvrátí tvář)*

Ó, mlčte! Dost už, princí, proboha! —

CARLOS

Ty zlaté doby chci ti připomenout —
tvou lásku chci ti připomenout, děvče,
tvou lásku, vůči níž tak nepěkně
jsem jednal. Chci teď pro tebe být tím,
čím jsem ti byl, čím učinily mě
sny tvého srdce — ještě jedenkrát —
jen ještě *jedenkrát* si představ mne
v své duši tak, čím býval jsem v ní tenkrát,
a tomu stínu přines oběť, jakou
mi do smrti již přinést nemůžeš!

EBOLI

Jak ukrutně si se mnou pohráváte!

CARLOS

Svou ženskou přirozenost překonej.
Zapomeň na urážky! Učiň to,
co žádná žena neučinila —
co žádná žena nikdy po tobě
již neučiní. Žádám na tobě
věc neslýchanou — Zařid — na kolenou
tě zapřísahám — zařid, abych mohl
dvě slůvka jenom s matkou promluvit.
(Vrhne se před ni na kolena.)

VÝSTUP ŠESTNÁCTÝ

PŘEDCHOZÍ. MARKÝZ POZA *vtrhne dovnitř; za ním dva důstojníci královské tělesné stráže.*

MARKÝZ *(bez dechu, všecek bez sebe vstoupí mezi ně)*

Co přiznal? Nic mu nevěřte.

CARLOS *(stále ještě na kolenou, zvýšeným hlasem)*

Ach, při všem,

co svaté —

MARKÝZ *(prudce jej přeruší)*

Šílí. Neposlouchejte ho,

vždyť šílí.

CARLOS *(hlasitěji, naléhavěji)*

Jde tu o život či smrt.

K ní dovedte mě.

MARKÝZ *(odvléká od něho princeznu násilím)*

Zabijí vás, když

ho vyslechnete.

(k jednomu z důstojníků)

Hrabě Corduo!

Ve jménu krále!

(ukáže zatykač)

Princ je vašim vězněm.

(Carlos stojí bez hnutí, jako kdyby byl zasažen bleskem. Princezna vyrazí výkřik zděšení a chce uprchnout, důstojníci žasnou. Dlouhé a hluboké ticho. Je vidět, jak se markýz prudce chvěje a stěží se ovládá.)

(k princí)

O váš kord prosím — Kněžno Eboli,
vy zůstanete;

(k důstojníkovi)

hlavou ručíte,

že Jeho Výsost s nikým nepromluví,
ba ani s vámi!

(hovoří ještě chvíli s důstojníkem, pak se obrátí na druhého)

K nohám vrhnu se
mocnáři, abych věc mu vysvětlil —
(*ke Carlosovi*)

Vám, princí, též — k vám přijdu za hodinu.
(*Carlos se nechá odvést jako v bezvědomí. — Jenom když jde kolem markýze, spočine na něm matným, skomíravým pohledem. Markýz si zakryje tvář. Princezna se pokusí ještě jednou o útek; markýz ji chytí za ruku a odvádí ji nazpět*)

VÝSTUP SEDMNÁCTÝ

PRINCEZNA EBOLI. MARKÝZ POZA.

EBOLI

Nebesa, nechte mě, chci odejít —

MARKÝZ (*dovede ji zcela vpřed, se strašlivým důrazem*)
Co vše ti řekl, nešťastnice?

EBOLI

Nic —

Nechte mě! — nic —

MARKÝZ (*násilím ji zdržuje. Vážněji*)
Co vše jsi zvěděla?

Zde není úniku. Na tomto světě
nikomu nebudeš to vykládat.

EBOLI (*pohlédne mu poděšeně do tváře*)
Veliký bože! Co tím míníte?
Snad nechcete mě zabít?

MARKÝZ (*vytáhne dýku*)

Skutečně,
jsem odhodlán to udělat. Tak honem!

EBOLI

Mne? Mne? Pro věčné milosrdenství!
Co spáchala jsem?

MARKÝZ (*vzhledne k nebi, nasadí jí dýku na prsa*)
Ještě čas je. Dosud
jed nepřešel přes tyto rty. A já

teď roztrhám tu nádobu a vše
zůstane beze změny, jako dosud —
Buď osud Španělska, či život jedné ženy! —
(*Zůstává nepohnutě ve svém postoji, váhá.*)

EBOLI (*klesla mu k nohám, dívá se mu pevně do tváře*)
Co váháte? O milost neprosím —
Ne! Zasloužila jsem, bych zemřela,
a zemřít chci.

MARKÝZ (*pomalů spustí ruku. Po krátkém přemýšlení*)
To zbabělé by bylo

a barbarské — Ne, ne! Buď bohu chvála! —
Je tady ještě jeden prostředek!
(*Upustí dýku na zem a odkvapí. Princezna vyběhne ven druhými dveřmi.*)

Královnina komnata

VÝSTUP OSMNÁCTÝ

KRÁLOVNA. HRABĚNKA FUENTES.

KRÁLOVNA (*k hraběnce*)

Jaký to zmatek po paláci? Každý
hluk, hraběnko, dnes budí ve mně strach.
Ó, podívejte se a řeknete mi,
co je tam.

(*Hraběnka Fuentes odejde a dovnitř vběhne princezna z Eboli.*)

VÝSTUP DEVATENÁCTÝ

KRÁLOVNA. PRINCEZNA EBOLI.

EBOLI (*bez dechu, bledá a vyděšená klesne před královnou*)
Královno! Je zatčen. Pomozte!

KRÁLOVNA

Kdo?

EBOLI

Markýz Poza dal jej uvěznit
na králův rozkaz.

KRÁLOVNA

Koho?

EBOLI

Prince.

KRÁLOVNA

Šlíš?

EBOLI

Teď právě odvedli jej.

KRÁLOVNA

Kdo ho zatkl?

EBOLI

Kdo? Markýz Poza.

KRÁLOVNA

Budiž bohu chvála,

že to byl markýz, kdo jej uvěznil!

EBOLI

To říkáte tak chladně, pokojně? —
Nevíte, královno — a netušíte —

KRÁLOVNA

Proč zatčen byl? — Snad pro přestupek, jehož
se unáhlený jinoch dopustil.

EBOLI

Ne, ne! Já vím to lépe — královno!
Jak hanebný a ďábelský to čin! —
Pro něho není záchrany! On zemře!

KRÁLOVNA

Zemře?

EBOLI

A já jsem jeho vražednicí!

KRÁLOVNA

Že zemře? Šlíš, nejsi při smyslech!

EBOLI

A proč — proč zemře! — Že jsem nevěděla,
jak daleko to může dospět!

KRÁLOVNA (*vezme ji laskavě za ruku*)

Kněžno!

Jste ještě příliš rozrušena. Nejdřív
se vzpamatujte a pak klidněji
mi povíte vše, ne v tak strašidelných
náznacích, jež mi nahánějí hrůzu.
Co víte? Co se stalo?

EBOLI

Nemluvte

se mnou tak laskavě, má královno!

Ta vlídnost andělská jak plameny
pekelné bičuje mé svědomí.

Já nejsem hodna k vaší svatozáří
zrak znesvěcený zvednout. Zašlápněte
tu bídnicí, co před vámi se svíjí,
zdrčena hanbou, studem, lítostí.

KRÁLOVNA

Z čeho se chcete vyznat, nešťastnice?

EBOLI

Anděle světla! Velká světice!
Neznáte ještě ďábla, netušíte,
že líbezně jste se naň usmívala —
Dnes tedy toho ďábla poznejte.
Já jsem ten zloděj, jenž vás okradl.

KRÁLOVNA

Vy?

EBOLI

A ty listy já jsem králi dala —

KRÁLOVNA

Vy?

EBOLI

Já si troufala vás obvinít —

KRÁLOVNA

Vy, vy jste mohla —

EBOLI

Pomsta — šílenství —
a láska — Vás jsem nenáviděla
a infanta jsem milovala —

KRÁLOVNA

Proto,
že jste ho milovala?

EBOLI

Protože jsem
se vyznala, a on mě oslyšel.

KRÁLOVNA (*po chvíli mlčení*)

Ó, nyní všemu rozumím! — Nu, vstaňte.
Jej milovala jste — já odpouštím vám.
Nu, vstaňte — Je to zapomenuto.
(*Podává jí ruku.*)

EBOLI

Ne! Ještě zbývá jedno doznání.
Ne dříve, velká královno —

KRÁLOVNA (*pozorně*)

Co ještě
zde uslyším? Jen mluvte —

EBOLI

Svedli mě —
král — Díváte se stranou — Vidím však
na vaší tváři opovržení —
Ten zločin, z něhož vás jsem obvinila —
ten zločin jsem já sama spáchala.

(*Přitiskne svůj zardělý obličej k zemi. Královna odejde. Veliká
pauza. Vévodkyně z Olivarezu vyjde za několik minut z kabinetu,
do něhož prve vešla královna, a najde kněžnu ležící právě tak, jako
když od ní královna odešla. Mlčky k ní přistoupí; když uslyší šum
jejích kroků, kněžna se zvedne a vyskočí jako šílená, že zde již nevidí
královnu.*)

VÝSTUP DVACÁTÝ

PRINCEZNA EBOLI. VÉVODKYNĚ OLIVAREZ.

EBOLI

Můj bože, opustila mě! Je po všem.

OLIVAREZ (*přistoupí k ní blíže*)

Princezno Eboli —

EBOLI

Vím, proč jste přišla.

Vás, vévodkyně, ke mně posílá
královna, abyste mi oznámila
rozsudek — Rychle tedy!

OLIVAREZ

Rozkaz mám

Jejího Veličenstva, abych kříž váš
a vaše klíče od vás převzala —

EBOLI (*sejme s prsou zlatý řádový kříž a vloží jej vévodkyni do
rukou*)

Leč bude *naposled* mi aspoň dopřáno
políbit ruku dobré královně?

OLIVAREZ

Vám povědí v mariánském klášteře,
jak o vás bylo rozhodnuto.

EBOLI (*v slzách*)

Což

královnu neuzřím již?

OLIVAREZ (*obejme ji odvracejíc přitom tvář*)

Žijte blaze!

(*Rychle odejde. Princezna jde za ní až ke dveřím kabinetu, které se
za vévodkyní okamžitě zavrou. Kněžna zůstane u nich několik mi-
nut mlčky a bez hnutí na kolenou, pak se vzchopí a odkvapí odtud
se zahalenou tváří.*)

VÝSTUP JEDENADVACÁTÝ

KRÁLOVNA. MARKÝZ POZA.

KRÁLOVNA

Ach, markýzi! Že konečně jste tady!

MARKÝZ (*bledý, se zrůzněnou tváří, s třesoucím se hlasem; po celý tento výstup v slavnostním, hlubokém pohnutí*)

Je Vaše Veličenstvo samo? Nikdo nás zde ze sousedních komnat neuslyší?

KRÁLOVNA

Ne, nikdo — Proč? Co přinášíte?

(*podívá se na něho pozorněji a couvne polekána*)

Jak

jste celý změněn! Co to? Lekáte mě, markýzi — máte rysy znetvořené jak umírající —

MARKÝZ

Již asi víte —

KRÁLOVNA

Že Carlos zatčen byl, a vy že jste ho zatkl —

Je pravda to? Já nechtěla jsem věřit, až s vámi promluvíím.

MARKÝZ

Je tomu tak.

KRÁLOVNA

Vy jste ho zatkl?

MARKÝZ

Já.

KRÁLOVNA (*hledí naň několik okamžiků pochybovačně*)

Ctím vaše skutky,

i když je nechápu — leč tentokrát

odpusťte ženě bázlivé — Mám strach, že hrajete hru smělou.

MARKÝZ

Prohrál jsem ji.

KRÁLOVNA

Nebesa!

MARKÝZ

Budte klidna, královno.

O něho postaráno je. Já prohrál.

KRÁLOVNA

Co uslyším, můj bože!

MARKÝZ

Neboť kdo,

kdo poručil mi, abych vsadil vše,

vše na jedinou kartu nejistou?

Bych v troufalé své sebedůvěře

si takto s přízní nebes pohrával?

A který člověk by se opovážil

náhodou řídit těžké kormidlo,

ač nemůže být vševědoucí? Och,

tot zjevné! — Proč však o sobě teď mluvím?

Ta chvíle vzácná je jak lidský život!

Kdo ví, zda skoupá ruka Nejvyššího

mi nesčítá již kapky poslední?

KRÁLOVNA

Jak, ruka Nejvyššího? — Proč ten tón?

Já nechápu, co máte na mysli,

leč strach z vás mám —

MARKÝZ

Je zachráněn! Co na tom,

za jakou cenu! Jen však pro dnešek.

Zbývá mu již jen málo okamžiků.

Ať si je šetří. Ještě v noci musí

opustit Madrid.

KRÁLOVNA

Ještě v noci, dnes?

MARKÝZ

Vše přichystáno je. V témž klášteře,

jenž již tak dlouho útočištěm byl

našemu přátelství, naň čeká pošta.

Zde ve směnkách je vše, co dalo mi

na tomto světě štěstí. Co snad chybí, vy ještě přidáte. Sic leccos ještě mám pro Carlose svého na srdci, ba, ještě leccos, o čem musí zvědět; leč snadno může být, že nezbude mi čas, bych vše osobně s ním projednal — Dnes večer budete s ním mluvit, proto se tedy nyní na vás obracím —

KRÁLOVNA

Pro můj klid, markýzi, se vyslovte jasněji — se mnou nemluvte v tak strašných hádankách — Co se stalo?

MARKÝZ

Musím ještě učinit důležité vyznání; vám do rukou je vkládám. Osud dal mi štěstí, dané jenom málokterým: já miloval jsem knížecího syna — V mém srdci, zasvěceném jenom jedinému, byl celý svět! — A v Carlosově duši jsem vytvořil ráj pro miliony. Ó, krásné byly sny mé — Zlíbilo se Prozřetelnosti však předčasně mě odvolat od díla sadařova. Již záhy nebude mít Rodriga, jen v milence mu přítel zůstane. Sem — na posvátný oltář, do srdce své královny ukládám drahocenný svůj odkaz poslední, nechť zde jej najde, až mne již nebude —

(Odvrátí se, slzy duši jeho hlas.)

KRÁLOVNA

Tak hovoří jen umírající. Však doufám ještě, že je to jenom vaše prudká krev — či je snad hlubší smysl v těchto slovech?

MARKÝZ *(pokusil se o to, aby se vzchopil, a pokračuje nyní pevnějším tónem)*

Řekněte princí, aby nezapomněl na přísahu tu, již jsme ve dnech mládí složili každý na půl hostie.

Já přísahu svou dodržel a zůstal jsem do smrti mu věren — nyní on je na radě —

KRÁLOVNA

Do smrti?

MARKÝZ

Povězte mu, ať v skutek promění sen, představu nového státu, božský výtěžek našeho přátelství. Ať položí na tento kámen neotesaný první svou ruku. Ať se neohlíží, zda dílo dokoná či podlehne! Ať ruku přiloží. Až staletí uplynou, znovu na trůn Prozřetelnost dá knížecího syna, jako jeho, a vznítí ve svém novém miláčkovi zas totéž nadšení. A povězte, ať v úctě má sny mládí svého, až se stane mužem, aby neotvíral své srdce něžné jako božský květ zhoubnému hmyzu slaveného tak lepšího rozumu — ať nezmate ho, až moudrost prachu bude rouhat se nadšením, které nebe zrodilo. Však jsem mu o tom říkal —

KRÁLOVNA

Markýzi,

co znamená to? K čemu směřuje —

MARKÝZ

Povězte mu, že štěstí člověka mu kladu na srdce, že umíraje

to na něm žádám — žádám! A že mám
naprosté právo žádati to na něm.

Já byl bych dokázal snad nové jitro
rozklenout nad těmito zeměmi.

Král dal mi svoje srdce. Nazýval
mě synem svým — I pečet' svěřil mi,
již ničím nejsou jeho Albové.

(odmlčí se a dívá se několik okamžiků beze slova na královnu)

Vy pláčete — ó, tyto slzy znám,
vy krásná duše! Z radosti se řinou.

Leč — všechno je to tam, to tam. Buď Carlos,
anebo já. Jak rychlá, strašná volba!

Je ztracen jeden z nás, a já chci být
tím jedním z nás — já raději — a dál
již nechtějte nic vědět.

KRÁLOVNA

Teď až, teď

konečně začínám vám rozumět —

Co jste to, nešťastníče, učinil?

MARKÝZ

Dvě krátké chvíle večerní jsem dal
a zachránil jsem jasný letní den.

Krále se vzdávám. Vždyť čím mohl bych
být králi? — V této půdě vyprahlé

již nevykvete žádná z růží mých —

Dozraje záhy sudba Evropy

v mém velkém příteli! A jemu odkazuji

Španělsko — Dosud musí krvácet

pod Filipovou rukou! — Ale běda

mně jako jemu, kdybych litovat měl,

že horší cestu zvolil jsem! — Ne, ne!

Znám svého Carlose — to nikdy se

nestane — vy pak, moje královno,

mně zárukou jste!

(po odmlce)

Viděl jsem, jak klíčí

ta láska, zřel jsem nejosudovější

z všech vášní, jak mu vrůstá do srdce —

Já bojovat jsem mohl proti ní,

a nebojoval. Živil jsem tu lásku,

jež nejevila se mi neblahou.

Svět bude možná soudit jinak. Já

ničeho nelituji. Moje srdce

mi vinu nedává. Já viděl život,

kde viděl svět jen smrt — v tom plameni

takové beznaděje postřehl jsem

již ranou záři zlaté naděje.

Chtěl jsem jej povznést k pravé velikosti,

pozvednout jej ke kráse nejvyšší.

Má smrtelnost ji nedokázala

zobrazit, řeč má odít ve slova —

i ukázal jsem mu tu krásu tím,

že jsem ho vedl skrze lásku k ní.

KRÁLOVNA

Jste, markýzi, tak svého přítele pln,

že pro něho jste na mne zapomněl.

Což vskutku domníváte se, že jsem

prosta všech ženských slabostí jen proto,

že jeho andělem jste učinil mne,

že k jeho zbraním připojil jste ctnost?

O tom jste asi neuvažoval,

co musí naše srdce podstoupit,

když tímto jménem zdobíme svou vášeň.

MARKÝZ

Snad všechny ženy, ale *jedna* ne.

A na ni přísahám — Či ostýcháte

se tvůrkyní stát heroismu, který

je nejušlechtlejší z lidských snah?

Co sejde králi Filipovi na tom,

že v Escorialu byl malíř uchvácen

obrazem jeho Nanebevstoupení?

A náleží snad sladká harmonie,

jež v strunách ukryta je, kupci, který

svým hluchým sluchem sřezí nástroj ten?

On zakoupil si právo rozbít jej,
ne umění však stříbrného tónu
a blaho splynout s tokem písně jeho.
Je pravda dána pouze moudrému
a krása citlivému srdci. Ta i ona
navzájem patří k sobě. Tuto víru
zbabělý předsudek mi nesmí zničit.
Slibte mi, že jej budete mít ráda,
a nezmýlena nikdy lidskou bází
a ani heroismem falešným,
abyste zapřela jej malicherně,
že budete jej věčně milovat;
že budete jej — královno —
že slibujete mi to? — královno —
slíbíte mi to rukou dáním?

KRÁLOVNA

Srdce

mé, slibuji vám, samo na věky
mé lásky bude soudcem.

MARKÝZ (*vyprostí svou ruku*)

Nyní zemru

uklidněn — dílo mé je vykonáno.

(*Ukloní se před královnou a chce odejít.*)

KRÁLOVNA (*mlčky jej pozoruje*)

Markýzi, jdete — neřeknete mi,
kdy se — jak brzy — opět sejdem?

MARKÝZ (*ještě jednou se vrátí, s tvář odvrácenou*)

Sejdem — jistě!

KRÁLOVNA

Rozumím vám, Pozo —

Rozumím — Proč jste mi to učinil?

MARKÝZ

On nebo já.

KRÁLOVNA

Ne, ne! vy jste se vrhl
v čin, který nazýváte vznešeným.
Jen nezapírejte. Však já vás znám,
již dlouho po něm dychtil jste — Ať třeba

616

tisíce srdcí puknou žalem, hlavně
že vaše hrdost byla ukojena.
Ó nyní — nyní jsem vás pochopila!
Vy jste se o obdiv jen ucházel.

MARKÝZ (*zaražen, k sobě*)

Ne! Na tohle jsem nebyl připraven —

KRÁLOVNA (*po chvíli mlčení*)

A není, markýzi, zde záchrany?

MARKÝZ

Ne.

KRÁLOVNA

Uvažte. Což není záchrany?

Nemohu já snad přispět?

MARKÝZ

Ani vy.

KRÁLOVNA

Vy neznáte mě — odvážná jsem.

MARKÝZ

Vím.

KRÁLOVNA

A není záchrany?

MARKÝZ

Ne.

KRÁLOVNA (*odchází od něho a zakryje si tvář*)

Jděte tedy!

Již žádný muž si nezíská mou úctu.

MARKÝZ (*v nejmocnějším dojetí před ní poklekne*)

Královno! — Bože, jak je život krásný!

(*Vyskočí a rychle odejde. Královna vstoupí do svého kabinetu.*)

617

Králův předpokoj

VÝSTUP DVAADVACÁTÝ

VÉVODA Z ALBY a DOMINGO mlčky a každý zvlášť přecházejí po místnosti. HRABĚ LERMA vyjde z králova kabinetu. Hned nato vstoupí DON RAIMOND Z TAXISU, vrchní poštministr.

LERMA
Markýz se tady ještě neukázal?

ALBA
Ještě ne.
(*Lerma chce opět odejít.*)

TAXIS (*vchází*)
Hrabě Lermo, ohlaste mě.

LERMA
Král nepřijímá.

TAXIS
Jen mu řekněte,
že musím mluvit s Jeho Veličenstvem —
Pospěšte, jde tu o věc naléhavou
a neodkladnou.
(*Lerma vstoupí do kabinetu.*)

ALBA (*přistoupí k vrchnímu poštministroví*)
Milý Taxisi,
jen uvykejte trpělivosti.
Vy s králem mluvit nebudete.

TAXIS
Proč?

ALBA
To byste musil získat nejprve
svolení kavalíra Pozy, který
syna i otce drží v zajetí.

TAXIS
Jak? Poza? Vida! Je to právě on,
od něhož obdržel jsem tento list —

ALBA
List? jaký list?

TAXIS
List, který jsem měl poslat
do Bruselu —

ALBA (*zbystří pozornost*)
Jak, do Bruselu?

TAXIS
List
ten nesu králi —

ALBA
Brusel! Slyšel jste,
kaplane? Do Bruselu!

DOMINGO (*přistoupí blíže*)
Tohle je
velice podezřelé.

TAXIS
Ale jak
mi ustrašeně a jak rozpačitě
ten dopis odevzdal!

DOMINGO
Tak! Ustrašeně!

ALBA
Komu je určen?

TAXIS
Princi z Nassavy
a Oranžska.

ALBA
Jak? Vilémovi? — To je,
kaplane, zrada!

DOMINGO
Dojista! — Ten list
je nutno králi ihned doručit.
Ctný muži, máte velkou zásluhu,
že sloužíte tak bděle svému králi!

TAXIS

Důstojný pane, udělal jsem jen svou povinnost.

ALBA

A správně jednal jste.

LERMA (*vyjde z kabinetu. K vrchnímu poštmistrovi*)

Král čeká vás.

(*Taxis vstoupí.*)

A markýz stále ještě

zde není?

DOMINGO

Všude hledají jej.

ALBA

Věru,

toť zvláštní. Princ je uvězněn, a král sám ještě neví proč!

DOMINGO

Což ještě sám zde nebyl, aby případ vysvětlil?

ALBA

Jak to král přijal?

LERMA

Ještě neřekl král o tom ani slova.

(*Hluk v kabinetu.*)

ALBA

Co je? Tíše!

TAXIS (*z kabinetu*)

Sem, hrabě Lermo!

(*Oba vejdou.*)

ALBA (*k Domingovi*)

Co se to zde děje?

DOMINGO

Tak poděšený tón? Když onen dopis byl zachycen? Toť cosi nedobrého.

ALBA

Volá si Lermu. A ví jistě dobře, že my jsme zde —

DOMINGO

Již přešla naše doba.

ALBA

Což nejsem týž, jemuž se tady všude otevíraly dveře dokořán?

Jak změnilo se vše kol mne — jak cizí —

DOMINGO

(*přistoupí zticha ke dveřím kabinetu, zastaví se tam a naslouchá*)

Slyš!

ALBA (*za chvíli*)

Je tam ticho jako v hrobě. Slyším, jak dýchají.

DOMINGO

To dvojí čalounění zvuk pohlcuje.

ALBA

Pryč! Jdou!

DOMINGO (*odstoupí ode dveří*)

Slavnostně

a úzko je mi, jak by tato chvíle rozhodnout měla o všem.

VÝSTUP TŘIADVACÁTÝ

PRINC Z PARMY, VÉVODOVÉ Z FERIE a MEDINY SIDONIE
a několik dalších grandů vstoupí. PŘEDEŠLÍ.

PARMA

Možno je

hovořit s králem?

ALBA

Ne.

PARMA

Kdo u něho je?

FERIA
Patrně markýz Poza?
ALBA
Toho právě
čekají.
PARMA
Rovnou jdeme sem
po návratu svém ze Zaragozy.
Je zděšen celý Madrid — Je to pravda?
DOMINGO
Bohužel!
FERIA
Je to pravda? Skutečně
ten Maltézan jej vsadil do vězení?
ALBA
Je tomu tak.
PARMA
A proč? Co se tu stalo?
ALBA
Proč? To ví jenom Jeho Veličenstvo
a markýz Poza.
PARMA
Aniž dotázání
zde byli kortešové?
FERIA
Běda tomu,
kdo zavinil věc tuto nezákonnou.
ALBA
Běda mu! Ano! volám také já.
MEDINA SIDONIA
I já.
OSTATNÍ GRANDOVÉ
My všichni.
ALBA
Kdo chce se mnou jít
do kabinetu? — Kleknu před králem.

LERMA (*vyběhne z kabinetu*)
Vévodo z Alby!
DOMINGO
Konečně! Buď Pán
pochválen!
(*Alba spěchá dovnitř.*)
LERMA (*bez dechu, velmi pohnut*)
Až sem přijde Maltézan,
pán není sám, dá si jej zavolat —
DOMINGO (*k Lermovi, kterého všichni obklopí s nedočkavou zvědavostí*)
Co se to, hrabě, stalo? Vždyť jste bledý
jak mrtvola.
LERMA (*chce odkvapit*)
Toť strašné!
PARMA a FERIA
Jak? Co? Jak?
MEDINA SIDONIA
Co dělá král?
DOMINGO (*současně*)
Co strašné je tu? Co?
LERMA
Král plakal.
DOMINGO
Plakal?
VŠICHNI (*zároveň, zaraženi a užaslí*)
Král že plakal? Plakal?
(*Je slyšet v kabinetu zvonec. Hrabě Lerma spěchá dovnitř.*)
DOMINGO (*za ním, chce jej zadržet*)
Jen slůvko, hrabě — Promiňte — Je pryč!
A my tu stojíme jak zkamenělí.

VÝSTUP ČTYŘIADVACÁTÝ

PRINCEZNA EBOLI. FERIA. MEDINA SIDONIA. PARMA.
DOMINGO *a ostatní grandové.*

EBOLI (*chvatně, všecka bez sebe*)

Kde král je? Kde? Já musím mluvit s ním.

(*k Feriovi*)

Vy, vévodo, mě k němu dovedete.

FERIA

Král je teď právě velmi zaneprázdněn.

A nikdo k němu nesmí.

EBOLI

Podpisuje

již strašný rozsudek? Byl obelhán.

Já dokážu mu, že byl obelhán.

DOMINGO (*na dálku jí výmluvně kyne*)

Princezno Eboli!

EBOLI (*přistoupí k němu*)

Vy, kněze, též zde?

Vhod! Potřebuji vaše svědectví.

(*Chopí jej za ruku a chce jej odtáhnout do kabinetu.*)

DOMINGO

Ode mne? — Kněžno, nejste při smyslech?

FERIA

Počkejte. Král vás nyní nevyslechne.

EBOLI

Musí mě vyslechnout a slyšet pravdu — pravdu!

'I kdyby desetkrát byl bohem!

DOMINGO

Pryč!

Jak troufalá jste! Nikam nechodte!

EBOLI

Člověče, stráž se hněvu modly své.

Nemám co ztratit.

(*Jak chce vniknout do kabinetu, vyběhne ven* VÉVODA ALBA. *Oči*

*mu září, v jeho chůzi je patrný triumf. Běží k Domingovi a obejmě
jej)*

Dejte vyzvánět

Te Deum slavně ve všech kostelích.

My vyhráli jsme.

DOMINGO

Vyhráli?

ALBA (*k Domingovi a ostatním grandům*)

Teď vstupte

k pánovi. Další povím později.

PÁTÉ DĚJSTVÍ

Komnata v královském paláci, oddělená železným mřížovím od velké haly, ve které přecházejí stráže.

VÝSTUP PRVNÍ

CARLOS *sedí u stolu, má hlavu položenou na ruce, jako by spal. V pozadí pokoje několik důstojníků, kteří jsou uzavřeni s ním. Vějde MARKÝZ POZA, aniž jej Carlos upozoruje. Poza rozmlouvá tiše s důstojníky, kteří okamžitě odejdou. On sám přistoupí těsně ke Carlosovi a hledí na něho několik okamžiků mlčky a zarmouceně.*
Posléze udělá pohyb, kterým probudí Carlose z jeho omráčení.

CARLOS *(vstane, uvidí markýze a ulekne se. Pak se na něho chvíli dívá vytřeštěnýma očima, přeje si rukou čelo, jako by si chtěl na něco vzpomenout)*

MARKÝZ

To já jsem, Carlosi.

CARLOS *(podává mu ruku)*

Tys přišel za mnou?

Toť pěkné od tebe.

MARKÝZ

Já jsem si myslil,
že budeš potřebovat přítele.

CARLOS

Opravdu? To sis vskutku myslil? Hledme!

To těší mě — těší mě nesmírně.

Ach! věděl jsem, že zůstal jsi mým druhem.

MARKÝZ

Však jsem si to též zasloužil.

CARLOS

Že ano?

Ó, my si ještě rozumíme. Tak

to rád mám. Tato ohleduplnost a tato jemnost sluší velkým duchům, jako jsi ty a já. A jestliže z mých přání jedno bylo nepřipadné a příliš smělé, proč jsi proto musil odmítnout i má oprávněná přání? Ctnost smí být tvrdá, ale ukrutná a nelidská, to nikdy — Trpěls mnoho! Ó, tuším, vím, jak asi krvácelo tvé srdce laskavé, když zdobil jsi svou oběť před oltářem.

MARKÝZ

Carlosi!

Co tím chceš říci?

CARLOS

Vykonáš teď sám,

co já sám vykonat jsem nedokázal —

Ty Španělům dáš ony zlaté dny,

ode mne marně očekávané.

Se mnou je konec — konec nadobro.

A ty jsi to sám dobře pochopil —

Ó, ona láska neblahá a strašná,

ta nenávratně navždy uchvátíla

mladistvé květy mého ducha. Zemřel

jsem pro veliké tvoje naděje.

A Prozřetelnost nebo náhoda

ke králi přivede tě — za cenu

tajemství mého král ti náleží —

a můžeš se stát jeho andělem.

Mne nelze zachránit již — ale snad

Španělsko — Nic zde nelze odsoudit,

nic, jen mou zaslepenost šílenou,

že dodnes nepochopil jsem, že jsi —

právě tak velký jako laskavý.

MARKÝZ

Ne! Tohle, to jsem nepředpokládal —

že přítelova velkomyslnost

by vynalézavější mohla být
než zkušená má promyšlenost. Tak
se zřítíla má důmyslná stavba —
na tvoje srdce zapomněl jsem.

CARLOS

Ovšem,
jí kdybys byl té sudby ušetřil —
za to bych ti byl vděčen nevýslovně.
Což nemohl jsem nést ji sám? Což ona
zde musila být druhou obětí? —
Leč mlčme o tom! Nechci obtížit
tě žádnou výtkou. Vždyť co královna
pro *tebe* znamená? Což miluješ ji?
Nač má se ohlížet tvá strohá ctnost
na drobné starosti mé lásky? Odpusť mi —
já nespravedliv byl.

MARKÝZ

A ještě jsi.
Pro tuto výtku ovšem nikoli.
Když jediné, pak všech si zasloužím —
a takto před tebou bych nestál.
(vytáhne svou toboleku)

Zde

je několik těch dopisů, co dal
jsi do úschovy ke mně. Vezmi si je.

CARLOS *(hledí s údivem hned na dopisy, hned na markýze)*
Jak?

MARKÝZ

Vracím ti je nazpět, protože
jsou nyní ve tvých rukou bezpečnější
než u mne.

CARLOS

Král je tedy nečetl?

A dokonce je ani neviděl?

MARKÝZ

Jak, *tyto* listy?

CARLOS

Což jsi neukázal
mu všechny?

MARKÝZ

Kdo ti řekl, že jsem mu
ukázal jediný?

CARLOS *(nadmíru udiven)*

Jak? Hrabě Lerma.

MARKÝZ

Ten pověděl ti? — Ano, nyní již
je všechno, všechno zjevné! Kdo by byl
i tohle předvídal? — Tak tedy Lerma? —
Ne, tento muž se nenaučil lhát.
Docela správně, leží u krále
ostatní listy.

CARLOS *(hledí naň s němým úžasem)*

Ale proč jsem zde?

MARKÝZ

Z opatrnosti, abys po druhé
si nebral Eboli za důvěrnici.

CARLOS *(jako kdyby byl procitl ze sna)*

Ha! Teď již chápu — svítá mi —

MARKÝZ *(jde ke dveřím)*

Kdo je tu?

VÝSTUP DRUHÝ

VÉVODA ALBA. PŘEDCHOZÍ.

ALBA *(kráčí uctivě k princovi, obrací se během celého výstupu
k markýzi zády)*

Jste volný, princovi. Král mě posílá
k vám s touto zprávou.

(Carlos hledí s údivem na markýze. Všichni mlčí.)

Při tom zároveň

jsem, princi, šťasten, že smím první být,
kdo má tu čest —

CARLOS (*pozoruje oba s krajním údivem. Po chvíli k vévodovi*)

Já byl jsem uvězněn,
jsem propuštěn a nevím ani sám,
proč se tak děje?

ALBA

Z nedopatření.

Pokud vím, princi, jakýs — podvodník
ovlivnil krále.

CARLOS

Ale že jsem zde,
to stalo se na rozkaz králův?

ALBA

Ano,

z nedopatření Jeho Veličenstva.

CARLOS

To opravdu mě mrzí — Ale když
se zmýlí král, tu králi přísluší,
by osobně svůj omyl napravil.

(*hledá markýzovy oči a dává vévodovi najevo pyšné pohrdání*)

Zde zvou mě synem dona Filipa.
A nyní na mne upírají se
pohledy pomluvy i zvědavosti.
Co učinil král ze své povinnosti,
za to ni zdáním nechci vděčit vám.
Jinak jsem ovšem rovněž ochoten
před soudem kortešů se zodpovídat —
leč z téhle ruky nepřijmu svůj kord.

ALBA

Král jistě uzná, Vaše Výsosti,
za spravedlivou tuto prosbu, když
mi dovolíte, abych doprovodit
vás k němu směl —

CARLOS

Já tady zůstanu,
dokud mě král anebo jeho Madrid

z vězení nevyvedou. Vyřídte
mu tuto odpověď.

(*Alba odejde. Ještě je ho nějakou chvíli vidět, jak zůstává v hale a
udílí rozkazy.*)

VÝSTUP TŘETÍ

CARLOS a MARKÝZ POZA.

CARLOS (*když vévoda odejde, pln očekávání a údivu k markýzi*)
Co znamená to?

Vysvětli mi to. Nejsi ministrem?

MARKÝZ

Jak vidíš, byl jsem jím.

(*přistoupí k němu, s mocným dojetím*)

Ó Carlosi,

Přec zapůsobilo to. Zdařilo se.
Je rozhodnuto. Všemohoucí Bůh
buď pochválen, že se to podařilo!

CARLOS

Co že se podařilo? Nechápu,
Co to má znamenat

MARKÝZ (*uchopí jeho ruku*)

Jsi, Carlosi,

zachráněn — volný jsi — a já —

CARLOS

A ty?

MARKÝZ

A já — a já tě tisknu na svou hrud'
po prvé právem nejúplnějším;
vždyť vykoupil jsem si to právo vším,
vším, co mi drahé je — Jak sladký, Carlosi,
jak veliký je tento okamžik!
Jsem spokojen sám se sebou.

CARLOS

Jak rázem
se změnilo tvé celé vzezření!
Tak jsem tě ještě nikdy neviděl.
Tvá prsa dmou se hrdě, zrak ti plane.

MARKÝZ

Carlosi, musíme se rozloučit.
Jen nelekej se. Mužem buď. A necht
uslyšíš cokoli, slib, Carlosi,
že neztížíš mi toto rozloučení
nezkrotným žalem, jenž je nedůstojný
velikých duší — Ztratíš, Carlosi, mě
na dlouhá léta — bláhoví to zvou
na věky.

(Carlos stáhne svou ruku nazpět, hledí na něho upřeně a neodpovídá.)

Mužem buď. Já na tobě
si velmi zakládal, ba neváhal jsem
zde s tebou strávit těžkou hodinu,
jež nazývá se, běda, *poslední* —
Ba, mohu se ti přiznat, Carlosi? —
já jsem se na ni doopravdy těšil —
Pojď, sedneme si — jsem tak unaven
a zemden.

*(přistoupí těsně ke Carlosovi, který je stále ještě zmrtověle nehybný
a nevědomky se nechá od markýze stáhnout na sedadlo)*

Kde jsi? Neodpovídáš? —
Povím vše zkrátka. Nazítří hned poté,
co jsme se tenkrát sešli v klášteře,
dal zavolat mě král. O úspěchu mém
víš ty i celý Madrid. Nevíš však,
že tajemství tvé vyradili králi,
že dopisy ze skříňky královniny
svědčily proti tobě, že jsem se
o věci té z úst jeho dověděl
a že jsem — jeho důvěrníkem byl.

*(odmlčí se, očekávaje Carlosovu odpověď; ten však setrvává ve svém
mlčení)*

632

Carlosi! Rty mé porušily věrnost.
Sám řídil jsem ten komplot, který chystal
tvou záhubu. Již příliš hlasitě
čin promlouval. A viny zprostit tě
již bylo pozdě. Zjistit jeho pomstu,
to bylo vše, co zbývalo mi; proto
stát jsem se musil nepřitelem tvým,
abych tím líp ti sloužil. — Slyšíš mě?

CARLOS

Slyším. Jen dále.

MARKÝZ

V tom jsem bez viny.
Leč záhy zradí mě ten neobvyklý lesk
královské přízně. Pověst o ní všude,
i k tobě pronikne, jak předvídal jsem.
Sveden však jemnocitem falešným,
zaslepen pyšnou touhou bez tebe
vykonat smělý skutek, zamlčím
příteli nebezpečné tajemství své.
To byla velká unáhlenost! Těžce
jsem pochybil. A jsem si toho vědom.
Má sebedůvěra, to bylo šílenství.
Neměj mi za zlé — vycházela z víry
v nepomíjivost tvého přátelství.
(zde se odmlčí. Carlosova strnulost se mění v prudké dojetí)
I stane se to, čeho jsem se bál.
Jímá tě bázeň z možných nebezpečí.
Královna v krvi — poplach v paláci —
i Lerma s neblahou svou příchylností —
mé nepochopitelné mlčení,
zmatené srdce tvé je tu jak v ohni —
Jsi na pochybách, myslíš, žes mě ztratil —
Protože však jsi příliš ušlechtilý,
než abys pozbyl víry v poctivost
přítele svého, jeho odpadnutí
ozdobíš vznešenými důvody:
pak teprve si troufáš uvěřit

633

v nevěru jeho, když i nadále,
ač nevěrný byl, smíš jej v úctě mít.
Že opustil tě přítel, vrhneš se
pak do náruče kněžně Eboli —
v náručí ďábla, nešťastníče! neboť
to byla ona, jež tě zradila.

(Carlos ustane)

Vidím, jak běžíš za ní. Mého srdce
zlá předtucha se zmocní. Jsem ti v patách.
Je pozdě. U nohou jí ležíš. Přiznání
již přešlo tvoje rty. A nelze již
tě zachránit —

CARLOS

Ne! Byla pohnuta.

Mýlíš se. Jistě byla pohnuta.

MARKÝZ

Tu tma mé smysly zacloní. Nic — nic —
bez východiska — bez pomoci — nic
kol dokola! Běs zoufalství mě žene —
tu jako bez rozumu — nasadím
na ňadra ženy dýku — Ale vtom —
vtom padne na mou duši paprsek.
Kdybych tak krále svedl s cesty? Kdybych
mu naznačil, že sám jsem viníkem?
Ať pravděpodobné to je či není! —
Pro krále Filipa to postačí,
postačí patrně, když je v tom špatnost.
Nu tedy staň se! Odvážím se toho.
Snad hrom, jenž zasáhne tak znenadání
tyrana, způsobí, že zaváhá —
a co bych si zde mohl více přát?
On bude váhat, Carlos získá čas,
by do Brabantska mohl uniknout.

CARLOS

A to — to že jsi udělal?

MARKÝZ

Já napsal

Vilému Oranžskému, že jsem zamilován
do královny, že se mi podařilo
uniknout podezření královu
tím, že stín jeho padl na tebe —
že vladař sám mi cestu umožnil,
abych se mohl stýkat s královnou.
Dodám, že strach mám, že jsem prozrazen,
že ty ses dověděl o vášni mé
a hned jsi šel ke kněžně Eboli
patrně proto, abys varoval
královnu jejím prostřednictvím — tebe
že dal jsem vsadit do vězení, ale
protože přesto vše jsem prohrál, chci
uniknout do Bruselu — Tento list —

CARLOS *(mu polekaně skočí do řeči)*

Snad nesvěřils jej poště? Přece víš,
že všechny listy do Brabant a Flander —

MARKÝZ

Dostává král — A vypadá to tak,
že Taxis již svůj úkol vykonal.

CARLOS

Ó bože, pak jsem ztracen!

MARKÝZ

Ty? Proč ty?

CARLOS

A ty jsi ztracen se mnou, nešťastníče.
Takový strašný podvod otec můj
ti nikdy neodpustí. Ne, to nikdy,
to nikdy neodpustí.

MARKÝZ

Jaký podvod?

Jsi zmaten. Vzpamatuj se! Kdo mu poví,
že to byl podvod?

CARLOS *(hledí mu strnule do tváře)*

Ptáš se, kdo? Já sám.
(Chce odejít.)

MARKÝZ

Toť šílenství. Zde zůstaň.

CARLOS

Musím jít!

Proboha, nech mne! Nezdržuj mě. Zatím
co tady meškám, najímá již vrahy.

MARKÝZ

Tím vzácnější je čas. A ještě máme
tak mnoho si co říci.

CARLOS

Co? Než on —

*(Chce opět odběhnout. Markýz jej chopí za ruku a hledí naň
výmluvně.)*

MARKÝZ

Slyš, Carlosi — I já jsem spěchal tak,
tak svědomitě, když jsi krvácel
ty za mne — jako chlapec?

CARLOS *(zůstane stát před ním dojat a všecek udiven)*

Dobry bože!

MARKÝZ

Ty pro Flandry se musíš zachránit!
Být králem, to je tvoje poslání.
Pro tebe zemřít, bylo moje.

CARLOS *(přistoupí k němu a vezme jej za ruku, pln nejvroucněj-
šího citu)*

Ne!

On neodolá! — Této šlechetnosti
on neodolá! Dovedu tě k němu.
Půjdeme k němu spolu ruku v ruce.
Řeknu mu: Otče, toto pro přítele
učinil přítel. Dojme ho to. Věř!
Není tak nelidský, můj otec. Ano!
Dojista, dojme ho to. Jeho oči
zalíjí horké slzy, odpustí
tobě i mně —

(Skrze mřížoví třesne výstřel. Carlos vyskočí.)

Ha! Po kom vystřelili?

MARKÝZ Myslím, že — po mně.

(Klesne.)

CARLOS *(padne s bolestným výkřikem vedle něho na zem)*

Milosrdné nebe!

MARKÝZ *(lámajícím se hlasem)*

Je rychlý — král — já doufal — přec jen déle —
Na záchranu svou myslí — slyšíš — matka tvá
ví o všem — já již nemohu —

*(Carlos zůstává ležet u mrtvoly jako bez života. Po jisté době vejde
král, provázen četnými grandy; při tomto pohledu zaražen ucouvne.
Obecně a hluboké ticho. Grandové se postaví do půlkruhu kolem těch
dvou a dívají se hned na krále, hned na jeho syna. Ten zde stále ještě
leží bez známky života. — Král jej pozoruje v mlčelivém zamyšlení.)*

VÝSTUP ČTVRTÝ

KRÁL. CARLOS. VÉVODOVÉ Z ALBY, FERIE a MEDINY
SIDONIE. PRINC Z PARMY. HRABĚ LERMA. DOMINGO
a četní grandové.

KRÁL *(laskavým tónem)*

Tvá prosba

je vyslyšena, infante. Jsem zde,
já osobně se všemi hodnostáři,
bych dal ti svobodu.

*(Carlos vzhledně a dívá se kolem sebe, jako by se probouzel ze sna.
Jeho oči spočinou tu na králi, tu na mrtvém. Neodpovídá.)*

Zde je tvůj meč.

Vše zavinil jen unáhlený postup.

(Přistoupí k němu, podává mu ruku a pomáhá mu vstát.)

Zde není syn můj na svém místě. Vstaň.

Již pospěš do otcovské náruče.

CARLOS *(mimovolně se nechává obejmout — náhle se však
vzpamatuje, zarazí se a zadívá se na něho soustředěněji)*
Jsi cítit vraždou. Neobejmu tě.

(Odstrčí jej; všech grandů se zmocní vzrušení.)

Ne! Zbytečně jste nad tím ohromeni!
Což učinil jsem něco strašného?
Že jsem se dotkl toho, jež sám Bůh
pomazal? Ničeho se nebojte!
Já na něj ruku nevloším. Což nemá
na čele vypáleno znamení?
To Bůh jej poznamenal.

KRÁL *(chystá se spěšně k odchodu)*

Za mnou, grandové!

CARLOS

Kam? Ani na krok, Sire —

*(Násilím jej zadržuje oběma rukama; přitom se jednou rukou dotkne
meče, který král přinesl s sebou. Meč vyjede z pochvy.)*

KRÁL

Jakže? Meč

na svého otce tasit?

(Všichni přítomní grandové vytasí svoje meče.)

Kralovražda!

CARLOS *(pevně drží krále jednou rukou, v druhé tasený meč)*

Zastrčte meče. Což si myslíte,

že zešlěl jsem? Nejsem šílenec.

Kdybych jím byl, zle byste jednali

mně připomenuvše, že na špici

zde mého meče visí jeho život.

Prosím vás, odstupte. Je třeba mít

na zřeteli mé prudké rozrušení,

v němž jsem — nuž, odstupte. Co s tímto králem

si vyřídit chci, to se netýká

přísahy vaší lenní. Pohledte,

že na prstech má krev! Jen pohledte naň!

Vidíte? A teď sem též pohlédněte —

To udělal, ten velký umělec!

KRÁL *(ke grandům, kteří v obavách o něho jej chtějí obstoupit)*

Odstupte všichni. Čeho bojíte se? —

Což nejsme syn a otec? Počkám si,

jak příroda té hanbě —

CARLOS

Příroda?

O té já nevím. Teď je heslem vražda.

Přervány byly svazky lidskosti.

A ty jsi to byl, kdo je zpřetrhal

v svých říších, Sire. Mám snad v úctě mít

to, čemu ty se vysmíváš? — Ó, vizte!

Zde vizte! Nikdy vražda taková

nebyla spáchána jak dnes — Což není Bůh?

Což smí král na světě, jež stvořil Bůh,

tak počínat si? Ptám se, není Bůh?

Ze všech, jež matky zrodily, jen jeden —

jediný zemřel takto neprávem —

Víš vůbec, co jsi učinil? — Ne, neví,

sám neví, že tu světu ukradl

život, jenž větší, dražší, šlechetnější

byl než on sám i s celou jeho dobou.

KRÁL *(mírným tónem)*

I když jsem se snad trochu unáhlil,

sluší se tobě, pro nějž jsem tak činil,

mne volat k odpovědnosti?

CARLOS

Jak? Jakže?

Jak je to možné? Nechápete, čím

mi byl ten mrtvý — Povězte mu to —

pomozte jeho vševědoucnosti

rozluštit tuto těžkou hádanku.

Ten mrtvý byl mým přítelem — A chcete

snad vědět, proč šel na smrt? Zemřel pro mne.

KRÁL

Ha, tušil jsem to!

CARLOS

Odpusť, zkrvavený,

že před těmito znesvěcují tě!

Ať tenhle velký znalec lidí studem

se propadne, že moudré šediny ty

dokázal přelstít důvtip jinocha.

Tak, Sire, my jsme byli bratry! Bratry ušlechtilějším poutem, nežli jaké příroda kuje. Jeho krásný život, to byla láska. Láskou ke mně byla veliká, krásná jeho smrt. Byl můj, když holedbal jste se, že vás má v úctě, když s pyšným vaším duchem olbřímím si pohrávala jeho výmluvnost. Domníval jste se, že ho máte v hrsti — a zatím byl jste nástroj poslušný pro jeho vyšší plány. Že jsem vězněm, to bylo předem uvážené dílo přátelství jeho. Dopis ten jen proto psal Oranžskému, aby zachránil mne — Ó bože, prvně v životě svém lhal! K mé záchraně se vrhl smrti vstříc, a podstoupil ji. Věnoval jste mu svou přízeň — a on zemřel pro mne. Srdce i přátelství své jste mu vnucoval, jen hračkou bylo mu však vaše žezlo; je odvrhl a zemřel pro mne!

(Král stojí bez hnutí, dívá se upřeně k zemi. Všichni grandové na něho hledí zaraženi a s obavami.)

Jak to bylo možné? Jak jen mohl jste uvěřit této neskonalé lži? Jak málo si vás nepochybně cenil, když řekl si, že na vás postačí ta komedie neohrabaná! O jeho přátelství jste usiloval a podlehli jste v této lehké zkoušce! Ne — ne, to nebylo nic pro vás. Nebyl to člověk pro vás! Sám to dobře věděl, když zřekl se vás i všech království. Ten jemný strunný nástroj rozdrčen byl v ruce vaší železné. Nic víc, než zavraždit jej dokázal jste.

ALBA *(nesпустиł až do této chvíle krále z očí a sledoval se zjevným nepokojem záchvěvy zračící se v jeho tváři. Nyní k němu bojácně přistoupí)*

Sire —

pryč s tímto mrtvým tichem. Rozhlédněte se kolem sebe! S námi promluvte!

CARLOS

Vy nebyl jste mu lhostejný. Již dávno měl o vás zájem. Možná, že by vás byl učinil ještě šťastným. Srdce bohaté měl, aby i vám dal z jeho přebytku. Úlomky pouhé jeho ducha byly by boha učinily z vás. Sám sebe jste oloupil — Co nyní nabídnete, abyste náhradu dal za duši, již skvěl se on?

(Hluboké mlčení. Mnozí z grandů se dívají jinam nebo si halí tváře do plášťů.)

Ó vy, co zde jste shromáždění, kteří jste oněměli hrůzou, úžasem — neodsuzujte jinocha, jenž mluví tak s otcem svým a králem — Pohledte! To pro mne zemřel! Máte slzy? Krev vám proudí v žilách, a ne žhavý kov? Sem pohledte a nesuďte mě!

(obrátil se ke králi nyní již klidněji a mírněji)

Snad

čekáte, kterak skončí tento výstup, tak trapný? — Zde je meč můj. Opět jste mým králem. Myslíte si, že se bojím snad vaší pomsty? Zabijte i mě, jako jste zabil toho nejlepšího. Pro mne již život nemá ceny. Vím to. Cím je mi život? Odříkám se všeho, co čeká mě na tomto světě. Syna si vyhledejte mezi cizími — Zde leží moje říše —

(Padne na mrtvolu a neuštmá si již ničeho, co následuje. Mezitím je z dálky slyšet zmatený hluk hlasů a vnikání velikého davu. Kolem krále je hluboké ticho. Jeho oči těkají celým kruhem, ale každý se vyhýbá jeho pohledu.)

KRÁL

Nuže? Nikdo
zde neodpoví? — Každý hledí k zemi —
tvář zakrývá si každý! — Rozsudek
je vyřčen nade mnou. V těch němých tvářích
jej čtu. Mí poddaní mě odsoudili.

(Ticho jako předtím. — Hluk se přibližuje a sílí. Mezi grandy, kteří stojí kolem, proběhne šum; obrazení se jeden na druhého s rozpačitými posunky; hrabě Lerma se posléze nenápadně dotkne vévody z Alby.)

LERMA

Toť vsutku bouře!

ALBA *(tiše)*

Tak se obávám.

LERMA

Ženou se vzhůru. Již se blíží.

V Ý S T U P P Á T Ý

DŮSTOJNÍK TĚLESNÉ STRÁŽE. PŘEDCHOZÍ.

DŮSTOJNÍK *(naléhavě)*

Vzpoura!

Kde král je?
(protlačí se shromážděním a pronikne až před krále)
Celý Madrid ve zbrani!

Dav tisícový palác obléhá,
zuřiví vojáci i luza. Práví se,
že byl princ Carlos uvězněn, že prý
je život jeho v nebezpečí. Lid
jej vidět chce, anebo celý Madrid
prý vzplane ohněm.

642

VŠICHNI GRANDOVÉ *(vzrušeni)*

Krále zachraňte!

ALBA *(ke králi, který zde stojí klidně a nehybně)*

Utecte, Sire — Hrozí nebezpečí —
Nevíme ještě, kdo dal luze zbraně —

KRÁL *(probere se ze své strnulosti, vzpřímí se a vejde majestátně mezi ně)*

Jsem ještě králem této země? Stojí
ještě můj trůn? — Ne, já již nejsem králem.
Zde tyhle baby chlapec rozbrečel.
Na výzvu čekají jen, aby odpadli
ode mne. Vzbouřenci mě zradili.

ALBA

Jak strašná, Sire, představa!

KRÁL

Hle, tam!

Tam poklekněte! Před tím kvetoucím
a mladým králem poklekněte! — Já
již nejsem nic — jen stařec bezmocný!

ALBA

Tak daleko to došlo! Španělé!
(Všichni se shluknou kolem krále a pokleknou před ním s tasenými meči. Carlos zůstane sám a všemi opuštěn u mrtvoly.)

KRÁL *(strhne si plášť a odhodí jej)*

Jej oblecte v královské roucho — Neste
jej na mé pošlapané mrtvole —
(Omdlí v náručí Alby a Lermy.)

LERMA

Na pomoc! Probůh!

FERIA

Probůh, co se děje!

LERMA

Je bez sebe —

ALBA *(nechá krále v rukou Lermových a Feriových)*

Na lože odnese jej.

Utiším zatím Madrid.

(Odejde. Odnášejí krále, a provázejí jej všichni grandové.)

643

VÝSTUP ŠESTÝ

CARLOS zůstává sám u mrtvoly. Za několik okamžiků přichází LUDVÍK MERCADO, ostýchavě se rozhlíží a stojí chvíli mlčky za princem, který jej nevidí.

MERCADO

Posílá mě
sem Její Veličenstvo královna.
(Carlos je opět odvrácen a neodpovídá mu)
Mercado je mé jméno — Lékařem
jsem u Jejího Veličenstva — zde
je svědectví.

(Ukazuje princovi pečetní prsten. — Ten setrává ve svém mlčení.)

Dnes ještě královna
chce naléhavě s vámi mluvit — je
to důležité —

CARLOS

Pro mne není již
na tomto světě pranic důležité.

MERCADO

Vzkaz, pravila, vám nechal markýz Poza —

CARLOS (rychle vstane)

Jak? Hned.

(Chce s ním odejít.)

MERCADO

Ne, ne teď, princ. Musíte
do noci vyčkat. Všechny vchody jsou
teď střeženy, jsou zesíleny stráže.
Je nemožné se dostat neviděn
tam do onoho křídla paláce.
To nadmíru je nebezpečné —

CARLOS

Ale —

MERCADO

Zde jediný je, princ, prostředek —
Jej vymyslila královna. A vám

jej navrhuje — Smělý je a zvláštní
a dobrodružný.

CARLOS

Nuže?

MERCADO

Dlouho již

koluje pověst, jak vám známo, že
duch nebožtíka císaře prý bloudí
královským hradem po klenutých chodbách
v podobě mnicha, vždycky o půlnoci.
Lid věří této pověsti a stráže
jen se strachem jdou na to stanoviště.
Jestliže odhodlání jste použít
tohoto převlečení, můžete
strážemi všemi projít bez pohromy
a dostat se do královniných komnat,
které vám otevře zde tento klíč.
Ta svatá podoba vás uchrání
před jakýmkoli přepadením. Vy však
se, princ, musíte hned rozhodnout.
Šat potřebný i masku najdete
v svém pokoji. Teď musím rychle přinést
odpověď vaší královně.

CARLOS

A kdy

se máme sejít?

MERCADO

O dvanácté.

CARLOS

Tedy

jí vyřídíte, ať očekává mne.

(Mercado odejde.)

VÝSTUP SEDMÝ

CARLOS. HRABĚ LERMA.

LERMA

Spaste se, princí. Zuří na vás král.
A v úmyslu má svobody vás zbavit —
snad dokonce vám jde i o život.
Víc neptejte se mne. Já ušel tajně,
bych varoval vás. Neotálejte
a ihned utecte.

CARLOS

Jsem v rukou božích.

LERMA

Jak královna mi právě naznačila,
dnes ještě máte Madrid opustit
a prchnout do Bruselu. Neváhejte
a neodkládejte to, věřte! Vzpouza
je pro váš útěk velmi výhodná.
Též proto královna ji podnítila,
Teď nikdo proti vám se neodvází
použít násilí. A v kartuziánském
klášteře čeká na vás pošta; zde
jsou zbraně, kdybyste snad musil —
(Podává mu dýku a tercelory.)

CARLOS

Dík,

dík, hrabě Lermo!

LERMA

Dnešní příběh váš
mě dojal až do hloubi srdce. Takto
již přátelé dnes nemilují! Všichni
vlastenci pro vás pláčí. Víc
teď nesmím říci.

CARLOS

Hrabě Lermo! Vás
ten mrtvý nazval mužem šlechtným.

LERMA

Nu, ještě jednou, princí! Šťastnou cestu.
Nastanou časy lepší; ale mne
tu nebude. Již teď vám vzdávám hold.
(Poklekne před ním.)

CARLOS *(chce jej zadržet. Velmi pohnut)*

Ne, hrabě, tak — ne tak — Vy dojal jste mě —
Nechci se poddat —

LERMA *(políbí mu nadšeně ruku)*

Králi dětí mých!

Ó, moje děti budou moci zemřít
za vás. Já nesmím. Vzpomeňte si na mne
v mých dětech — Do Španěl se navraťte
v pokoji. A na trůně Filipově
člověkem buďte. Víte, co je trpět.
Krev svého otce nikdy neprolijte!
Jen krev ne, princí! Byl to Filip Druhý,
jenž kdysi přiměl děda vašeho,
by odřekl se trůnu — Tento Filip
dnes chvěje se před vlastním synem! *Toho*
pamětliv buďte — Bůh vás provázej!

(Rychle odejde. Carlos již chce odkvapit jinými dveřmi, ale rychle se obrátí a vrhne se na zem k mrtvole markýzové, kterou ještě jednou obejmje. Pak rychle opustí místnost.)

Předpokoj u krále

VÝSTUP OSMÝ

Shluk mnoha grandů. Je večer, rozsvěcují se světla. VÉVODA
Z ALBY, VÉVODA Z FERIE *přicházejí rozmlouvajíce.*

ALBA

V městě je klid. Jak dařilo se králi,
když odcházel jste?

FERIA

V hrozné náladě byl.

Zamkl se. Nechce vidět nikoho,
i kdyby cokoliv se přihodilo.
Ta markýzova zrada od základu
jej proměnila. Není k poznání.

ALBA

Já k němu musím. Tentokráte jej
nemohu šetřit. Bylo učiněno
teď právě důležité odhalení —

FERIA

Zas odhalení?

ALBA

Jakýs kartuzián
se tajně vplíží k princovi do pokoje
a vzbudí pozornost mých strážů tím,
že s podezřelou zvědavostí dá
si vyprávět o markýzově smrti.
Jej zadrželi a prohlédají. Strach
ze smrti vynutí mu doznání,
že u sebe má velmi cenné listy,
jež zemřelý mu kázal odevzdat
do rukou princových v tom případě —
kdyby on sám se do západu slunce
osobně k němu nedostavil.

FERIA

Nuže?

ALBA

A v těchto listech stojí psáno, že
má Carlos mezi půlnocí a ránem
opustit Madrid.

FERIA

Jak?

ALBA

Že v Cádizu
s plachtami napjatými kotví loď,
aby jej dopravila do Vlissingen —

648

že nizozemští stavové jen na něj
čekají, aby španělské jho svrhli.

FERIA

Ha! Co to znamená?

ALBA

A další listy

hlásí, že loďstvo Solimanovo
již z Rhodu vyplulo — by napadlo
ve Středozezemním moři španělského
mocnáře podle uzavřené smlouvy.

FERIA

Jak, je to možné?

ALBA

Právě z těchto listů
teď pochopil jsem cesty, které konal
po celé Evropě ten Maltézan.
Nešlo zde o nic menšího než získat
do boje za osvobození Vlámů
severské všechny mocnosti.

FERIA

On tohle!

ALBA

A dál je k oněm listům připojen
podrobný plán té celé války, která
má Nizozemí navždy oddělit
od monarchie španělské. Nic, pranic
tu není opomenuto, je zde
vše propočteno, útok, obrana,
jsou uvedeny přesně všechny zdroje
i všechny síly země, zásady,
jichž nutno dbát, i všechny smlouvy, které
je třeba uzavřít. Plán ďábelský,
leč vpravdě — dokonalý.

FERIA

Jaký zrádce!

Jak dokonale maskovaný!

649

ALBA

V listě
tom tajná rozmluva se připomíná,
k níž se má sejít večer před útekem
princ se svou matkou.

FERIA

Jak? Vždyť je to dnes!

ALBA

Dnes o půlnoci. Rozkazy jsem vydal
pro tento případ. Sám teď vidíte,
jak je to naléhavé. Ani okamžik
tu nelze ztratit — Otevřete mi
hned králův pokoj.

FERIA

Nikdo nesmí vstoupit!

ALBA

Vejdu tam sám — rostoucí nebezpečí
omluví tuto smělost —
(*Jak jde ke dveřím, dveře se otevrou a vyjde král.*)

FERIA

Ha, on sám!

V Ý S T U P D E V Á T Ý

KRÁL a PŘEDCHOZÍ.

(*Všichni se při pohledu naň uleknou, ucouvnou a uctivě jej nechají
projít středem. Jde jako ve snu, jako náměštný. — Jeho oděv
a jeho vzezření nesou ještě stopy nepořádku po předchozí mdlobě.
Pomalým krokem míjí přítomné grandy, na každého z nich se upřeně
podívá, aniž kohokoli vnímá. Posléze se zamýšlen zastaví, oči má
sklopeny, až se začne jeho niterné vzrušení projevovat slovy.*)

KRÁL

Vydej mi toho mrtvého. Já musím
jej dostat nazpět.

DOMINGO (*tiše k vévodovi z Alby*)

Jen ho oslovte!

KRÁL (*jako prve*)

Mnou pohrdl a zemřel. Musím jej
mít nazpět. Jinak musí o mně smýšlet.

ALBA (*bojácně přistoupí*)

Sire —

KRÁL

Kdo mluví?

(*dlouze se rozhlíží kolem*)

Zapomněli jste,

kdo jsem? Proč nepoklekneš, bídáku?
Jsem dosud králem. Poslušnost chci vidět.
Což kdekdo přezírá mě, když mnou jeden
pohrdl?

ALBA

Víc ni slova o něm, králi!
Nepřítel nový, vážnější než on
povstává v srdci naší říše —

FERIA

Carlos —

KRÁL

Měl přítele, jenž na smrt pro něj šel —
pro něj! A se mnou by byl kraloval! —
Jak na mne hleděl svrchu! Takto hrdě
ni král sám s trůnu neshlíží. Jak zjevně
byl pyšný na to, čeho dosáhl!
Bol jeho svědčil o tom, co tu ztratil.
Tak nepláče se jen tak pro nic za nic —
Kéž žil by! Dal bych za to Indii.
Jak bezútešný je Bůh všemohoucí,
když nedokáže ani prodloužit
své rámě do hrobu a napravit
to jedno nepatrné přenáhlení
s životem lidským! Mrtví neobživnou.
Kdo může říci mi, že šťasten jsem?

Je v hrobě člověk, který odepřel
mi úctu. Co mi po těch, kteří žijí?
Duch jedinečný, svobodný zde stanul,
jediný muž v mém celém století —
Jediný — Ten mnou pohrdne a zemře.

ALBA

Pak tedy my jsme žili nadarmo! —
Do hrobu ulehňeme, Španělé!
I po smrti nám srdce královo
ten člověk odnímá!

KRÁL (*usedne, podepře si rukou hlavu*)

Jen kdyby *pro mne*
byl takto zemřel! Miloval jsem jej,
měl jsem ho velmi rád. Mně dražší byl
než syn. V tom jinochu mi vzházelo
krásnější, nové jitro. Kdo ví, co
bych mu byl dal. Byl mojí první láskou.
Ať prokleje mě celá Evropa!
Evropa ať si proklíná. Já vděk
jen od něho jsem si chtěl zasloužit.

DOMINGO

Co očarovat mohlo —

KRÁL

Komu však
přinesl tuto oběť? Tomu chlapci,
synovi mému? Ne! To nevěřím.
Pro chlapce přece nikdy nezemřel by
takový Poza. Srdci Pozovu
by nepostačil jenom sporý plamen
přátelství. Bilo pro veškeré lidstvo.
Miloval svět a jeho budoucnost.
Pro jeho štěstí našel si ten trůn —
že by jej minul bez povšimnutí?
Tu velezradu na člověčenstvu,
tu by si Poza nikdy neodpustil!
Ne, znám jej lépe. Neobětoval
Filipa Carlosovi, ale starce

jinochu, svému žáku. Otcovo
zapadající slunce málo dá
novému dílu. Je s ním třeba vyčkat,
až vzejde slunce jeho syna, které
již záhy zasvitne — Ó, je to jasné!
Na moje odstoupení čekal.

ALBA

Přečtete

si potvrzení toho v těchto listech.

KRÁL (*vstane*)

Těž mohl se však přepočítat. Ještě,
ještě jsem zde. Dík, přírodo! A cítím
v svých šlachách sílu mladistvou. A chci
jej vydat posměchu. Nechť jeho ctnost
je pouhou fantasií blouznivce.
Nechť jeho smrt je smrtí bláznovou.
Nechť jeho pád je strašný pro přítele
i celý jeho věk! Teď uvidíme,
co proti mně lze dokázat. Je svěť
na jeden večer ještě můj. A chci
jej využít, ten večer, aby po mně
po deset lidských věků nemohl
na tomto spáleništi sklízet nic
nižádný sadař. Obětoval mě
své modle, lidstvu; lidstvo za něho
nechť pyká mi! — A — začnu s jeho loutkou.

(*k vévodovi z Alby*)

Co o infantovi jste říkal? Opakujte
mi to. Co odhalí mi tyto listy?

ALBA

V těch listech, Sire, obsažen je odkaz
markýze Pozy princí Carlosovi.

KRÁL (*pročítá zběžně papíry, při čemž jej všichni přítomní napjatě
sledují. Po přečtení papíry odloží a přechází mlčky po pokoji*)

Inkvisitora kardinála mi
hned zavolejte. Že ho dávám prosit,
by věnoval mi pouhou hodinu.

(Jeden z grandů odejde. Král vezme opět papíry, čte dál a znovu je odložit)

Dnes v noci tedy?

TAXIS

Ve dvě hodiny
má čekat pošta před tím klášterem.

ALBA

A lidé, vyslaní mnou, viděli,
jak odnášeny byly do kláštera
potřeby na cestu, se znakem koruny.

FERIA

Těž velké částky peněz byly pryč
na královnino jméno opatřeny
u maurských agentů a mají být
později vyzvednuty v Bruselu.

KRÁL

Kde naposled byl infant?

ALBA

U mrtvého.

KRÁL

Je dosud světlo v královniných síních?

ALBA

Naprosté ticho je tam. Propustila
též komorné své dřív než obvykle.
Když vévodkyně Arcos odešla
poslední z její ložnice, již spala.

(Vejde důstojník tělesné stráže, vezme vévodu z Ferie stranou a tiše s ním hovoří. Feria zaražen se obrátí k vévodovi z Alby. Ostatní se natlačí kolem nich, nastane šum.)

FERIA, TAXIS, DOMINGO *(současně)*

Toť zvláštní!

KRÁL

Co se to zde děje?

FERIA

Sire,

sdělení vskutku neuvěřitelné —

DOMINGO

Dva Švýcaři, co právě ze stráže jdou,
hlásí — je směšné opakovat to.

KRÁL

Nu?

ALBA

Že pryč v levém křídle paláce
duch císařův se náhle objevil
a kolem nich pryč přešel odhodlaně
a slavnostně. A tuto zprávu rovněž
hlásí i další stráže, které jsou
po pavilónu rozestaveny,
a dodávají, že to zjevení
pryč zašlo do pokojů královniných.

KRÁL

A v jaké podobě se objevilo?

DŮSTOJNÍK

V témž oděvu, jež naposledy v Juste
měl na sobě co jeronýmský mnich.

KRÁL

Jak, mnich? To tedy stráže znaly jej,
když ještě živ byl? Vždyť jak jinak by
věděly, že to právě císař je?

DŮSTOJNÍK

Že to byl císař, toho důkazem
pryč bylo žezlo, které nesl v rukou.

DOMINGO

Jak praví pověst, mnohokrát již
byl viděn v této podobě.

KRÁL

A nikdo

jej neoslovil?

DŮSTOJNÍK

Nikdo netroufal si.

Stráže se modlily a propustily
jej s úctou mezi sebou.

KRÁL

Zjevení
zmizelo v královniných komnatách?

DŮSTOJNÍK

Do královnina předpokoje vešlo.
(*Všichni mlčí.*)

KRÁL (*rychle se obrátí*)
Co říkáte?

ALBA

My, Sire, ani slovo.

KRÁL (*po chvíli rozmyšlení k důstojníkovi*)
Nechť gardy mé do zbraně nastoupí,
nechť stráž všechny vchody k tomu křídlu.
Mám chuť si s tímto duchem promluvit.
(*Důstojník odejde. Hned nato páže.*)

PÁŽE

Kardinál inkvizitor, Sire!

KRÁL (*k přítomným*)
Nás opusťte.

(*Kardinál nejvyšší inkvizitor, devadesátiletý slepý stařec, opírá se o hůl a je veden dvěma dominikány. Jak prochází řadami grandů, vrhají se všichni před ním na zem a dotýkají se lemu jeho roucha. Dává jim své požehnání. Všichni odejdou.*)

VÝSTUP DESÁTÝ

KRÁL a NEJVYŠŠÍ INKVISITOR.

(*Dlouhé mlčení*)

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Před králem stojím?

KRÁL

Ano.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

To jsem již věru ani nečekal.

KRÁL

Dnes jako kdysi v letech minulých
zas infant Filip rady žádá si
od svého učitele.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Veliký
váš otec Karel a můj žák, ten nikdy
mé rady nepotřeboval.

KRÁL

A proto
byl mnohem šťastnější. Já, kardinále,
jsem spáchal vraždu, nemám pokoje —

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

A proč jste se té vraždy dopustil?

KRÁL

O podvod běží, podvod bezpříkladný —

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Vím o něm.

KRÁL

Víte? Od koho? Jak dlouho?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Vím léta již, co vy dnes od večera.

KRÁL (*s údivem*)

Vy jste již věděl o tom člověku?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Je život jeho zapsán od počátku
až do konce ve svatých záznamech
vedených v Santa Casa.

KRÁL

A on zůstal
přec na svobodě?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Provaz, na kterém
se zmítal, dlouhý byl, leč přepevný.

KRÁL

Vždyť byl již za hranicemi mé říše.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Nechť kdekoli byl, byl jsem tam i já.

KRÁL (*pohněván přechází po pokoji*)

Tak, bylo známo, kdo mě v rukou má —

Proč tedy nebyl jsem včas upozorněn?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Já opětuji tuto otázku —

Proč jste se neptal *vy*, když do náručí

jste se mu vrhl? Dobře jste ho znal!

Jediný pohled stačil, že je kacír. —

Kdo dovolil vám skrývat tuto obět

před svatým úřadem? Je dovoleno

si s námi takto pohrávat? Když král

se snížil k roli přechovavače —

a za našimi zády domlouvá

se s úhlavními nepřáteli církve,

co bude potom s námi? Jestliže

jediný člověk dojde milosti,

jakým pak právem byly statisíce

obětovány?

KRÁL

Těž byl obětován.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Ne, zavražděn byl — hříšně! neverejně! —

Krev, která měla téci k naší slávě,

jen potřísnila ruku vražedníka.

Ten člověk patřil nám — Kdo *vám* dal právo

porušit řádu svaté vlastnictví?

Byl určen k tomu, zemřít naší rukou.

Bůh daroval jej zájmům naší doby,

by postavil ten vypínavý rozum

na pranýř hanby se vši slávou tak,

jak jeho ducha zneuctil. To byl

můj záměr dobře uvážený. Teď

je mnohaletá práce zmařena!

My oloupeni jsme, a vy teď máte

jen ruce krvavé.

KRÁL

Mne strhla vášeň.

Odpusť mi.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Vášeň? — To by odpověděl

snad infant Filip. A což jenom já

jsem zestárl snad? — Vášeň!

(*rozhořčeně vrtí hlavou*)

To již rovnou

dej svobodomyšlnost říším svým,

když sám jsi spoután svými okovy.

KRÁL

Jsem v těchto věcech ještě nezkušený.

Buď ke mně shovívavý.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Nikoli!

Jsem s vámi nespokojen. — Zhanobit

tak celou dosavadní vládu svou!

Kde zůstal Filip, jehož pevná duše

jak stálice na nebi beze změny

věčně se sama kolem sebe točí?

Zapadla celá vaše minulost?

Což ve chvíli, kdy jste mu podal ruku,

svět nebyl světem již? Jed nebyl jedem?

Či padla přehrada snad mezi dobrem

a zlem, a lží a pravdou? Čím by bylo

pak předsevzetí a čím vytrvalost,

čím mužná věrnost, kdyby v slabé chvílce

se rozplynul řád šedesátiletý

jak ženský rozmar?

KRÁL

Jemu do očí

jsem hleděl — Musíš omluvit mě tím,

že jsem se vrátil do smrtelnosti.

V tvé srdce chybí světu jeden vstup.

Tvé oči vyhaslé jsou.

NEJVYŠŠÍ INKVISITÖR

Čím vám mohl
být onen člověk? Mohl ukázat
vám nenadále něco nového?
Neznáte fanatiky, novotáře?
Tak nezvykle zní sluchu vašemu
řeč honosná těch, kdož chtí změnit svět?
Když budova vašeho přesvědčení
se zřítí slovem — proč jste podepsal,
tak ptát se musím, smrti rozsudek
nad stotisícem slabých duší, které
jste neupálil pro nic horšího?

KRÁL

Po člověku jsem zatoužil. A vaši
Domingové —

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Nač lidé? Lidé jsou
pro vás jen čísla, více nic. Což musím
poznovu opakovat základy
umění vládnout s žákem šedovlasým?
Bůh pozemský nechť nepožaduje,
co může mu být odepřeno. Když
se soucitu *vy* doprošujete,
což nepřiznáváte tím zároveň,
že lidé ostatní vám rovni jsou?
Pak chtěl bych vědět, jaká vlastně práva
nad těmi máte, kteří jsou vám rovni?

KRÁL (*vrhne se do křesla*)

Jsem člověk malý, cítím to — Ty žádáš
od stvořeného sílu stvořitele.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Ne, Sire, vy mě neobelstíte.
Já prohlédl vás — Chtěl jste uniknout nám.
Vás tlačí řádu těžké okovy;
vy volný chtěl jste být a sám.

(*Odměti se. Král se neozve.*)

Jsme pomstěni. — A poděkujte církvi,
že vás jen jako matka potrestala.
Tím trestem pro vás ten byl, jež jste zvolil,
jež slepě zvolit my jsme nechali vás.
Jste poučen. Teď vracíte se k nám —
Dnes kdybych nestál před vámi, ví bůh,
stál byste vy tak zítra přede mnou!

KRÁL

Dost už těch řečí! Kněže, mírni se!
To nestrpím. A nedovolím, aby
se tímto tónem se mnou mluvilo.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Proč vyvoláváte stín Samuelův? —
Dva krále dal jsem španělskému trůnu
a doufal jsem, že tady zůstavím
po sobě dílo pevných základů.
Teď vidím, že je všecko ztraceno;
Don Filip sám mou stavbou otrásl.
A nyní, Sire — Nač jsem pozván byl?
Co učinit mám? — Nejsem ochoten
chodit sem znovu.

KRÁL

Jednu práci ještě,
již poslední — pak můžeš klidně zemřít.
Pryč se vším, co zde bylo, uzavřeme
již mezi sebou mír — Jsme smířeni?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Když pokorně se Filip podrobí.

KRÁL (*po odmlce*)

Syn chystá vzpouru.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

A co zamýšlíte?

KRÁL

Nic — nebo vše.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR

Co znamená zde vše?

KRÁL
Nechám ho prchnout, nemohu-li poslat
ho na smrt.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR
Nuže, Sire?

KRÁL
Můžeš pro mne
založit novou víru, která by
obhájit mohla vraždu jediného
dítěte?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR
Zemřel na kříži syn boží,
by věčnou spravedlnost usmířil.

KRÁL
Chceš celé Evropě ten názor vštípit?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR
Všude, kde kříž je uctíván.

KRÁL
Vždyť zhřeším
i proti přírodě — ten mocný hlas
chceš také umlčet?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR
Hlas přírody
je bez významu před vírou.

KRÁL
Pak vkládám
svůj úřad soudcovský v tvé ruce — Mohu
být při tom stranou?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR
Přenechte jej mně.

KRÁL
Je jediným mým synem — Komu zde
vše zůstavím?

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR
Líp zkáze naprosté
než svobodě.

KRÁL (*ustane*)
Jsme dohodnuti. Pojdte.

NEJVYŠŠÍ INKVISITOR
Kam?

KRÁL
Přijmout oběť z vlastní ruky mé.
(*Odvádí jej.*)

Královnin pokoj

VÝSTUP POSLEDNÍ

CARLOS. KRÁLOVNA. *Nakonec KRÁL se svým doprovodem.*

CARLOS (*v mnišském oděvu, na obličejích masku, kterou právě snímá, pod paží obnažený meč. Je úplná tma. Přistoupí ke dveřím, které se otevrou. Vyjde královna v nočním úboru, s hořící svíčkou. Carlos před ní poklekne.*)
Alžběto!

KRÁLOVNA (*hledí na něho s tichou bolestí*)
Tak se opět shledáváme?

CARLOS
Tak tedy opět shledáváme se!
(*Ticho*)

KRÁLOVNA (*snaží se ovládnout*)
Již povstaňte! My jeden druhého
nesmíme rozcítlivět, Carlosi.
Veliký mrtvý nechce slaven být
slzami bezmoci. Nechť slzy platí
bolestem menším! — On se obětoval
jen pro vás! Vykoupil svým drahým životem
váš život — A že tato krev by byla tekla
jen pro přeludy? — Carlosi! Já za vás
se zaručila, zemřel radostněji.
Chcete snad lhářku ze mne učinit?

CARLOS (*se zanícením*)

Chci postavit mu pomník, jaký dosud
žádnému králi nebyl postaven —
Ráj musí vzkvést nad jeho popelem!

KRÁLOVNA

Tak jsem to chtěla! Proto umíral!
Mne vybral si za vykonavatelku
své vůle poslední. A budu vám ji
vždy připomínat. Budu o to dbát,
abyste splnil svoji přísahu. —
A ještě jeden odkaz vložil mi
do rukou před svou smrtí — Dala jsem
mu slovo — Proč to zamlčet? On dal
mi svého Carlose — Chci čelit klamu —
již nebudu se lidí strachovat.
Jak přítel budu statečná. Nechť mluví
mé srdce. Ctností naši lásku zval?
Já věřím mu a nechci srdce své —

CARLOS

Královno, dost — Já pohřížen jsem byl
v hluboký těžký spánek. Miloval jsem —
Teď probudil jsem se již. Zapomeňte
na to, co bylo! Zde vám navracím
dopisy vaše. Zničte moje. Již
strach nemějte z mých příliš prudkých citů.
To přešlo. Oheň čistý prozářil
mou celou bytost. Moje vášně dlí
u mrtvých v hrobě. Teď již žádná touha
pozemská moje srdce nerozdělí.

(po chvíli ticha ji vezme za ruku)

Rozloučit jsem se přišel — matko, teď
uznávám konečně, že existuje
zde vyšší dobro, o něž usilovat
je třeba víc než o tebe — Noc krátká
línému běhu let mých dala křídla
a předčasně mi dala dozrát v muže.
Pro tento život nemám jiný úkol

než jeho vzpomínat! Co sklízet chtěl jsem,
to vše už je to tam —

(přistoupí ke královně, která si zakrývá tvář)
Což neřeknete

mi, máti, pranic?

KRÁLOVNA

Neohlížejte se
na moje slzy, Carlosi — já jinak
nemohu — věřte, obdivuji se vám.

CARLOS

Vy jediná jste byla zasvěcena
v náš svazek bratrský — a zůstanete
mi *proto* drahou po celý můj život.
A jako včera nedokázal jsem
svou lásku k vám pro jinou ženu zradit,
tak ani přátelství k vám nezradím —
Svatou však vdova královská mi bude,
kdyby mě osud na trůn povolal.

*(Král provázený nejvyšším inkvizitorem a svými grandy, se objeví
v pozadí, aniž je zpozorován.)*

Odcházím ze Španěl a nikdy již
neuzřím svého otce — nikdy již
na tomto světě. Nemám ho již v úctě.
Cit přirozený odumřel v mém srdci —
Buďte mu ženou zas. Vždyť ztratil syna.
K svým povinnostem navraťte se — Spěchám
zachránit lid svůj utlačovaný
z područí tyranského. Madrid mě
buď jako krále uvidí, anebo
mě neuvidí nikdy. Rozlučme se!

(Políbí ji.)

KRÁLOVNA

Carlosi! Co to ze mne činíte? —
Já bych se povznést nedokázala
k té mužné velikosti; ale mohu
vás aspoň chápat, vám se obdivovat.

CARLOS

A nejsem silný, Alžběto? Vždyť držím
vás v náručí, a přece neváhám.
S tohoto místa by mě ještě včera
neodervaly hrůzy blízké smrti.

(pooděje od ní)

To přešlo. Nyní čelit dovedu
všeliké sudbě smrtelné. Já držel
vás v náručí a nezaváhal jsem —
Jen tiše, tiše! Nic jste neslyšela?

(Odbíjí hodiny)

KRÁLOVNA

Já slyším pouze tento strašný zvon,
jenž vyzvání nám na rozloučenou.

CARLOS

Dobrou noc tedy, matko. Dostanete
ode mne z Gentu dopis, kterým
ve známost bude dáno tajemství
našeho vztahu. Nyní veřejně
podstoupím zápas s donem Filipem.
Nechť od nynějška není tajností
již mezi námi. Nemusíte se
ostýchat lidí — Toto poslední
buď podvod můj.

(Chce sáhnout po masce. Král stojí mezi nimi)

KRÁL

Je poslední!

(Královna klesá ve mdlobách)

CARLOS *(běží k ní a bere ji do náručí)*

Je mrtva?

Ó nebesa a země!

KRÁL *(chladně a tiše k nejvyššímu inkvizitoru)*

Kardinále,

já své jsem vykonal. Teď konejte vy svoje.

(Odejde.)

Konečné znění *Dona Carlose* je výsledkem četných autorových úprav, krácení a změn. Začal na této hře pracovat záhy po dokončení *Loupežníků*, nad nedokončeným ještě *Fiescem*, když mu bylo třiaadvacet let. Když během pětileté práce dospěl přibližně do poloviny svého díla, k velké audienční scéně ve třetím dějství, uvědomil si, že takovýto rozsah práce by znemožnil její uvedení na jeviště. Ale i po podstatném krácení má první knižní vydání hry v roce 1787 značný rozsah, 6283 veršů. Schiller zpracovává současně *Dona Carlose* i v *prozaické* versi, neboť byl velmi nespokojen s tím, jak herci v jeho době přednášeli na jevišti verše. Ale Schiller se i pak stále znovu vrací k *Donu Carlosu*, znovu jej upravuje a hlavně zkracuje. Jsou to vydání z let 1801, 1802, 1805, která dávají této hře její dnešní podobu. Lze říci, že *Don Carlos* je dílo, kterým se básník zabývá a k němuž se vrací po celý svůj život, od jinošských let až do smrti.

Don Carlos je prvním veršovaným dramatem Schillerovým. Po této stránce byl jen Lessing jeho předchůdcem svým *Moudrým Nathanem*. Schiller si tu zvolil pětistopý jambický nerýmovaný verš, který je nepravděelně zakončen tu přízvucnou, tu nepřívzucnou slabikou. Tu a tam básník verš i prodlužuje, někdy jej i krátí. Náš překlad se snaží zachovat tento rytmus i v českém znění. Knižně byl u nás vydán *Don Carlos* jen v roce 1908 v Telči v překladu Aloise Tvrčka. Na našich divadlech byl hrán v nejrůznějších dramaturgických úpravách, které celou hru podstatně krátí, což je vzhledem k jejímu rozsahu celkem pochopitelné.

Důvod, proč nebyl *Don Carlos* u nás zejména dříve více hrán, je pravděpodobně především v jeho ostrém proticírkevním postoji, který je jednou z vůdčích idejí této hry, i když se Schiller snažil tento tón v pozdějších úpravách poněkud oslabit. Je nepochybně ve světové literatuře málo dramát, které by s takovou přesvědčivostí dovedly ukázat pravou tvář vysoké církevní hierarchie, jak to dokázal Schiller právě zde. V postavách Dominga a zejména nejvyššího inkvizitora odhalil Schiller geniálně metody činitelů katolické církve, kteří stojí v pozadí politických dějů a řídí intrikami, terorem a síti nadhaněčů politiku vlád nejen v době vrcholné inkvisice ve Španělsku, ale i později.

Méně časté uvádění *Dona Carlose* na české jeviště je nepochybně také důsledkem jeho značné složitosti i velkého rozsahu. Nejzdařilejší dramaturgickou úpravu provedl až dosud berlínský herec a režisér Wolfgang Langhoff, v jehož podobě byla dramatická báseň *Don Carlos* v posledních letech uvedena i na některých českých divadlech. Langhoff ve své úpravě nejen škrtá, ale vrací se i ke starším versím *Dona Carlose* a ruší některé škrtky, které provedl Schiller ve svých pozdějších úpravách.

První vydání, jak už bylo řečeno, vyšlo v roce 1787 v Göschenově

nakladatelství v Lipsku. V témž roce byla hra také po první uvedena na jeviště. Protože se proti hře, některým jejím postavám a dějovým zvratům ozvaly některé kritické hlasy, napsal Schiller hned po prvním vydání *Dona Carlose* řadu esejů, ve kterých vysvětluje a obhajuje své dílo. Tyto *Listy o Donu Carlosovi*, uveřejněné nejprve ve Wielandově *Merkuru* (1788) a pak v *Menších prozaických spisech* (1792), jsou významným svědectvím Schillerovy literární metody. Těchto dvanáct listů vyšlo spolu s prvním vydáním tohoto překladu *Dona Carlose* v nakladatelství Orbis v r. 1955.

První dějství

423 V Langhoffově dramaturgické úpravě začíná hra podle starší verze Carlosovými slovy:

„Ten špion špionský mě všude sleduje
jak boží soud.“

Tento začátek uvádí diváka rázem do prostředí španělské inkvisice a ukazuje správný vztah mezi donem Carlosem a královým zpovědníkem Domingem.

Domingo — jméno zakladatele dominikánského řádu. V Goethově *Egmontu* se králův zpovědník jmenuje Freneda.

Aranjuez — španělské město na jih od Madridu, založené Filipem II., jarní sídlo španělského královského dvora. V době, kdy hra začíná, je tento tradiční každoroční králův pobyt v Aranjezu u konce.

Hold, o kterém zde Domingo mluví, složili donu Carlosovi roku 1560 pouze stavové aragonští, nikoli *šest království*, jimiž byly Španělsko, Jeruzalém, Sardinie, Sicilie, Majorka a Minorka.

424 *vražda matky* — první žena Filipa II., Marie, zemřela čtvrtý den po Carlosově narození.

426 *purpur* — znamená zde kardinálskou hodnost, kterou by Domingo zřejmě rád získal.

429 *provincie flanderské a Brusel* — zde míněno celé Nizozemí, kde vzplanul odboj proti Filipovi.

Alcalá — město na východ od Madridu, kde byla universita, přeložená později do Madridu.

431 *česká královna* — Marie, sestra Filipa II., žena Maxmiliána II.

436 *na dvoře Jindřichově* — míněn zde Jindřich II., král francouzský, Alžbětin otec.

438 *trappisté* — řád s neobvyčejně přísnou řeholí, nazvaný podle normandského kláštera La Trappe.

Pardo — královský letohrádek, založený Karlem V., severně od Madridu.

- Plaza Major* (špan.) — Velké náměstí.
autodafé — z lat. actus fidei, t. j. výkon víry: upalování kacířů na základě slavnostního rozhodnutí inkvisice.
- 439 *Gomez* — který se zde uchází o ruku princezny Eboli, byl podle historické skutečnosti jejím manželem.
- 440 *královna matka* — Kateřina z Medici, která vládla po smrti svého manžela Jindřicha II. v zastoupení svého syna Karla IX.
- 441 *turnaj v Remeši* — byl uspořádán u příležitosti sňatku Filipa II. a Alžběty.
- 442 *Kastilie Stará a Nová*, střední část Španělska, zde míněno Španělsko vůbec.
Valois — královská dynastie, která vládla ve Francii od roku 1328.
- 444 *Mirandola* — malé město v severní Itálii, nedaleko Modeny.
ghibellini — politická strana v Itálii ve 12. až 15. století, jejímiž členy byli šlechtici stojící proti straně *guelfů*, straně papežské.
- 450 *Vím, která Filip umí milovat* — v původní podobě hry mluvil don Carlos mnohem ostřeji:
- ... Všemocná příroda, —
 takový výtvar, jaký po staletí
 se nezdařil — a teď, teď! Pro hanebný
 mír obětována za dveřmi kabinetu
 a při hře v kostky, rady, preláty
 určena stát se družkou jeho moci,
 kramářsky vyhandlována a po lítkupu
 dodána tomu, který si ji koupil.
 Takto se žení král!...
- 450 *Kdo řekl vám, že hoden soucitu je život můj po boku Filipově?* — královna se tu snaží ukázat, že si krále váží, že ho ctí, i když její srdce mluví jinak. V původním znění *Dona Carlose* mluví také královna mnohem otevřeněji a říká Carlosovi přímo, že krále nemiluje. Filipovo stáří, 60 let, neodpovídá ovšem historické skutečnosti; v době, kdy se drama odehrává, bylo mu teprve 41 let.
- 452 *zničit ohněm nařízení, jež dal nebožtík* — míněna závěť Carlosova děda, Karla V.
Escorial — královský palác v Madridu, který dal postavit Filip. Ostatky Karla V. byly sem uloženy až najednou s ostatky Alžběty a Carlose v roce 1573 do chrámu San Lorenzo al Real, který je součástí Escorialu.
- 456 *Princezna Eboli* je na některých místech nazývána *kněžnou*. Rozpor vyplývá z několikerého zpracování dramatu. V konečné versi ponechal autor obojí označení.
- 458 *grandové* — nejvyšší španělská hodnost, kterou měli příslušníci královské rodiny a přední šlechtici.

- 459 *velkou přísahu, s níž každý král se více zaslíbil* — byl to pouze Filip II. a nikdo jiný, kdo přísahal, že bude chránit inkvisici.
Peru — země zlata, kterou dobyl Pizzaro r. 1531.

Druhé dějství

- 466 *vaše dvořany* — zde i dále míněni především Domingo a Alba.
- 470 *Brabantsko* (tehdy brabantské vévodství) a *Flandry* — nizozemské provincie, kde nejdříve vypuklo povstání.
- 475 *Saint Quentin* — město v severní Francii, kde roku 1557 zvítězilo španělsko-nizozemské vojsko nad Francouzi. Vítěznou armádu vedl tehdy hrabě Egmont. Na tuto bitvu vzpomíná také Filip v pátém výstupu třetího dějství, když najde ve svém seznamu jméno hraběte Egmonta, jednoho z vůdců nizozemského povstání.
- 480 *vás znají v Německu* — narážka na Albovo řádění mezi německými protestanty, na kterých se dopustil velkých ukrutností ve válce šmalkaldské (1546–47).
- 481 *kolik nocí u krásné portugalské choti své, u vaší matky* — rozuměj: by byl dal Filip za Albovo rámě, t. j. kdyby byl Filip mohl získat mne, Albu, za vojevůdce, byl by se rád vzdal rozkoší se svou první ženou, Marií, a Carlos by se ani nebyl narodil. Blíže je tento obraz vysvětlen dále: *jak mnohem rychleji lze světu krále dát než králi svět. dvě kapky* — t. j. oleje, kterým se pomazává král.
- 495 *Zlato Rialta* — připomíná se tu scéna ze Shakespearova *Othella* a povídka, podle níž přinesl jistý Žid do Benátek perly. Když nemožl největší z nich prodat za cenu, kterou stanovil, hodil ji do moře. Toto moře je *bohaté*, protože je v něm skryto nesčíslné množství takových perel. Rialto je hlavní most přes Canal grande v Benátkách.
- 503 *Náhlý začátek desátého výstupu je způsoben kráčením, které tu básník provedl, také dialog mezi Albou a Domingem byl značně rozsáhlejší.*
- 505 *a přitom být bez naší svaté víry* — za touto větou byl původně verš: „Jemu je ničím svaté náboženství.“
- 507 *lilie Valois* — lilie byly v erbu rodu Valois, míněna je královna Alžběta.
- 515 *Manzanares* — řeka, protékající Madridem, vlévá se u Aranjuezu do řeky Jaramy.
- 516 *hóra* (lat.) — modlitba, určená na stanovenou hodinu dne.
- 524 *myšlenka smělá* — t. j. aby princ uprchl do Nizozemí a postavil se v čelo povstání.
don Raimond Taxis — Rod Thurn-Taxisů vytvořil za vlády Maxmiliána I. poštovní spojení mezi Bruselem a Vídní a dlouhou dobu pro sebe udržel výsadu poštovního styku.

- 533 *kdy jsem ji přijal z vašich rukou v Madridu* — Alba přivedl Alžbětu do Madridu z Paříže, kde zastupoval krále při slavnostních zásnubách.
- 534 *vy... velmi moudře hovoříte* — královo přerušení Alby je projevem uražené ješitnosti. Alba ve snaze dosáhnout co největšího efektu a vzbudit či rozdmýchat královu žárlivost, zde ve svém úsilí přehnal.
- 542 Admirál *Medina Sidonia* oznamuje zkázu španělského loďstva, ke které ve skutečnosti došlo až o dvacet let později, v roce 1588.
- 543 *matka prince z Parmy* — Filipova nevlastní sestra Markéta, která byla místodržící v Nizozemí do roku 1562.
- calatravský řád* — byl založen v roce 1158 a měl za úkol hájit Calatravskou pevnost proti Maurům. Později se stal rytířským řádem.
- 545 *Albovo vyprávění o Pozově hrdinství na Maltě* — Soliman II. obléhal Maltu v roce 1565. *La Valette* byl jednak velmistř maltéžského řádu, jednak je to hlavní město ostrova s tvrzí *S. Elmo*. Soliman tehdy třikrát na město zaútočil, až ho dobyl po hrdinném odporu obránců, kteří kromě tří zde položili všichni svůj život. Po čtyřech měsících Turci zase ostrov opustili.
- 548 *Desátý výstup* bývá často srovnáván s rozhovorem Nathana se Saladinem v Lessingově *Moudrém Nathanovi*. Nepochybně zde byl Lessing Schillerovi v mnohém vzorem. Zde vyjádřil nejsilněji své demokratické a humanistické smýšlení, ztělesněné v markýzi Pozovi, který je v mnohém směru spřízněn s Karlem Moorem z *Loupežníků*.
- 556 *Granada* — město v jižním Španělsku, bylo od vyhnání Maurů v r. 1492 nadlouho opuštěno.
- 556 *Busiris* — krutý král egyptské mythologie.
- 557 *Politické ideje* Pozovy čerpá Schiller především z Montesquieua, jak praví sám ve svých *Listech o Donu Carlosovi*.

Čtvrté dějství

- 569 *Oranžský* — Vilém Oranžský (1533–1584), spolu s Egmontem vůdce nizozemského povstání.
- 582 *Saint Germain* — residence francouzských králů v bezprostřední blízkosti Paříže.
- 590 *Cornelius Tacitus* — vynikající římský dějepisec (žil v druhé polovině I. a na počátku II. století).
- 622 *kortešové* — členové Cortesu, shromáždění stavů, bez jehož souhlasu nesměl být nikdo z členů zatčen. Carlos jako infant byl rovněž členem tohoto shromáždění.

- 642 *Vzbouření lidu v Madridu* v pátém výstupu neodpovídá historické skutečnosti.
- 644 *Lodovico de Mercado* byl ve skutečnosti osobním lékařem Filipovým, ale stal se jím až několik let po Carlosově smrti.
- 645 *duch nebožtíka císaře* — t. j. Karla V.
- 646 *tercelory* — bambitky.
- 650 K seznamu osob, uvedených v devátém výstupu, nutno doplnit ještě kromě Alby a Ferie všechny grandy, zejména pak Dominga a Taxise. Autorovo opomenutí lze vysvětlit krácením hry, které několikrát provedl.
- 651 *dal bych za to Indii* — Západní Indie byla tehdy pro Španělsko zdrojem největšího bohatství.
- 655 *San Yuste* — město v Estremaduře, v západním Španělsku. Tam se uchýlil do kláštera San Geronimo Karel V. po své abdikaci v roce 1556. Odtud *jeronýmský mnich*.
- 656 Ve scéně Filipa s nejvyšším inkvisitorem vrcholí ideově celé drama. O svých cílech napsal Schiller Reinwaldovi: „Kladu si v této hře za cíl pomstít vylíčením inkvisice zubožené lidstvo a strašlivě postavit na pranýř skvrnu jeho zhanobení. Chci — a i kdyby tím byl můj Carlos pro divadlo ztracen — zasadit přímo ránu do duše tomu druhu lidí, které až dosud dýka tragédie nanejvýš jen škrábla.“ Pro postavu nejvyššího inkvisitora si pro větší působivost vybral nikoli kardinála Spinozu, který v té době podle St. Réala tuto funkci zastával, nýbrž jeho předchůdce Valdeze, pro hrůznost a nelidskost tohoto zjevu. V první podobě *Carlose*, kterou autor po této stránce značně zmírnil, vystupuje tato proticírkevní tendence daleko ostřeji. Označuje se tu Domingo nejen jako „špión všech špiónů“, ale i jako bezprostřední nadhaněč svaté inkvisice:

Nejsi to ty, jenž bez lidského citu
co řeznický pes soudu svatého
jsi honil pod nůž tučná telata?
A nejsi kat, jenž pozítří už snad
na hanbu křesťanstva chce oslavit
v plamenech víru, který k počtě boží
chceš peklu dát tak kruté pohoštění?

- 657 *Svaté záznamy v Santa Casa* — seznamy podezřelých osob a záznamy o nich, ukládané v budově inkvisice, zvané „Svatý dům“.
- 661 *Stín Samuelův* zvěstoval Šavlovi, že ho Bůh zbaví vlády pro jeho neposlušnost. Nejvyšší inkvisitor tak naznačuje Filipovi, co mu hrozí, když nebude poslušen církve.